



مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی



عمران  
علیهما السلام

www. **Ghaemiyeh** .com  
www. **Ghaemiyeh** .org  
www. **Ghaemiyeh** .net  
www. **Ghaemiyeh** .ir

# عفاف

و برنامه‌های نمایشی رسانه ملی

مهدی رشکیانی



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

# عفاف و برنامه های نمایشی رسانه

نویسنده:

مهدی رشکیانی

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

## فهرست

۵	فهرست
۱۱	عفاف و برنامه های نمایشی رسانه
۱۱	مشخصات کتاب
۱۱	اشاره
۱۹	پیش گفتار
۲۳	مقدمه
۲۵	فصل اول: کلیات
۲۵	اشاره
۲۷	۱. طرح و تبیین مسئله
۳۰	۲. اهمیت و ضرورت تحقیق
۳۲	۳. اهداف تحقیق
۳۳	۴. پرسش های تحقیق
۳۳	اشاره
۳۳	پرسش اصلی
۳۳	پرسش های فرعی
۳۳	۵. پیشینه تحقیق
۴۸	۶. روش شناسی
۴۹	۷. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۵۰	۸. تعریف نظری مفاهیم تحقیق
۵۴	۹. تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق
۵۴	اشاره
۵۶	لحن نامتعارف با یکدیگر
۶۱	فصل دوم: بایسته ها و ضرورت های عفاف در برنامه های نمایشی رسانه ملی

- ۶۱ ..... اشاره
- ۶۳ ..... ۱. بررسی مفهوم حجاب
- ۶۴ ..... ۲. بررسی مفهوم عفاف و ابعاد آن
- ۶۴ ..... اشاره
- ۶۷ ..... الف) تمایز مفهومی «عفاف» و «حجاب»
- ۷۲ ..... ب) ابعاد عفاف
- ۷۲ ..... اشاره
- ۷۲ ..... یک عفاف در نگاه
- ۷۴ ..... دو عفاف در پوشش
- ۷۵ ..... سه عفاف در «زینت و آرایش»
- ۷۷ ..... چهار عفاف در خوردن
- ۷۷ ..... پنج عفاف در فقر و غنا
- ۸۰ ..... شش عفاف در گفتار (عفت کلام)
- ۸۲ ..... هفت عفاف در اندیشه (فکر)
- ۸۴ ..... ۳. حدود و ضوابط عفاف در آموزه های اسلامی و احکام و فتاوای مراجع عظام تقلید
- ۸۴ ..... اشاره
- ۸۵ ..... الف) احکام نگاه به نامحرم
- ۸۸ ..... ب) دیگر مقوله های عفاف در فتاوای مراجع عظام تقلید
- ۸۸ ..... اشاره
- ۸۸ ..... یک حکم نمایش زینت، مو و اندام
- ۹۰ ..... دو حکم برخورد زن همراه با چهره خندان و متبسم با مردان نامحرم
- ۹۱ ..... سه حکم سلام کردن مرد به زن نامحرم
- ۹۱ ..... چهار حکم دست دادن زن و مرد نامحرم
- ۹۱ ..... پنج حکم چت کردن با جنس مخالف و رد و بدل کردن صحبت های معمولی

- شش حکم شوخی کردن با نامحرم ..... ۹۲
- هفت حکم ارتباط صمیمی بین دختر و پسر ..... ۹۲
- هشت حکم ارتباط تحصیلی بین دختر و پسر ..... ۹۴
- نه حکم نامه نگاری با نامحرم ..... ۹۵
- ده حکم صحبت کردنی که سبب جلب توجه می شود ..... ۹۵
- (ج) حکم حجاب ..... ۹۶
۴. بررسی فتاوی مراجع درباره عفاف در برنامه های نمایشی رسانه ..... ۹۸
۵. اهداف و سیاست های رسانه ملی در تولید برنامه در زمینه حجاب و عفاف ..... ۱۰۶
۶. جمع بندی شاخص های نهایی عفاف اسلامی در برنامه های نمایشی ..... ۱۱۰
- فصل سوم: یافته ها و پیشنهادها ..... ۱۱۲
- اشاره ..... ۱۱۲
۱. یافته های تحقیق ..... ۱۱۴
۲. پیشنهادها ..... ۱۱۹
- اشاره ..... ۱۱۹
- الف) تعریف و تعیین محدوده عفاف برای برنامه سازان ..... ۱۱۹
- ب) توجه به حجاب «چادر» به عنوان حجاب برتر و سفارش شده از جانب علما و بزرگان دین در ساخت مجموعه های تلویزیونی ..... ۱۲۰
- ج) توجه دقیق و همه جانبه به رعایت عفاف اسلامی در روابط زن و مرد در مجموعه های تلویزیونی سیما ..... ۱۲۲
- د) تأکید بیشتر بر نمایش ارتباطات سالم در زندگی شهرستانی و روستایی و کاهش حجم نمایش روابط جوانان پایتخت نشین ..... ۱۲۷
- ه) پرهیز از پرداختن به ارتباطات دوستانه میان دختر و پسر در روابط پیش از ازدواج در مجموعه های تلویزیونی سیما ..... ۱۲۸
- و) کاهش حجم ارتباطات میان زن و مرد در مجموعه های تلویزیونی به ویژه در محدوده زمانی شب و دیدارهای خصوصی ..... ۱۲۹
- ز) استفاده برنامه سازان و تهیه کنندگان سیما از کارشناسان دینی در تهیه و ساخت مجموعه های تلویزیونی مرتبط با موضوع روابط زن و مرد ..... ۱۳۰
- ح) برنامه ریزی اساسی و درازمدت برای پرورش عوامل برنامه ساز ..... ۱۳۰
- ط) استمرار در فرهنگ سازی فرهنگ عفاف ..... ۱۳۱
- ی) گفتمان سازی در زمینه فرهنگ عفاف و حجاب ..... ۱۳۲

- ک) توجه رسانه ملی به تقویت پایه های اعتقادی مخاطب ..... ۱۳۳
- ل) نهادینه سازی عفاف و حجاب با فعالیت های فرهنگی هنری ..... ۱۳۴
- م) توجه دقیق به نقش ها و مرزهای زنانگی و مردانگی ..... ۱۳۵
- ن) نشان دادن آثار منفی رعایت نکردن عفاف و حجاب در رسانه ملی ..... ۱۳۷
- س) تقویت فرآیند ارزیابی و نظارت برنامه ها ..... ۱۳۸
- ع) توجه به نفوذ دشمن در فضای رسانه ای کشور ..... ۱۳۹
- ف) تجدید نظر در سیاست های برون سپاری تولیدات تلویزیونی و نظارت بر خط مشی های مربوط به عفاف در این فرایند ..... ۱۴۰
- ص) عزم جدی مدیران رسانه ملی برای تحقق عفاف در برنامه های رسانه ملی ..... ۱۴۱
- ق) بهره گیری از نیروی انسانی متعهد و ارزشی در روند تولید برنامه های نمایشی به ویژه استفاده از ظرفیت دانشکده صدا و سیما و مرکز پژوهش های
۳. محدودیت های تحقیق ..... ۱۴۳
- پیوست ها ..... ۱۴۴
- اشاره ..... ۱۴۴
- جدول ..... ۱۴۶
- اشاره ..... ۱۴۶
- جدول کدنامه متغیرهای تحقیق ..... ۱۴۶
- جدول های مقایسه ای سریال های مورد بررسی به تفکیک مقوله های عفاف ..... ۱۵۱
- اشاره ..... ۱۵۱
- جدول شماره ۱. مکان ارتباط زن و مرد به تفکیک سریال ..... ۱۵۲
- جدول شماره ۲. مکان ارتباط منفی بین زن و مرد به تفکیک سریال ..... ۱۵۷
- جدول شماره ۳. زمان ارتباط زن و مرد به تفکیک سریال ..... ۱۶۱
- جدول شماره ۴. نگاه آلوده به نامحرم به تفکیک سریال ..... ۱۶۴
- جدول شماره ۵. ارتباط خصوصی زن و مرد نامحرم به تفکیک سریال ..... ۱۶۵
- جدول شماره ۶. استفاده زن از لوازم آرایشی به تفکیک سریال ..... ۱۶۸
- جدول شماره ۷. صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه با یکدیگر به تفکیک سریال ..... ۱۶۹



- جدول شماره ۸. رفتارهای جلف و سبک به تفکیک سریال ..... ۱۷۱
- جدول شماره ۹. شوخی میان مرد و زن نامحرم به تفکیک سریال ..... ۱۷۲
- جدول شماره ۱۰. موی آشکار زن به تفکیک سریال ..... ۱۷۴
- جدول شماره ۱۱. تماس بدنی (عمدی یا غیر عمدی) به تفکیک سریال ..... ۱۷۷
- جدول شماره ۱۲. گفت وگویی زن و مرد با افعال مفرد به تفکیک سریال ..... ۱۷۸
- جدول شماره ۱۳. خطاب قرار دادن زن و مرد با نام کوچک به تفکیک سریال ..... ۱۸۰
- جدول شماره ۱۴. اندام آشکار زن به تفکیک سریال ..... ۱۸۱
- جدول شماره ۱۵. لوازم زینتی آشکار زن در مقابل مرد به تفکیک سریال ..... ۱۸۳
- جدول شماره ۱۶. روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم به تفکیک سریال ..... ۱۸۶
- جدول شماره ۱۷. نوع حجاب زن در مقابل مرد به تفکیک سریال ..... ۱۸۸
- جدول شماره ۱۸. پوشش زن در مقابل مرد به تفکیک سریال ..... ۱۹۲
- جدول شماره ۱۹. رعایت حجاب و پوشش اسلامی زن (دختر) در مقابل مرد به تفکیک سریال ..... ۱۹۵
- احکام و فتاوی مراجع عظام تقلید درباره عفاف ..... ۱۹۶
- اشاره ..... ۱۹۶
۱. حکم نگاه به نامحرم ..... ۱۹۷
۲. حکم نمایش زینت، مو و اندام ..... ۱۹۸
۳. حکم برخورد زن با چهره خندان و ریه با نامحرم ..... ۲۰۱
۴. حکم برخورد زنی که میداند مرد نامحرم به قصد لذت نگاه می کند ..... ۲۰۲
۵. حکم شرعی حجاب ..... ۲۰۳
۶. حکم کراهت داشتن یا نداشتن چادر مشکی ..... ۲۰۴
- منابع ..... ۲۰۸
- اشاره ..... ۲۰۸
- کتاب ..... ۲۰۸
- پایان نامه ..... ۲۱۲

۲۱۳ ..... مجلات

۲۱۴ ..... درباره مرکز

**عفاف و برنامه های نمایشی رسانه****مشخصات کتاب**

سرشناسه: رشکیانی، مهدی، ۱۳۶۰ -

عنوان و نام پدیدآور: عفاف و برنامه های نمایشی رسانه/ مهدی رشکیانی.

مشخصات نشر: قم: صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش های اسلامی، ۱۳۹۳

مشخصات ظاهری: ۱۶۸ ص.

ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۳۴۷-۱ ۵۱۰۰۰ ریال؛.

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: تلویزیون -- ایران -- برنامه ها -- نمونه پژوهی

موضوع: تلویزیون -- ایران -- برنامه ها -- ارزشیابی

موضوع: عفت -- جنبه های مذهبی -- اسلام

موضوع: حجاب

شناسه افزوده: صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهش های اسلامی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ ر ۵ الف / ۶۶ / HE ۷۰۰

رده بندی دیویی: ۳۰۲ / ۲۳۴۵۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۳۴۱۳۸

ص: ۱

**اشاره**

















ص: ۹

## پیش گفتار

پیش گفتار

رعایت عفاف و حجاب اسلامی در برنامه های نمایشی رسانه در تقویت و تحکیم نهاد خانواده و بالا بردن سطح بهداشت روانی جامعه ضروری است. با وجود نقش موثر رسانه در ترویج عفاف و حجاب بویژه از طریق برنامه های نمایشی، گاهی نمایش روابط نامناسب در سریال های تلویزیونی مشاهده می شود؛ که این امر الگوی نادرستی در اختیار مخاطبان جوان و نوجوان قرار داده و موجب آسیب های فرهنگی و اجتماعی در سطح جامعه می شود.

بررسی وضعیت عفاف و حجاب در جامعه ایران خصوصا بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، دو واقعیت مهم را روشن میسازد، نخست اینکه اگر زمینهای فرهنگی و اجتماعی برای ترویج عفاف و حجاب اسلامی فراهم باشد، افراد جامعه بر اساس فطرت پاک خود، فرهنگ عفاف و حجاب را بر فرهنگ بیندوباری ترجیح می دهند، و دوم، اینکه ترویج فرهنگ عفاف و حجاب، بدون توجه به انگیزه های درونی و پایه های اعتقادی افراد و تنها با بهره گیری از اهرم زور و اجبار، اثربخش نخواهد بود. از این رو، رسانه ملی باید برنامه های آموزشی، تبلیغی و

ص: ۱۰

ترویجی خود را در زمینه حجاب و عفاف با تأکید بر تقویت پایه‌های اعتقادی و انگیزه‌های درونی مخاطبان خود پایه ریزی کند.

از سوی دیگر، از آنجا که یکی از پر مخاطب‌ترین و در نتیجه تاثیر گذارترین برنامه‌های تلویزیون، برنامه‌های نمایشی رسانه خصوصاً سریال‌های تلویزیونی است؛ بررسی عملکرد رسانه درباره عفاف و حجاب مهم و ضروری به نظر می‌رسد؛ که می‌توان با بررسی دقیق و همه جانبه این موضوع، ضمن آسیب شناسی دقیقی از این موضوع در برنامه‌های نمایشی، الگوی مطلوب و مناسبی ارائه داد و با فرهنگ سازی مستمر، از بروز بسیاری از معضلات اجتماعی جلوگیری کرد.

در این پژوهش تلاش می‌شود به مبانی فقهی و اسلامی عفاف و حجاب، دیدگاه فقها درباره روابط زن و مرد و موازین و سیاستهای رسانه طراز نظام اسلامی پرداخته شود و ضمن بررسی مفهوم و حدود و ضوابط شرعی و ابعاد عفاف و حجاب، مبانی و ....، شاخص‌هایی برای سنجش این مسأله در برنامه‌های نمایشی طراحی و به آنها پرداخته شود.

در قرآن کریم، آیات مختلفی به طور صریح، در مورد رعایت عفاف و حجاب و حد و حدود و کیفیت آن نازل شده است که بر همین اساس، استفاده از دیدگاه و نظر مراجع تقلید، خصوصاً مقام معظم رهبری در مباحث مربوط به رسانه ضروری است و می‌تواند الگوی مطلوبی برای برنامه‌سازان، کارگردانان و دیگر عوامل تولید برنامه‌های نمایشی از جمله سریال‌ها محسوب گردد.

بر همین اساس برای مطالعه و بررسی عفاف و حجاب در برنامه‌های نمایشی رسانه با انتخاب هدفمند و بررسی و تحلیل محتوایی دو سریال

ص: ۱۱

تلویزیونی پرمخاطب «فاصله‌ها» و «ستایش»، این پژوهش صورت گرفته است.

بررسی حاضر، نشان می‌دهد که در این زمینه باید توجه بهتر و تلاش‌های بیشتری از سوی مسولین امر صورت پذیرد زیرا نمودارها نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی در گونه شناسی حجاب دختر در مقابل پسر در سریال فاصله‌ها، مربوط به حجاب «مانتوی بلند» با ۶/۴۰ درصد بوده و در مرحله بعدی پوشش «چادر» قرار دارد.

بنابراین توجه دقیق و همه جانبه به رعایت عفاف و حجاب اسلامی در روابط زن و مرد در مجموعه های تلویزیونی سیما، پرهیز از پرداختن به ارتباطات دوستانه میان دختر و پسر در روابط پیش از ازدواج، کاهش حجم ارتباطات میان زن و مرد، استفاده از کارشناسان دینی در تهیه و ساخت برنامه‌ها و پرورش عوامل برنامه ساز متعهد، و توجه به تقویت پایه های اعتقادی مخاطب و نشان دادن آثار منفی رعایت نکردن عفاف و حجاب و تبیین نفوذ دشمن در فضای رسانهای کشور از جمله مواردی هستند که می‌تواند رسانه را در فرایند حرکت به سمت برنامه سازی مورد نظر اسلام کمک نماید.



ص: ۱۳

**مقدمه**

مقدمه

عفاف و حجاب اسلامی یکی از نشانه‌های بارز سلامتی و حیات بشری و وجه تمایز میان جوامع اسلامی و غیراسلامی است و از میان برداشتن عفاف اسلامی همواره یکی از انحای حمله به دین و فرهنگ ارزشی و مکتبی جوامع اسلامی بوده است.

با توجه به نقش موثر رسانه در ترویج عفاف بویژه از طریق برنامه‌های نمایشی با این حال ما بعضاً شاهد نمایش برخی از روابط ناموزون بویژه در مجموعه‌های نمایشی تلویزیونی هستیم؛ که این امر الگوی نادرستی در اختیار مخاطبان جوان و نوجوان قرار می‌دهد و موجب آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی در سطح جامعه می‌شود.

از آنجا که یکی از پرمخاطب‌ترین و در نتیجه تاثیرگذارترین برنامه‌های تلویزیون، برنامه‌های نمایشی رسانه ملی و خصوصاً سریال‌های تلویزیونی است؛ بنابراین تحلیل و بررسی عملکرد رسانه ملی در خصوص عفاف اسلامی در این برنامه‌ها و سریال‌ها بسیار مهم و ضروری به نظر می‌رسد؛ چراکه می‌توان با بررسی دقیق و همه‌جانبه این موضوع، ضمن آسیب‌شناسی دقیقی از عفاف اسلامی و روابط زن و مرد در برنامه‌های نمایشی، الگوی مطلوب و مناسبی از این روابط ارائه و با

ص: ۱۴

فرهنگ سازی در این زمینه، از بروز بسیاری از معضلات اجتماعی جلوگیری کرد.

بی شک مراجعه به دستورات فقهی و اخلاقی اسلام و همچنین رجوع به آراء، دیدگاه ها و فتاوی مراجع عظام تقلید در خصوص موازین و دستورات مربوط به عفاف و حجاب اسلامی می تواند سرمشق و الگوی مطلوبی برای برنامه سازان، تهیه کنندگان و عوامل درگیر در تولید برنامه های نمایشی و از جمله سریال های مختلف رسانه ملی محسوب گردد.

در این راستا در این پژوهش، تلاش شده است به مبانی فقهی و اسلامی موضوع عفاف و حجاب، دیدگاه های علماء و مراجع عظام تقلید در خصوص عفاف اسلامی و حد و حدود روابط زن و مرد و همچنین سیاست ها و موازین افق رسانه ملی در این خصوص پرداخته شود و ضمن بررسی مفاهیم مختلف مرتبط با عفاف، شاخص هایی را برای سنجش عفاف اسلامی در مجموعه های نمایشی رسانه ملی طراحی نموده و با استفاده از این شاخص ها به بررسی و سنجش دقیق تر این موضوع در برنامه های نمایشی رسانه ملی بپردازیم.

جهت انجام این پژوهش از دو روش «مطالعه کتابخانه ای» و روش «تحلیل محتوا»<sup>(۱)</sup> استفاده شده است. جهت مطالعه دقیق تر پژوهش حاضر نیز دو سریال مهم و پرمخاطب سیما (سریال های «فاصله ها» و «ستایش») به عنوان نمونه موردی این مطالعه، به صورت هدفمند انتخاب شده و در این سریال ها آیتم ها و مقولات مربوط به عفاف اسلامی که عمدتاً استخراج شده از مبانی اسلامی عفاف و دیدگاه ها و آراء مراجع عظام تقلید در خصوص عفاف اسلامی است، مورد بررسی و تحلیل محتوایی قرار گرفته است.



ص: ۱۵

**فصل اول: کلیات****اشاره**

فصل اول: کلیات

زیر فصل ها

۱. طرح و تبیین مسئله

۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

۳. اهداف تحقیق

۴. پرسش های تحقیق

۵. پیشینه تحقیق

۶. روش شناسی

۷. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

۸. تعریف نظری مفاهیم تحقیق

۹. تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق



ص: ۱۷

## ۱. طرح و تبیین مسئله

### ۱. طرح و تبیین مسئله

عفاف و حجاب اسلامی یکی از نشانه‌های سلامتی و حیات بشری و وجه تمایز میان جوامع اسلامی و غیر اسلامی است و از میان مقابله با حجاب و عفاف اسلامی همواره یکی از روش‌های حمله به دین و فرهنگ ارزشی و مکتبی جوامع اسلامی بوده است. از سوی دیگر، یکی از وظایف مهم صدا و سیما نیز تقویت و تحکیم نهاد خانواده و بالا بردن سطح بهداشت روانی جامعه به ویژه فرهنگ سازی در مورد موضوع عفاف اسلامی است.

در قرآن کریم، آیاتی چند به طور صریح، در مورد وجوب حجاب، عفاف و حد و کیفیت آن نازل شده است:

و به زنان با ایمان بگو دیدگان خود را [از هر نامحرمی] فرو بندند و پاکدامنی ورزند و زیورهای خود را آشکار نگردانند مگر آنچه که طبعاً از آن پیداست و باید روسری خود را بر سینه خویش [فرو] اندازند و زیورهایشان را جز برای شوهرانشان یا پدرانشان یا پدران شوهرانشان یا پسرانشان یا پسران شوهرانشان یا برادرانشان یا پسران برادرانشان یا پسران خواهرانشان یا زنان [هم کیش] خود یا کنیزانشان یا خدمتکاران مرد که [از زن] بی نیازند یا کودکانی که بر عورت‌های زنان وقوف حاصل نکرده اند آشکار نکنند و

ص: ۱۸

پاهای خود را [به گونه ای به زمین] نکوبند تا آنچه از زینتشان نهفته می دارند معلوم گردد. ای مؤمنان، به درگاه خدا توبه کنید امید که رستگار شوید. (نور: ۳۱)

همچنین در سوره احزاب آمده است:

ای پیامبر، به همسران و دختران خویش و بانوان باایمان بگو روپوش خود را بگیرند تا به عفاف و حریت شناخته شوند و مورد آزار و تعرض هوس رانان قرار نگیرند، بهتر است و خداوند، آمرزنده و مهربان است. (احزاب: ۵۹)

در بخش دیگری از آیه احزاب آمده است:

ای زنان پیامبر، شما اگر تقوا داشته باشید، همانند دیگران نیستید. بنابراین، هرگز نرم و نازک با مردان، سخن مگویید تا آن که دلش بیمار است، به طمع افتد، بلکه متین و نیکو سخن بگویید و خانه را منزلگاه خویش قرار دهید و هرگز مانند دوره جاهلیت نخستین، (برای نامحرمان) آرایش و خودآرایی نکنید و نماز را برپا دارید و زکات را پردازید و از خدا و رسولش اطاعت کنید. (احزاب: ۳۲)

در جامعه اسلامی و مکتب اصیل تشیع، استفاده از دیدگاه های مراجع عظام تقلید، به عنوان امانت داران وحی الهی در اداره بخش های مختلف جامعه از جمله کارآمدی در مباحث فرهنگی همچون رسانه، بحثی ضروری و مهم است.

مراجع عظام تقلید نیز دیدگاه های مهمی درباره بحث وجوب عفاف و حجاب اسلامی مطرح کرده اند که استفاده از این نظریه ها در برنامه های نمایشی رسانه ملی و سریال های تلویزیونی صدا و سیما با توجه به ضروریات جامعه اسلامی ما ضرورت دارد.

ص: ۱۹

با وجود نقش مؤثر رسانه در ترویج عفاف به ویژه از طریق برنامه های نمایشی، گاه شاهد نمایش برخی روابط نامناسب به ویژه در مجموعه های نمایشی تلویزیونی هستیم که این امر، الگوی نادرستی در اختیار مخاطبان جوان و نوجوان قرار می دهد و موجب آسیب های فرهنگی و اجتماعی در سطح جامعه می شود.

از سوی دیگر، از آنجا که یکی از پرمخاطب ترین و در نتیجه، اثرگذار ترین برنامه های تلویزیون، برنامه های نمایشی رسانه ملی به ویژه سریال های تلویزیونی است؛ تحلیل و بررسی عملکرد رسانه ملی در زمینه عفاف اسلامی در این برنامه ها بسیار مهم و ضروری به نظر می رسد. با بررسی دقیق و همه جانبه این موضوع، ضمن آسیب شناسی دقیق عفاف اسلامی و روابط زن و مرد در برنامه های نمایشی، الگوی مطلوب و مناسبی از این روابط می توان ترسیم و با فرهنگ سازی در این زمینه، از بسیاری از معضلات اجتماعی جلوگیری کرد.

بی شک، مراجعه به دستورهای فقهی و اخلاقی اسلام در مورد موازین عفاف و حجاب اسلامی، سرمشق مطلوبی برای برنامه سازان، تهیه کنندگان و عوامل تولید برنامه های نمایشی از جمله سریال های مختلف رسانه ملی خواهد بود.

پژوهش حاضر تلاش می کند به مبانی فقهی و اسلامی موضوع عفاف و حجاب، دیدگاه های فقها در زمینه عفاف، عفاف و روابط زن و مرد و سیاست ها و موازین افق رسانه ملی در این مورد پردازد. ضمن بررسی مفهوم و ابعاد عفاف، حدود و ضوابط شرعی مربوط به عفاف، مبانی و جایگاه عفاف در بینش اسلامی، شاخص هایی را برای سنجش عفاف اسلامی در مجموعه های نمایشی رسانه ملی، طراحی

ص: ۲۰

می‌کنیم و با این شاخص‌ها به بررسی و سنجش این موضوع می‌پردازیم.

در این بررسی، از میان سریال‌های پخش شده از سیما، به صورت تصادفی، سریال «فاصله‌ها» و «ستایش» انتخاب شده‌اند که موضوع و مضامین اجتماعی دارند و بیشتر با موضوع تحقیق حاضر مرتبط هستند و صحنه‌های زیادی از تقابل افراد با نامحرم را دارند. با این بررسی در می‌یابیم سریال‌های ایرانی پخش شده از سیما، چگونه به این موضوع پرداخته‌اند و نقاط ضعف و قوت آنها در این زمینه چه بوده است؟

## ۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

### ۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از مهم‌ترین وظایف هنجاری رسانه‌ها در جوامع ارزشی و اسلامی، ایجاد زمینه‌های کمال و رشد فکری و معنوی جامعه از طریق فراهم ساختن بسترهای این امر است. با توجه به نقش موثر رسانه‌ها در حفظ و حراست از محیط و نقش عقیدتی و مسلکی آنها از جمله ترویج ارزش‌ها و هنجارهای مورد حمایت جامعه می‌توان با استفاده از ظرفیت‌های متنوع رسانه به این اهداف دست پیدا کرد.

اما یکی از مهم‌ترین ارزش‌ها و هنجارهای مورد تاکید در جامعه اسلامی ایران بدون شک مبحث ترویج عفاف اسلامی است. با توجه به نقش مهم و تأثیرگذار رسانه‌ها به ویژه رسانه ملی (به عنوان مهم‌ترین بخش از نظام رسانه‌ای کشور) در ترویج عفاف به ویژه از طریق برنامه‌های نمایشی، با این حال ما بعضاً شاهد نمایش برخی از روابط ناموزون به ویژه در مجموعه‌های نمایشی تلویزیونی هستیم؛ که این امر الگوی نادرستی در اختیار مخاطبان جوان و نوجوان قرار

می دهد و موجب آسیب های فرهنگی و اجتماعی در سطح جامعه می شود.

از آنجا که یکی از پرمخاطب ترین و در نتیجه تأثیرگذارترین برنامه های تلویزیون، برنامه های نمایشی رسانه ملی و خصوصا سریال های تلویزیونی است؛ بنابراین تحلیل و بررسی عملکرد رسانه ملی در خصوص عفاف اسلامی در این برنامه ها و سریال ها بسیار مهم و ضروری به نظر می رسد؛ چراکه می توان با بررسی دقیق و همه جانبه این موضوع، ضمن آسیب شناسی دقیقی از عفاف اسلامی و روابط زن و مرد در برنامه های نمایشی، الگوی مطلوب و مناسبی از این روابط ارائه و با فرهنگ سازی در این زمینه، از بروز بسیاری از معضلات اجتماعی جلوگیری کرد.

از سوی دیگر، بی شک مراجعه به دستورات فقهی و اخلاقی اسلام و همچنین رجوع به آراء، دیدگاه ها و فتاوی مراجع عظام تقلید در خصوص موازین و دستورات مربوط به عفاف و حجاب اسلامی می تواند سرمشق و الگوی مطلوبی برای برنامه سازان، تهیه کنندگان و عوامل درگیر در تولید برنامه های نمایشی و از جمله سریال های مختلف رسانه ملی محسوب گردد.

در این راستا در این پژوهش، تلاش شده است به مبانی فقهی و اسلامی موضوع عفاف و حجاب، دیدگاه های علماء و مراجع عظام تقلید در خصوص عفاف اسلامی و حد و حدود روابط زن و مرد و همچنین سیاست ها و موازین افق رسانه ملی در این خصوص پرداخته شود و ضمن بررسی مفاهیم مختلف مرتبط با عفاف، شاخص هایی را برای سنجش عفاف اسلامی در مجموعه های نمایشی رسانه ملی طراحی نموده

ص: ۲۲

و با استفاده از این شاخص ها به بررسی و سنجش دقیق تر این موضوع در برنامه های نمایشی رسانه ملی پردازیم.

### ۳. اهداف تحقیق

#### ۳. اهداف تحقیق

این پژوهش به دنبال بررسی موضوع عفاف در برنامه های نمایشی رسانه ملی است. برای دست یابی به این هدف کلی تحقیق، مقولات زیر را، که از جمله اهداف فرعی این تحقیق هستند، بررسی می کنیم:

مفهوم عفاف و ابعاد آن؛

حدود و ضوابط شرعی مربوط به عفاف در احکام و مبانی اسلامی؛

مبانی و جایگاه عفاف در بینش اسلامی و ادیان الهی و مقایسه آن با بینش های سکولار و ماتریالیستی؛

رهنمودهای تربیتی اخلاقی اسلام در زمینه عفاف؛

دیدگاه ها و فتاوی مراجع عظام تقلید در مورد عفاف؛

چگونگی گسترش و آموزش و ترویج عفاف بر اساس معارف و مبانی اسلامی

قوانین و مقررات رسانه ملی در زمینه عفاف در برنامه های نمایشی رسانه ملی؛

راهکارهای رسانه ای درباره ترویج عفاف در برنامه های نمایشی و سریال های رسانه ملی؛

نمودهایی از عملکرد رسانه ملی در زمینه عفاف در سریال های تلویزیونی؛

عملکرد سریال های تلویزیونی صدا و سیما در موضوع عفاف و حجاب اسلامی؛



ص: ۲۳

میزان انطباق روابط میان غیر محارم در سریال های صدا و سیما با توجه به شاخص های عفاف و حجاب اسلامی (برآمده از دیدگاه های مراجع عظام تقلید و مبانی فقهی اسلامی).

#### ۴. پرسش های تحقیق

##### اشاره

۴. پرسش های تحقیق

زیر فصل ها

پرسش اصلی

پرسش های فرعی

##### پرسش اصلی

پرسش اصلی

معیارها و ملاک های عفاف از منظر اسلام چیست و نقش رسانه در این زمینه باید چگونه باشد؟

##### پرسش های فرعی

پرسش های فرعی

۱. مهم ترین راهکارهای آموزش، گسترش و ترویج حجاب از منظر معارف اسلامی چیست؟

۲. بر اساس دیدگاه ها و فتاوی مراجع عظام تقلید، مهم ترین احکام و ضوابط اسلامی در زمینه عفاف، شامل چه مواردی است؟

۳. مهم ترین شاخص های رعایت و ترویج عفاف در برنامه های نمایشی صدا و سیما کدام است؟

۴. مهم ترین آسیب ها و ضعف های برنامه های نمایشی صدا و سیما در حوزه عفاف کدامند؟

۵. راهکارهای ترویج عفاف در برنامه های نمایشی رسانه و رفع آسیب های فرهنگی در این زمینه چیست؟

##### ۵. پیشینه تحقیق

۵. پیشینه تحقیق

مهم ترین تحقیقات مرتبط با عنوان پژوهش حاضر عبارت است از:

ص: ۲۴

الف) حاجی لری، عبدالرضا (۱۳۸۴). «شناخت نگرش دانشجویان پیرامون وضعیت روابط دختر و پسر در دانشگاه ها و آگاهی آنها از حدود شرعی روابط بین دو جنس»، معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی، واحد علامه طباطبایی.

اهداف این طرح عبارت بوده اند از:

۱. بررسی نگرش دانشجویان نسبت به انگیزه ها و شرایط شکل گیری رابطه بین دو جنس در محیط دانشگاه؛

۲. بررسی نگرش دانشجویان نسبت به سطوح مختلف روابط بین دو جنس در دانشگاه ها؛

۳. بررسی آگاهی دانشجویان از حدود شرعی روابط بین دو جنس.

جامعه آماری این تحقیق، مرکب از مردان و زنانی است که با یکدیگر کنش متقابل دارند و در تداوم نظام اجتماعی به همدیگر یاری می رسانند. به دلیل اهمیت و جایگاه شرع در جامعه ایران در تحقیق حاضر سعی شده است میزان آگاهی دانشجویان از حدود شرعی روابط بین دو جنس نیز سنجیده شود.

این تحقیق در ۵ فصل تهیه شده است. فصل اول به بیان مسئله، اهداف و پرسش های تحقیق و اهمیت و ضرورت تحقیق پرداخته و فصل دوم، ادبیات و چارچوب نظری تحقیق را بررسی کرده است.

فصل سوم، به مبانی دینی روابط دختر و پسر می پردازد. در این فصل، ابتدا به مبانی قرآنی روابط دختر و پسر پرداخته و رابطه دختر و پسر از منظر فقهی بررسی شده است. همچنین نظر فقهای بزرگ معاصر در این زمینه مطرح می شود. در ادامه، ارتباط بصری پسران با دختران و ارتباط بصری دختران با پسران؛ ارتباط کتبی و الکترونیکی؛ ارتباط

ص: ۲۵

فیزیکی و بدنی و اختلاط دختران و پسران به طور جداگانه بررسی شده است. فصل چهارم نیز به مبانی و روش تحقیق پرداخته است. این تحقیق از نوع تحقیقات پیمایشی توصیفی است که با پیمایش نگرش های دانشجویان در مورد وضعیت روابط دختر و پسر در دانشگاه ها و سنجش میزان آگاهی آنها درباره حدود شرعی روابط دو جنس به توصیف آن پرداخته است.

در فصل پنجم به توصیف و تحلیل یافته های تحقیق پرداخته که شامل سه بخش است. نویسنده در بخش اول از ویژگی های جمعیت شناختی نمونه بحث می کند. در بخش دوم، داده های توصیفی و در بخش سوم، استنباط های آماری را بیان می کند. در فصل ششم نیز به خلاصه و نتیجه گیری پرداخته است. بر اساس یافته های پژوهش، برآوردن نیازهای طبیعی انسانی که آرامش روحی و روانی در کنار جنس مخالف، یکی از آنهاست، در یک بستر طبیعی و تعریف شده در چارچوب ضوابط و قوانین آسان گیر، می تواند بخشی از مشکلات را رفع کند. همچنین شناخت ابعاد وجودی جنس مخالف و کسب تجربه حداقلی از سوی افراد می تواند آنها را به سوی برقراری ارتباط با جنس مخالف سوق دهد و به عنوان انگیزه ای نسبتاً مؤثر عمل کند. همچنین داده های تحقیق با توجه به شرعی و غیر شرعی بودن احکام مطرح شده در پرسش نامه نشان می دهد فضای دانشگاه و جامعه به سهل گیری ارتباط بین دو جنس در بین دانشجویان گرایش دارد و بخش قابل توجهی از دانشجویان یا از احکام دینی بی اطلاع بوده یا امور غیر شرعی را شرعی تلقی می کرده اند. بحث آخر نیز به بیان پیشنهاد اختصاص یافته است.

ب) شاکری نژاد، محسن (۱۳۸۸). «مؤلفه های حجاب و عفاف در

ص: ۲۶

پریننده ترین فیلم های سینمایی ایران در سال ۱۳۸۶»، دانشکده صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران.

شاکری نژاد در پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تحقیق در ارتباطات که به راهنمایی محمدعلی هرمزی زاده و مشاوره ناصر باهنر در سال ۱۳۸۸ در دانشکده صدا و سیما انجام شده، در بیان ضرورت این تحقیق آورده است:

بررسی محتوای برنامه های فیلم های سینمایی و برنامه های تلویزیونی به دلیل تأثیراتی که بر پوشش و رفتار مخاطبان دارد، تا حدودی می تواند عملکرد رسانه ملی را در زمینه ترویج حجاب و عفاف از این طریق ارزیابی کند.

نویسنده در این تحقیق، مؤلفه های حجاب و عفاف را در پریننده ترین فیلم های سینمایی ایران که در سال ۱۳۸۶ از شبکه های اول، دوم و سوم سیما پخش شده اند، با روش تحلیل محتوا بررسی کرده است.

ابتدا شاخص های عفاف و حجاب شخصیت های زن بر اساس معیارهای اسلامی و سیاست های اجرایی رسانه ملی بررسی و سپس شخصیت های چادری به عنوان صاحبان حجاب برتر تحلیل شده اند.

در کنار آن، مؤلفه های حجاب و عفاف، در شخصیت هایی بررسی شده است که دارای تحصیلات دانشگاهی، زندگی سطح بالا، محبوبیت و زیبایی هستند و ممکن است مخاطبان آنها را الگوی خود انتخاب کنند. در نهایت، عملکرد رسانه ملی در زمینه ترویج حجاب و عفاف در حوزه تولید و تأمین فیلم های سینمایی تحلیل شده است.

نتایج این پژوهش نشان می دهد شاخص های مشاهده شده در زمینه

ص: ۲۷

عفاف و حجاب در بسیاری از موارد با معیارهای اسلامی و نیز سیاست گذاری های اجرایی افق رسانه در هر دو حوزه تولید و تأمین فیلم های سینمایی چندان تطابق ندارد.

ج) هرمزی زاده، محمدعلی (۱۳۷۴). «بررسی ارزش های اسلامی در سریال های همسران و آپارتمان»، مرکز مطالعات تحقیقات و سنجش برنامه ای سازمان صدا و سیما.

هرمزی زاده و همکارانش در این تحقیق به روش تحلیل محتوا، ارزش های اسلامی را در این دو سریال پر بیننده سال بررسی کرده اند. در بخش نتایج این تحقیق آمده است: در سریال آپارتمان، از چادر که حجاب ملی بانوان ایرانی است، چهره درستی ترسیم نشده است. در این سریال، شش زن جوان حضور دارند که سه تن از آنان، چادری هستند. از میان سه زن چادری سریال، تنها یکی از آنان تا حدی جاذبه های اخلاقی و اجتماعی دارد و دو تن دیگر با وجود چادری بودن، چهره هایی نامحبوبند و هیچ گونه جاذبه اخلاقی و اجتماعی ندارند. بر عکس، سه زن غیر چادری، چهره های محبوبی هستند. این گونه تقسیم بندی، نوعی جهت گیری پنهان بر ضد چادر به شمار می آید.

د) آذرشین، سید امیر (۱۳۸۵). «مطالعه نقش زن در نمایش های تلویزیونی بر اساس سه دیدگاه اسلامی، فمینیستی و سنتی»، دانشکده صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.

در این پایان نامه که به راهنمایی ناصر باهنر و مشاوره سید محمد دادگران در سال ۱۳۸۵ در دانشکده صدا و سیما انجام شده، نقش زن در دو سریال «پس از باران» و «مسافری از هند» مقایسه شده است. در این پایان نامه حجاب به طور مستقیم بررسی نشده، ولی آذرشین در یکی از

ص: ۲۸

متغیرهای تحقیق خود، پوشش را به سه دسته اسلامی، (حجاب کامل و متین)، فمینیستی مردانه (شبهه الگوهای غربی) و سنتی (حجاب سخت و دست و پا گیر) تقسیم بندی کرده است. همچنین در بخش دیگری از این تحقیق، رابطه با نامحرم به همین سه دسته تقسیم شده، به گونه ای که رابطه با نامحرم را از منظر اسلامی، با حفظ اصول اسلامی و متین؛ فمینیستی، راحت و بدون اشکال و سنتی را با واسطه و غیر مستقیم تعریف کرده است.

در بخش نتایج، این اطلاعات به دست آمده است: در سریال «پس از باران»، شخصیت مرضیه در زمینه پوشش با فراوانی ۸۳ مورد، پوششی ۱۰۰ درصد اسلامی داشته است. همچنین از مجموع ۳۵ مورد ارتباط با نامحرم، ۱۰۰ درصد ارتباط اسلامی با نامحرم داشته است. شخصیت شهربانو با فراوانی ۵۶ مورد، پوششی ۱۰۰ درصد سنتی داشته است. شخصیت شیرین با فراوانی ۴۹ مورد، پوششی ۱۰۰ درصد سنتی داشته و در زمینه ارتباط با نامحرم در مجموع ۲۹ مورد ارتباط، ۱۰۰ درصد سنتی عمل کرده است. شخصیت خانم بس در زمینه پوشش با فراوانی ۴۳ مورد، ۱۰۰ درصد پوشش سنتی داشته و در زمینه ارتباط با نامحرم در مجموع، ۱۰۰ درصد اسلامی عمل کرده است.

در سریال «مسافری از هند»، شخصیت سیتا در زمینه پوشش، ۹۹ درصد پوشش اسلامی داشته و در زمینه ارتباط با نامحرم، ۹۳ درصد اسلامی و ۷ درصد فمینیستی عمل کرده است.

ه) ساعی، محمد حسین (۱۳۸۶). «تحلیل محتوای ارزش های اسلامی در سریال زیر تیغ»، دانشکده صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران.

در این پایان نامه که به راهنمایی محمدعلی هرمزی زاده و مشاوره

ناصر باهنر در سال ۱۳۸۸ در دانشکده صدا و سیما انجام شده، ارزش های اسلامی، اخلاقی، اعتقادی و رفتاری در شخصیت های سریال بررسی شده است. هر چند این نوشته در میان ارزش ها به بررسی ارزش حجاب پرداخته، در بخش پیشنهاد ها چنین آورده است: «چادر یکی از گونه های پوشش خاص شیعیان ایرانی است و بی تردید، از اجزای برجسته زندگی مردم این سرزمین محسوب می شود (کما اینکه در عمده کشورهای اسلامی از چادر به عنوان حجاب استفاده نمی شود. در عین اینکه از منظر نشانه شناختی، کامل ترین دال مادی به معنای عفاف و حیا در فرهنگ شیعی ماست). ظرفیت معنایی این پدیده فرهنگی قابلیت آن را در پیام رسانی مذهبی بسیار بالا برده است. این ظرفیت عظیم مورد توجه برنامه سازان و سیاست گذاران صدا و سیما نیز بوده و موجب شده است در بسیاری از تولیدات تلویزیونی از جمله سریال پر بیننده و موفق «زیر تیغ»، چادر به یکی از اصلی ترین و محوری ترین نشانه ها و نقش ها تبدیل شود، تا جایی که گاه از برخی اخبار شنیده می شود شخص رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، از مدیران و تهیه کنندگان دست اندر کار در تولید سریال های تلویزیونی، به ویژه سریال های الف و الف ویژه خواسته است تا حد ممکن از چادر برای پوشش زنان استفاده کنند. این نگاه به مقوله چادر جای قدردانی و حمایت دارد، اما همان گونه که واضح است، چادر انگاره و پیشینه ای جا افتاده در فرهنگ دارد. ذهنیت تاریخی و مذهبی ایرانیان از صاحب چادر، انتظارهای خاصی دارد. اگر آن انتظارها برآورده نشود، در رابطه مخاطبان تلویزیون با صاحب چادر اختلال ایجاد می شود و پس از مدتی و در صورت ادامه برخی نابهنجاری ها، اصل وجود این نوع از حجاب برتر



ص: ۳۰

برای آن فرد زیر سؤال می رود. استفاده از چادر از سوی شخصیت های منفی زن سریال های تلویزیونی می تواند آثار نامطلوبی بر معانی ذهنی مخاطبان از این نشانه فرهنگ شیعی داشته باشد. برای مثال، در سریال «زیر تیغ»، استفاده شخصیت مریم، دختر اوس محمود (با بازی الهام حمیدی و شخصیت فخری)، خواهر رضا و دختر جعفر آقا) با بازی نگار جواهریان) از چادر به عنوان زنان محبوب، چیزفهم، معصوم و حتی زیبای سریال می تواند با توجه به نظریه یادگیری باندورا و نظریه رشد اخلاقی کلبرگ بر مخاطبان، به ویژه بر مخاطبان کودک و نوجوان اثر مثبت داشته باشد. با این حال، استفاده هم زمان شخصیت منفی زن سریال (عالیه)، زن قدرت) با بازی معصومه آقاجانی) نیز از پوشش چادر با وجود مشخصه های منفی سیرتی و حتی ظاهری ممکن است تأثیرات پیش گفته را کاهش دهد.

(و) جعفری، علی (۱۳۸۶). «خانم های چادری تلویزیون»، ماه نامه رواق هنر و اندیشه، شماره ۱۱.

محقق در این مقاله وضعیت پوشش چادر در تلویزیون را بررسی کرده است. وی در این مقاله با تمرکز بر یکی از مهم ترین پوشش های زنان در تلویزیون جمهوری اسلامی ایران، قصد دارد زمینه مناسب تری را برای بحث های مربوط به تأثیرات فرهنگی صدا و سیما به شیوه پوشش فراهم آورد و برخی آسیب ها را گوشزد کند.

به نظر وی، چادر در بسیاری از تولیدات تلویزیونی، به یکی از اصلی ترین و محوری ترین نشانه ها و نقش ها تبدیل شده است. دو کانون اصلی، تجلی گاه حضور چنین پوششی است: مجریان زن تلویزیون و یکی از نقش های اصلی زن در بیشتر سریال های تلویزیونی.

ص: ۳۱

در برنامه های تلویزیون، خانم های چادری در حالی که از یک نظر، چادری محسوب می شوند، از نظر دیگر کاملاً غیر چادری هستند، چراکه تقریباً قریب به اتفاق عناصر معنوی چادر در منش، رفتار، گفتار، ارتباطات غیر کلامی و دیگر باورها و ارزش های ایشان به چشم نمی خورد.

وی برای توضیح بیشتر به برخی ویژگی های ذاتی این نوع پوشش اشاره می کند که موجب تمایز آن با دیگر پوشش هاست.

مهم ترین اقتضای کارکردی چادر، دافعه آن در ارتباطات اجتماعی به ویژه در روابط میان فردی و گروهی خارج از چارچوب خانواده و روابط زنانه است. چادر یک «نه بزرگ» به همه نامحرمان است و اصل اول در آن، طرد همه است مگر اینکه صاحب این پوشش اجازه مرادده را به بیگانگان بدهد. بدین ترتیب، نمی توان پذیرفت خانمی چادر سر کند، ولی حال، رفتارهای باز، مرادده های مستمر و طولانی مدت و ارتباطات آزاد با نامحرم داشته باشد. منظور هم این نیست که همه این نوع تعامل ها از نظر شرع، حرام است. البته از نظر شرع، پسندیده نیست و سخن این است که از نظر عقلی و عرفی، کسی که چنین سبکی از زندگی آزادتری را انتخاب می کند، چادر را به عنوان حجاب بر نخواهد گزید. حال چگونه است که مجریان چادر به سر یا بازیگران نقش های چادرمحور در عین پوشیدن سخت ترین حجاب، نرم ترین روابط را با نامحرمان دارند؟

گپ زدن مجریان چادری با مهمانان مرد برنامه ها و همکاران تلویزیونی، هم صحبت شدن های طولانی بازیگران چادر به سر، با مردان نامحرم در نقش های مقابل و یکی به دو کردن ها، شوخی ها و حرف زدن های شبه عاشقانه و حتی عاشقانه و عاطفی، همه از مصادیق چنین

ص: ۳۲

پدیده عجیبی است. به نظر نویسنده، تیپ های صدا و سیمایی در جمع کردن ظاهری این دو رویکرد متضاد و عادی جلوه دادن چنین تناقض آشکاری بسیار اثرگذار و موفق بوده اند.

(ز) شفیع سرورستانی، ابراهیم (۱۳۹۱). آیین برنامه سازی درباره فرهنگ عفاف و حجاب، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما.

کتاب آیین برنامه سازی درباره فرهنگ عفاف و حجاب که جدیدترین اثر پژوهشی در حوزه عفاف و حجاب است، به بررسی جایگاه و نقش رسانه ملی در گسترش و نهادینه‌سازی فرهنگ عفاف و حجاب از چند دیدگاه مختلف پرداخته است. نویسنده در این کتاب، چهار دیدگاه راهبردی، سازمانی، سیاست گذاری و برنامه سازی را بررسی و تحلیل کرده است.

به اعتقاد نویسنده، در دیدگاه راهبردی، تبیین و تعیین راهبردهای رسانه ملی در پرداختن به مقوله عفاف و حجاب اهمیت دارد. همچنین در دیدگاه مأموریت و وظیفه سازمانی، هدف مطالعه و پژوهش، شناسایی وظایف و مسئولیتهایی است که سازمان صدا و سیما با توجه به اسناد بالادستی و رهنمودهای مقام رهبری در زمینه گسترش و نهادینه سازی فرهنگ عفاف و حجاب بر عهده دارد. در دیدگاه سیاست گذاری، موضوع تحلیل و بررسی، تعیین سیاست ها و باید و نبایدهایی است که صدا و سیما در این حوزه باید به آنها توجه کند.

در زمینه دیدگاه برنامه سازی، بررسی و تحلیل با هدف شناسایی ایده ها، موضوع ها، اولویت ها و قالب های مناسب برنامه سازی انجام می شود.

نویسنده معتقد است در حال حاضر، بررسی و تحلیل موضوع

ص: ۳۳

حجاب و عفاف در رسانه از همه دیدگاه های چهارگانه ضرورت دارد و رسانه ملی بدون داشتن پشتوانه های پژوهشی قابل اتکا در هر یک از این زمینه ها نمی تواند رسالت و مسئولیت مهم خود را در حوزه گسترش و نهادینه سازی فرهنگ عفاف و حجاب به انجام رساند.

در این کتاب، راهبردها، وظایف و مسئولیتهای رسانه ملی در گسترش فرهنگ عفاف و حجاب بنا بر مصوبه شورای فرهنگ عمومی، بایسته‌های تحقق این وظایف و مسئولیتهای اولویتهای بایسته‌ها و سیاست های برنامه‌سازی در این زمینه بررسی شده است.

به اعتقاد نویسنده، برخی از مهم ترین راهبردهای رسانه ملی در موضوع عفاف و حجاب عبارتند از:

الف) گفتمان سازی در زمینه فرهنگ عفاف و حجاب؛

ب) تقویت انگیزه های درونی افراد برای رعایت عفاف و حجاب؛

ج) نهادینه سازی عفاف و حجاب با فعالیت های فرهنگی؛

د) ایجاد هم گرایی و هم افزایی در سازمان ها و نهادهای مسئول؛

ه) تقویت احساس مسئولیت والدین، مربیان و معلمان؛

و) افزایش احساس مسئولیت اجتماعی در برابر پدیده بدحجابی؛

ز) احیای هویت اسلامی زنان و دختران؛

ح) توجه دقیق به مرزهای زنانگی و مردانگی.

نویسنده در ادامه، مهم ترین وظایف و مسئولیت های رسانه ملی را در تحقق هر چه بهتر موضوع عفاف و حجاب اسلامی بررسی می کند و این مسئولیت ها را در قالب موارد زیر برمی شمرد:

الف) آموزش احکام حجاب و روابط زن و مرد؛

ص: ۳۴

- ب) تبیین فلسفه و چرایی عفاف و حجاب؛
- ج) ترویج و نهادینه سازی فرهنگ عفاف و حجاب؛
- د) معرفی و ترویج الگوهای مناسب عفاف و حجاب؛
- ه) به تصویر کشیدن زنان موفق باحجاب؛
- و) نشان دادن آثار منفی رعایت نکردن عفاف و حجاب؛
- ز) تبیین تاریخچه رواج فرهنگ برهنگی در غرب و ایران؛
- ح) سیاست گذاری مناسب در زمینه رعایت عفاف و حجاب؛
- ط) نظارت بر فرآیند تأمین و پخش فیلم ها و سریال های خارجی؛
- ی) تشویق عوامل مؤثر در رشد و گسترش فرهنگ عفاف و حجاب؛
- ک) فرهنگ سازی برای ازدواج آسان جوانان؛
- ل) زمینه سازی برای اجرای کامل طرح.
- نویسنده در بخش بعدی این کتاب، به بررسی بایسته های تحقق عفاف و حجاب با توجه به وظایف و مسئولیت های رسانه ملی در این زمینه می پردازد و برخی از مهم ترین این بایسته ها را برمی شمرد. برخی از این بایسته ها به صورت فهرست وار عبارتند از:
- الف) عزم جدی مدیران رسانه ملی برای تحقق این وظایف؛
- ب) وارد کردن این وظایف و مسئولیت ها در برنامه های سالانه؛
- ج) طراحی برنامه زمانبندی برای تحقق کامل این وظایف؛
- د) تقویت فرآیند ارزیابی و نظارت برنامها؛
- ه) پیشبینی ضمانت اجراهای لازم؛
- و) بازنگری در سیاست برون سپاری تولید برنامه های سیما؛
- ز) بهره‌گیری از نیروی انسانی متعهد و ارزشی در همه سطوح؛

ح) پی گیری جدی اجرای سیاست ها و ضوابط حاکم بر برنامه ها؛

ص: ۳۵

ط) توجه به نفوذ دشمن در فضای رسانه.

نویسنده، مهم ترین اولویت های برنامه سازی در حوزه عفاف و حجاب در رسانه ملی را در دو سطح برنامه های نمایشی و مستند، ترکیبی و گفت و گو محور معرفی کرده است. همچنین در بخش پایانی کتاب برای تحقق کامل رسالت رسانه ملی در زمینه گسترش و نهادینه سازی فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه، سیاست های برنامه سازی در رسانه ملی در موضوع عفاف و حجاب را بررسی کرده، مهم ترین این سیاست ها را چنین برشمرده است:

الف) توجه به جنبه های مختلف موضوع؛

ب) بهره گیری از پژوهش در تولید برنامهها؛

ج) بهره گیری از کارشناسان دینی توان مند در تولید برنامهها؛

د) وجود انسجام و هم افزایی در برنامهها؛

ه) توجه به ارتباط نظام مند معارف و آموزه های اسلامی؛

و) بهره گیری از قالبها و روشهای گوناگون برنامه سازی؛

ز) اولویت بخشی به کودکان و نوجوانان؛

ح) توجه به ویژگیهای روانشناختی مخاطبان برنامهها؛

ط) توجه به مجموعه آموزه های اسلامی در زمینه روابط زن و مرد؛

ی) توجه به شرایط اثر گذاری پیام؛

ک) توجه به سطوح مختلف اثر رسانه؛

ل) خنثی نکردن اثر برنامه های مناسب؛

م) پرهیز از ترویج الگوی پوشش رایج در شهر تهران؛

ن) استفاده به جا و مناسب از پوشش چادر برای بازیگران؛

ف) تبلیغ و ترویج عفاف و حجاب در روند معمول فیلم ها.

ص: ۳۶

**۶. روش شناسی****۶. روش شناسی**

برای بررسی عفاف در برنامه های نمایشی رسانه ملی که موضوع اصلی پژوهش حاضر است، به بررسی و تحلیل محتوایی دو سریال تلویزیونی پرمخاطب پرداخته ایم.

برای این منظور، سریال های «فاصله ها» و «ستایش» به صورت هدف مند، انتخاب و آیتم ها و مقولات مربوط به عفاف اسلامی که از دیدگاه های مراجع عظام تقلید استخراج شده اند، بررسی و تحلیل محتوایی شدند.

برای انجام دادن این پژوهش از دو روش مطالعه کتاب خانه ای و روش «تحلیل محتوا»<sup>(۱)</sup> استفاده شده است؛ چرا که هرگونه تحقیق و بررسی با استفاده از این روش، قابل بازبینی و بازسازی است و محقق دیگری می تواند نتایج به دست آمده را بازبینی کند. افزون بر آن، روشی است منظم؛ یعنی از هرگونه انتخاب دلخواه که تنها با نظریه های محقق انطباق دارد، جلوگیری می کند.

فردان کرلینجر در این زمینه معتقد است: «تحلیل محتوا روشی برای مطالعه و تحلیل ارتباطات به شیوه ای نظاممند، عینی و کمی با هدف اندازه گیری متغیرهاست.»<sup>(۲)</sup> بنا بر تعریف چارلز رایت نیز روش «تحلیل محتوا»، روش پژوهشی است که برای شرح و طبقه بندی نظام یافته محتوای ارتباطات و پیام های رسانه ای، بر حسب مقوله هایی که به طور معمولی از پیش تعیین شده اند، استفاده می شود.

**۱- Content Analysis**

۲- فردان کرلینجر، مبانی پژوهش در علوم رفتاری، ترجمه: حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، ص ۲۱۲.



ص: ۳۷

این روش تحقیق، به تجزیه و تحلیل پیام‌های تولیدشده می‌پردازد و بر اساس فرضیه‌های خود، پرسش‌هایی را مطرح می‌کند و در قالب کدنامه تحقیق، هریک از این پرسش‌ها را به عنوان متغیرهای تحقیق جا می‌دهد. روش تحلیل محتوا، روش مهم مطالعه اجتماعی است که با آن می‌توان مسائل و موضوعات مورد بحث در رسانه‌ها را بررسی کرد.

نمونه آماری این تحقیق از طریق روش نمونه‌گیری «تصادفی ساده» انتخاب شد. برای انتخاب نمونه‌های این تحقیق، فرآیند کار به این صورت است که از میان قسمت‌های دو سریال «فاصله‌ها» و «ستایش»، با استفاده از قرعه‌کشی، ۲۰ قسمت هریک از این دو سریال را انتخاب کردیم. آن‌گاه تمامی سکانس‌ها (صحنه‌های) این قسمت‌ها که در مورد بحث عفاف و مرتبط با این موضوع بود، با توجه به متغیرهای تعریف شده بررسی شد.

برای رسیدن به پاسخ پرسش‌های این تحقیق در مورد بررسی مفهوم عفاف و ابعاد آن، بررسی حدود و ضوابط شرعی مربوط به عفاف (احکام و فتاوا) و بررسی دیدگاه‌ها و فتاوی‌های مراجع عظام تقلید درباره عفاف، از مطالعه کتاب‌خانه‌ای و بررسی دیدگاه‌های اندیشمندان در زمینه این موضوعات استفاده شده است.

## ۷. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

۷. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این مطالعه، واحد تحلیل، برای همه متغیرها، سکانس (صحنه) است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات در این پژوهش، ابتدا دستورالعمل کدگذاری متغیرها در سریال‌های مورد بررسی با توجه به تعاریف نظری

ص: ۳۸

و عملیاتی متغیرها، مشخص و تعریف می شود. سپس بر اساس چارچوب کدگذاری، عملیات کدگذاری انجام می گیرد. این کار روی برگه های کدگذاری انجام شد و هر صحنه (سکانس)، یکی از ستون های کدنامه را به خود اختصاص داد و در نهایت، با استفاده از نرم افزار کامپیوتری (اس.پی.اس)، محاسبات آماری انجام شد.

برای توصیف و تبیین داده ها، سنجش تفاوت متغیرها و پاسخ ها، از تلخیص و دسته بندی یافته ها در قالب جدول های توزیع فراوانی یک بعدی و دو بعدی (توافقی) و آزمون های آماری مربوط استفاده شده است. در این تحقیق، تمامی مطالب نمونه مورد بررسی، پس از ثبت و کدگذاری در برگه های مخصوص و انتقال به کامپیوتر، از طریق نرم افزار (اس.پی.اس. اس.) پردازش شد.

### ۸. تعریف نظری مفاهیم تحقیق

۸. تعریف نظری مفاهیم تحقیق

سریال تلویزیونی

سریال تلویزیونی، نمایشی تلویزیونی است که داستانی را در قسمت های مختلف و متفاوت ارائه می دهد. زمان مشخص و شبکه خاص از ویژگی های این گونه نمایش است.

سکانس (صحنه)

حسین پور سکانس را چنین تعریف می کند: «سکانس عبارت است از واحدی از یک فیلم، ترکیب شده از تعدادی نماهای وابسته به هم که از طریق لوکیشن یا حادثه دراماتیک به یکدیگر پیوند خورده است».<sup>(۱)</sup>

۱- جعفر بروجردی حسنی، از ایده تا فیلم نامه، ص ۲۳۲.

ص: ۳۹

رسانه

رسانه، در مفهوم ارتباطی آن، عاملی است که می‌تواند پیامی را به مخاطب انتقال دهد. در بیشتر تعاریف ارائه شده از رسانه، بیشتر به نقش پیام‌رسانی آن توجه شده است. مارشال مک‌لوهان در تعریف رسانه می‌گوید: «رسانه همان پیام است.» (۱) همچنین در فرهنگ روزنامه‌نگاری، واژه «رسانه» به معنای مجموعه ابزارها و روش‌هایی تعریف شده است که برای ایجاد ارتباط با مخاطبان انبوه به کار می‌رود. (۲)

رسانه ملی

منظور از رسانه ملی در این پژوهش عبارت است از: همه شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران که در طول شبانه‌روز، از طریق امواج برای مخاطبان به روی آنتن فرستاده می‌شود و مخاطبان از طریق رادیو و تلویزیون دریافت می‌کنند. صدا و سیما

ایران دارای ۱۱ شبکه تلویزیونی سراسری، ۳۱ شبکه تلویزیونی استانی، ۱۰ شبکه تلویزیونی برون مرزی، ۲ شبکه تلویزیونی اینترنتی، شش ایستگاه رادیویی برون مرزی به بیست و پنج زبان گوناگون، ۱۳ شبکه رادیویی سراسری، ۱ شبکه رادیویی اینترنتی و ۴۰ شبکه رادیویی استانی و محلی است.

برنامه‌های نمایشی

نمایش در معنای اعم آن به معنی انجام دادن یک عمل از پیش

۱- کاظم معتمدنژاد، وسائل ارتباطات جمعی، ص ۱۴.

۲- کاظم معتمدنژاد، وسائل ارتباطات جمعی، ص ۱۴.

ص: ۴۰

تعیین شده و عبارت از انجام دادن یا تظاهر به انجام دادن امری است که خود در هر لحظه، بر چگونگی رخ دادن آن واقف هستیم (لغت نامه دهخدا). برنامه‌هایی که برای ارائه پیام به مخاطب یا القای کاربرد آموزش و انتقال میراث فرهنگی و احیای عملکرد سرگرمی در رسانه از زبان نمایش بهره می‌گیرند. سریال، مستند، انیمیشن یا تله فیلم در تولیدات صدا و سیما در مقوله‌های برنامه‌نمایی رسانه طبقه بندی می‌شود.

#### شخصیت

شخصیت در اثر نمایشی، فردی است که کیفیت روانی و اخلاقی او در عمل او و آنچه می‌گوید و می‌کند، وجود داشته باشد.

سکانس‌های مرتبط با موضوع عفاف

همه سکانس‌ها (صحنه‌هایی) از سریال‌ها که در آن، پیام بین زن و مرد نامحرم ارسال یا دریافت می‌شود.

#### نامحرم

منظور از نامحرم، همه افرادی هستند که هیچ‌گونه رابطه نسبی، سببی یا رضاعی با فرد ندارند و ازدواج با آنها منع شرعی ندارد؛ یعنی افرادی غیر از پدر، پدر بزرگ پدری و مادری، اجداد پدری و مادری، برادر و فرزندان و نوادگان او، خواهر، فرزندان و نوادگان او، دایی، عمو و همچنین شوهر و فرزندان او، پدر و اجداد پدری و مادری شوهر و افرادی که به واسطه شیر خوردن بر انسان محرم می‌شوند.

ص: ۴۱

مخاطب

مک کوئیل معتقد است: «مخاطب، دریافت کننده پیام است که می تواند فرد یا گروهی نامتجانس باشد».<sup>(۱)</sup>

ازدواج

ازدواج، پیوندی است که میان زن و مرد بسته می شود و سبب پیدایی خانواده و تداوم آن است.

عفاف

عفاف در لغت به معنای باز ایستادن از حرام، پارسایی کردن، خودداری از کار زشت و نارواست.<sup>(۲)</sup> پایه عفاف، خویشتن داری است و ردّپایی از جنسیت یا اختصاص یافتن به جنس خاص (زن) وجود ندارد. تجلیل نیز رعایت عفت متقابل را این گونه تعریف می کند:

«پدید آمدن حالتی برای نفس انسانی که با آن از غلبه شهوت جلوگیری کند».<sup>(۳)</sup>

حجاب

حجاب در لغت به معنی پرده، چادر، روپوش و آنچه با آن چیزی را بپوشانند و چیزی که مانع بین دو چیز دیگر باشد، تعریف کرده اند.<sup>(۴)</sup> همچنین در فرهنگ معین حجاب، ستر و نقابی که زنان چهره خود را بدان

۱- دنیس مک کوئیل، درآمدی بر نظریه ارتباطات جمعی، ترجمه: پرویز اجلالی، ص ۱۲.

۲- حسن عمید، فرهنگ عمید، ص ۱۰۷۲.

۳- جلیل تجلیل، معانی و بیان، ص ۲۵.

۴- حسن عمید، فرهنگ عمید، ص ۵۵۷.

ص: ۴۲

پوشانند و برقع و چادری که زنان سر تا پای خود بدان پوشانند معنی شده است. (۱) از نظر لغوی نیز لغت حجاب به معنای پوشیدن، پرده و حاجب به کار رفته و در هیچ موردی اصالتاً به معنای نوع، سبک پوشیدن و نوع سبک لباسی که پوشیده می شود، اطلاق نشده است. (۲) در اصطلاح فقهی نیز برای رساندن معنای پوشش زنان، از لغت حجاب استفاده نشده است. (۳) معنای اصطلاحی جدید این واژه، عبارت است از پوششی که زن در برابر نامحرمان باید استفاده کند و از جلوه گری و خود نمایی بپرهیزد.

## ۹. تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

### اشاره

۹. تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

سریال های مورد بررسی

سریال های مورد بررسی در این پژوهش عبارتند از:

۱. فاصله ها؛

۲. ستایش.

مکان ارتباط

عبارت است از مکان ارتباط میان زن و مرد.

در این پژوهش، مقوله های مکان ارتباط به ترتیب عبارتند از:

۱. خانه: برقراری ارتباط کلامی یا غیر کلامی دختر و پسر در محیط خانه (منزل)؛

۲. محل تحصیل (دانشگاه دبیرستان): برقراری ارتباط کلامی یا غیر کلامی میان زن و مرد در محل تحصیل (دانشگاه دبیرستان)؛

۱- معین، فرهنگ معین، ص ۱۳۴۱.

۲- مطهری، مساله حجاب، ص ۱۷.

۳- مطهری، مساله حجاب، ص ۱۹.

ص: ۴۳

۳. محل کار (اداره، شرکت، سازمان، مؤسسه): برقراری ارتباط کلامی یا غیر کلامی میان زن و مرد در محل کار (اداره، شرکت، سازمان یا مؤسسه)؛

۴. کافی شاپ و رستوران: برقراری ارتباط کلامی یا غیر کلامی میان زن و مرد در کافی شاپ و رستوران؛

۵. پارک و فضاهای تفریحی: برقراری ارتباط کلامی یا غیر کلامی میان زن و مرد در پارک و فضاهای تفریحی؛

۶. ارتباط تلفنی: برقراری ارتباط کلامی یا غیر کلامی میان زن و مرد، به وسیله تلفن یا موبایل (تلفن همراه)؛

۷. ارتباط اینترنتی (سایبر): برقراری ارتباط کلامی یا غیر کلامی میان زن و مرد به وسیله شبکه اینترنت؛

۸. دیگر فضاها: برقراری ارتباط کلامی یا غیر کلامی میان زن و مرد در مکانی یا به وسیله ابزاری به جز موارد ۷ گانه بالا؛

۹. نامشخص: برقراری ارتباط کلامی یا غیر کلامی میان زن و مرد در سریال قابل تشخیص نیست. (۱)

زمان ارتباط

عبارت است از مکان ارتباط میان زن و مرد. در این پژوهش، زمان ارتباط میان زن و مرد عبارت است از:

۱. صبح: برقراری ارتباط کلامی و غیر کلامی میان زن و مرد در محدوده زمانی صبح؛

۱- طاهره راستی پیشه، تحلیل محتوای روابط دختر و پسر در سریال های ایرانی، صص ۱۲۶-۱۲۹.

ص: ۴۴

۲. ظهر: برقراری ارتباط کلامی و غیر کلامی میان زن و مرد در محدوده زمانی ظهر؛

۳. عصر: برقراری ارتباط کلامی و غیر کلامی میان زن و مرد در محدوده زمانی عصر؛

۴. شب: برقراری ارتباط کلامی و غیر کلامی میان زن و مرد در محدوده زمانی شب. (۱)

خودداری از نگاه آلوده (از روی ریه) به نامحرم

هرگونه نگاه غیر شرعی و ناپسند و از روی ریه از سوی مرد به زن نامحرم یا برعکس که از حدود شرعی خود، خارج است؛ مانند نگاه های آلوده، نگاه جنسی و شهوانی و ... .

حضور در مکانی خلوت و خصوصی

هرگونه ارتباط مرد و زن در مکان های خلوت، تنهایی و مکان های خلوت و بدون حضور دیگری.

آرایش زن (دختر) درمقابل نامحرم

استفاده زن (دختر) از لوازم آرایشی به گونه ای که آثار آرایش و تغییر چهره وی در رابطه با نامحرم در چهره اش نمایان باشد، مثل سرخی گونه یا لب، برداشته شدن ابرو به شکل واضح و ... .

### لحن نامتعارف با یکدیگر

لحن نامتعارف با یکدیگر

خارج شدن گفتار و لحن در مواجهه با یکدیگر از جریان عادی و

۱- طاهره راستی پیشه، تحلیل محتوای روابط دختر و پسر در سریال های ایرانی، ص ۱۳۱.



ص: ۴۵

طبیعی، مثل استفاده از کلمات ناپسند یا خارج از عرف در جریان رابطه با یکدیگر.

تمسخر یکدیگر

استفاده از الفاظ و کلمات تمسخرآمیز و تحقیر کردن طرفین در جریان رابطه با یکدیگر.

صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه با یکدیگر

هرگونه مکالمه غیر عادی حاکی از ابراز احساسات غیر معمولی، مانند استفاده از کلمات، الفاظ و عبارت های احساس برانگیز و همراه با ناز و عشوه میان دختر و پسر یا زن و مرد نامحرم در رابطه میان آنها.

رفتارهای جلف زن و مرد نامحرم با یکدیگر

داشتن هرگونه رفتار سبک سرانه و خام گونه مثل شوخی های نامتعارف یا استفاده از کلمات نامتعارف در عرف.

موی آشکار زن در مقابل مرد نامحرم

ظاهر و نمایان بودن موی زن در مقابل مرد نامحرم در جریان رابطه با یکدیگر.

پوشش تنگ و چسبان زن در مقابل مرد نامحرم

نمایان بودن یا هرگونه برجسته بودن اندام ظاهری زن در مقابل مرد نامحرم، در جریان رابطه با یکدیگر در یک مکانس.

ص: ۴۶

## لوازم زینتی آشکار

استفاده زن از لوازم و وسایل زینتی و جواهر آلات در مقابل مرد نامحرم به گونه ای آشکار و در جریان رابطه میان آنها.

تماس بدنی (عمدی یا غیرعمدی) با یکدیگر

تماس و لمس بدنی میان زن و مرد در جریان رابطه با یکدیگر.

گفت و گو با افعال مفرد

استفاده از افعال مفرد در جریان رابطه میان زن و مرد نامحرم.

خطاب قرار دادن یکدیگر با نام کوچک

استفاده کردن از نام کوچک یکدیگر در رابطه.

شوخی های مرد و زن نامحرم

هرگونه شوخی خارج از عرف مرد و زن نامحرم با یکدیگر.

روابط پیش از ازدواج دختر و پسر

هرگونه رابطه ناصحیح و بدون رعایت مرزهای شرعی بین پسر و دختر نامحرم.

رعایت حجاب و پوشش اسلامی زن (دختر)

حفظ حجاب اسلامی زن (دختر) در مقابل مرد (پسر) نامحرم در جریان ارتباط بین آنها در هر سکانس از سریال.

ص: ۴۷

در این پژوهش شاخص‌های داشتن رعایت حجاب و پوشش اسلامی زن بر مبنای داشتن پوشش مطلوب (استفاده از چادر به عنوان حجاب برتر) یا مانتوی بلند و پوشیده (به گونه‌ای که بدن را به طور کامل بپوشاند)، استفاده نکردن از لباس‌های تنگ، چسبان یا مانتوی کوتاه در نظر گرفته شده است.

پوشش زن در مقابل مرد

عبارت است از نوع لباسی که زن در مقابل مرد نامحرم در هر سکانس از سریال، بیشتر آن را می‌پوشد.

در این پژوهش انواع پوشش مورد بررسی زن (دختر) در مقابل مرد (پسر) به این شرح است:

۱. چادر؛

۲. مانتوی بلند؛

۳. مانتوی کوتاه؛

۴. سنتی؛

۵. دیگر موارد. (۱)

نوع حجاب زن در مقابل مرد

عبارت است از: نوع حجاب مورد استفاده زن در مقابل مرد نامحرم در هر سکانس از سریال.

انواع حجاب مورد بررسی زن (دختر) در مقابل مرد (پسر) نامحرم در این پژوهش به این شرح است:

۱- ظاهره راستی پیشه، تحلیل محتوای روابط دختر و پسر در سریال‌های ایرانی، ص ۱۴۱.

ص: ۴۸

۱. چادر، مانتو، شلوار و مقنعه؛

۲. چادر، مانتو، شلوار و روسری؛

۳. چادر، مانتو، شلوار و شال؛

۴. مانتو، شلوار و مقنعه؛

۵. مانتو، شلوار و روسری؛

۶. مانتو، شلوار و شال؛

۷. سنتی؛

۸. دیگر موارد. (۱)

---

۱- طاهره راستی پیشه، تحلیل محتوای روابط دختر و پسر در سریال های ایرانی، ص ۱.

## فصل دوم: بایسته ها و ضرورت های عفاف در برنامه های نمایشی رسانه ملی

### اشاره

فصل دوم: بایسته ها و ضرورت های عفاف در برنامه های نمایشی رسانه ملی

زیر فصل ها

۱. بررسی مفهوم حجاب

۲. بررسی مفهوم عفاف و ابعاد آن

۳. حدود و ضوابط عفاف در آموزه های اسلامی و احکام و فتاوی مراجع عظام تقلید

۴. بررسی فتاوی مراجع درباره عفاف در برنامه های نمایشی رسانه

۵. اهداف و سیاست های رسانه ملی در تولید برنامه در زمینه حجاب و عفاف

۶. جمع بندی شاخص های نهایی عفاف اسلامی در برنامه های نمایشی



**۱. بررسی مفهوم حجاب****۱. بررسی مفهوم حجاب**

«حجاب» در لغت به معنای پرده، حجاب، پوشیدن و پنهان کردن و منع از وصول است. همچنین به معنای مانع و پرده و پوشش آمده است. (۱) حجاب به معنای پوشش اسلامی بانوان، دو بعد ایجابی و سلبی دارد. بعد ایجابی آن، وجوب پوشش بدن و بعد سلبی آن، حرام بودن خودنمایی به نامحرم است و این دو بعد باید در کنار یکدیگر باشند تا حجاب اسلامی محقق شود. گاهی ممکن است یک بعد باشد، ولی دیگری نباشد که در این صورت، نمی توان گفت حجاب اسلامی محقق شده است. (۲)

اگر به معنای عام، هر نوع پوشش و مانع از وصول به گناه را حجاب بنامیم، حجاب می تواند اقسام متفاوتی داشته باشد، از جمله حجاب ذهنی، فکری و روحی. علاوه بر این، در قرآن از انواع دیگر حجاب نام برده شده است که در رفتار خارجی انسان تجلی می کند، مثل حجاب و پوشش در نگاه که به مردان و زنان در مواجهه با نامحرم توصیه شده است.

مرتضی مطهری نیز در این باره معتقد است:

کلمه «حجاب» هم به معنی پوشیدن است و هم به معنی پرده و

۱- فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، تحقیق: سید احمد حسینی، ج ۲، ص ۳۰.

۲- محسن قرائتی، تفسیر نور، ج ۸، ص ۱۲۴.

ص: ۵۲

حاجب. بیشتر استعمالش به معنی پرده است. این کلمه از آن جهت مفهوم پوشش می دهد که پرده، وسیله پوشش است و شاید بتوان گفت که به حسب اصل لغت، هر پوشش، حجاب نیست. آن پوشش، حجاب نامیده می شود که از طریق پشت پرده واقع شدن صورت گیرد. این واژه در قرآن و حدیث نیز با عنایت به همین معنای لغوی به کار رفته و معنای خاصی پیدا نکرده است. در دوران متأخر، این واژه معنای اصطلاحی خاصی پیدا کرده و به پوشش خاص زنان اطلاق شده است. (۱)

## ۲. بررسی مفهوم عفاف و ابعاد آن

### اشاره

#### ۲. بررسی مفهوم عفاف و ابعاد آن

عفاف به معنی رعایت حد و مرزها در روابط انسانی است به نوعی که هیجانها و احساسات و تمایلات انسانی، موجب تجاوز از مرزهای حق و عدالت و اخلاق نشود. عفاف و پاک دامنی یکی از مهم ترین نشانه های حیات جامعه اسلامی است. «عفاف» با فتح حرف اول، از ریشه «عفت» است. «عفت، پدید آمدن حالتی برای نفس است که به وسیله آن از فزون خواهی شهوت جلوگیری شود». (۲)

واژه «عفاف» به فتح عین، مصدر ماده «عَفَّ» است که مصدر دیگر آن، «عَفَّه» است و این دو دقیقاً به یک معنایند و به جای یکدیگر به کار می روند. کتاب «العین»، عفت را این گونه معنی کرده: «العفة الکفّ عما لا یجِلُّ؛ عفت، خودداری از چیزی است که حلال نباشد». (۳)

۱- مرتضی مطهری، مسئله حجاب، صص ۲۸ ۲۹.

۲- حسین بن محمد راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ج ۱، ص ۱۲۲.

۳- خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، تحقیق: مهدی المخزومی و ابراهیم السامرائی، ج ۱، ص ۹۲.



ص: ۵۳

«ابن منظور» در تعریف واژه «عفاف» می نویسد: «خودداری از عمل یا سخنی که حلال و نیکو نیست». (۱)

«راغب اصفهانی» نیز می نویسد: «العَفَّةُ حصول حاله للنفسِ تمنعُ بها عن غلبه الشهوه؛ عفت حالت درونی و نفسانی است که به وسیله آن از غلبه شهوت جلوگیری می شود» و در ادامه می افزاید: «و أصله الإقتصار علی تناول الشيء القلیل؛ اصل آن، اکتفا به بهره مندی کم از چیزی است». (۲)

«عفاف» یا «عفت» به معنای اصطلاحی آن، از فضایل اخلاقی است که همواره در تعالیم اسلامی جایگاه والایی داشته و توجه خاصی به آن شده است. در روایات متعددی، «عفاف»، بهترین عبادت شمرده شده (۳) و امیرمؤمنان، حضرت علی علیه السلام آن را بهترین خوی و خصلت و سر منشأ هر خیر و نیکی خوانده و منزلت عقیف را با مقام شهید در راه خدا مقایسه کرده است. (۴)

عفاف و عفت از اصطلاحاتی است که در علم اخلاق نیز از آن بحث می شود و علمای اخلاق در تعریف آن گفته اند: «عفت آن است که قوه شهویه در خوردن و نکاح (امور جنسی) از حیث کم و کیف مطیع و فرمان بر عقل باشد و از آنچه عقل نهی می کند، اجتناب کند و این همان حدّ اعتدال است که عقل و شرع پسندیده است». (۵)

استاد مطهری، «عفاف» را این گونه تعریف می کند: «عفاف و پاک دامنی حالتی نفسانی است؛ یعنی رام بودن قوه شهوانی تحت

۱- محمد بن مکرم ابن منظور، لسان العرب، ج ۹، ص ۲۵۳.

۲- المفردات فی غریب القرآن، ص ۵۷۳؛ علی اکبر قرشی، قاموس قرآن، ج ۵، صص ۱۸ و ۱۹.

۳- محمد بن یعقوب کلینی رازی، کافی، ج ۲، صص ۷۹ ۸۰؛ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۵، صص ۲۴۹ و ۲۵۰.

۴- حضرت علی ۷، نهج البلاغه، ترجمه: احمد فیض الاسلام، صص ۴۷۹ و ۴۸۰.

۵- مجتبی مجتبی، شیعه، ج ۲، ص ۱۵.

ص: ۵۴

حکومت عقل و ایمان، تحت تأثیر قوه شهوانی نبودن، شره نداشتن»<sup>(۱)</sup> عفت در حقیقت، کنترل شهوت است و شهوت در لغت یک مفهوم عام دارد که هرگونه خواهش نفس و میل و رغبت به لذات مادی را شامل می‌شود. شهوت مفهومی خاص هم دارد که همان شهوت جنسی است.

بنابراین، عفت دو مفهوم دارد؛ یک مفهوم عام که عبارت است از خویشتن داری در برابر هرگونه تمایل افراطی نفسانی و مفهوم خاص آن، خودداری از تمایلات افراطی جنسی است. در روایات و کتاب‌های اخلاق، منظور از عفت، خویشتن داری در خوردن و امور جنسی است که برترین عبادات شمرده و بر آن بسیار تأکید شده است، چنان که امام باقر علیه السلام فرمود: «مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ عِفَّةِ بَطْنٍ وَفَرْجٍ؛ هیچ عبادتی در پیشگاه خداوند، برتر از عفت در برابر شکم و مسائل جنسی نیست.» در روایت دیگری از ایشان آمده است: «عفت شکم و پاک دامنی، بهترین عبادت است»<sup>(۲)</sup>.

بر این جنبه از عفت، به آن دلیل بیشتر تأکید شده که شهوت جنسی، قوی‌تر از دیگر شهوات است و انسان در این امور، بیشتر در معرض خطر و سقوط قرار می‌گیرد و اعتدال در این امور دشوارتر است. از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت داریم: «دو چیز توخالی، بیشتر از هر چیز دیگری، اتم را وارد جهنم می‌کند؛ یکی، شکم و دیگری، فرج»<sup>(۳)</sup>.

تأکید روایات و منابع اخلاقی بر این جنبه از عفاف به ویژه عفاف در امور جنسی آن قدر زیاد است که عرف نیز عفاف را کنترل شهوت

۱- مسئله حجاب، ص ۱۵۲.

۲- محمد بن یعقوب کلینی رازی، کافی، ج ۲، ص ۱.

۳- محمد بن یعقوب کلینی رازی، کافی، ج ۲، ص ۱.

ص: ۵۵

جنسی می‌داند؛ گویی تمام معنای «عفاف» در همین خلاصه شده است، حال آنکه عفاف ابعاد گسترده‌ای دارد که همه جنبه‌های زندگی حیات انسان را دربرمی‌گیرد.

«عفت»، کشتن شهوت نیست، بلکه کنترل آن و اعتدال بخشیدن به آن است. در مقابل عفت، دو صفت رذیله وجود دارد؛ یکی «شره» و «آزمندی» و آن عبارت است از: عنان گسیختگی نفس و فرو رفتن در لذات شهوانی و دیگری، «خمود» (ضعف و سستی) و آن عبارت است از: منع نفس از آنچه برای بدن ضرورت دارد.

### الف) تمایز مفهومی «عفاف» و «حجاب»

الف) تمایز مفهومی «عفاف» و «حجاب»

عفاف و حجاب به عنوان دو ارزش در جامعه بشری به ویژه جوامع اسلامی همواره در کنار هم و گاه به جای هم به کار رفته‌اند. در بررسی کتب لغت، چند معنا برای واژه «حجاب» می‌یابیم. حجاب به معنی پوشش (۱) و چیزی است که بین بیننده و آنچه می‌بیند، حائل شود. (۲) اصل کلمه «حجاب» به معنای پرده است و چون پرده خصوصیت پوشانندگی و مانع شدن دارد، این معانی را به حجاب داده‌اند.

«جلایب»، جمع جلاب، به معنای مقنعه‌ای است که سر و گردن را می‌پوشاند. یا پارچه بلندی است که تمام بدن و سر و گردن را می‌پوشاند. (۳) همچنین امین الاسلام طبرسی در مجمع البیان، ذیل آیه می‌نویسد: «جلاب روسری بلندی است که زنان هنگام خروج از خانه،

۱- لسان العرب، ج ۱، ص ۲۹۸.

۲- مجمع البحرین، ج ۲، ص ۳۴.

۳- فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان، ص ۱۸۹.

ص: ۵۶

سر و صورت خود را به وسیله آن می پوشانند.» (احزاب: ۵۹) مقصود این است که با روپوشی که زن بر تن می کند، محل گریبان و گردن را پوشانند. با توجه به معانی جلباب و از جمله این معنی که پارچه بلندی برای پوشیدن تمام بدن و سر و گردن است، در معنای امروزی می توان پوشش «چادر» را با «جلباب»، همانند و مشابه در نظر گرفت. از آنجا که در این آیه، به طور مشخص به استفاده زنان و دختران از جلباب اشاره شده است، می توان نتیجه گرفت که به فرموده رهبر معظم انقلاب اسلامی، چادر به عنوان یک حجاب برتر مطرح شده است.

با توجه به معانی ذکر شده، حجاب، امری ظاهری و بیرونی است؛ یعنی در حقیقت، پوشش ظاهری افراد به ویژه زنان را حجاب می گویند. «عفاف» نیز حالتی درونی است که انسان را از گناه و حرام باز می دارد و آثار آن در گفتار و کردار انسان نمود پیدا می کند.

از مقایسه معانی «حجاب» و «عفاف» به این نتیجه می رسیم که عفاف، حالت نفسانی و درونی است که نموده‌های گوناگونی دارد از جمله: عفت در نگاه، عفت در گفتار، عفت در راه رفتن، عفت در زینت و عفت در پوشش. «حجاب» نیز در حقیقت همان نمود «عفاف» در نوع پوشش است.

«حجاب» همان پوشش ویژه و «عفت» یک خصلت و بیش و منس است. عفت، فراتر و برتر از حجاب است. در حقیقت، کاربرد لفظ «عفاف» در مورد «حجاب و پوشش» از قبیل کاربرد لفظ کل در بعضی از مصادیق آن است.

حجاب و عفاف، در تمام ادیان و مذاهب دارای جایگاه خاصی است. بنا به گواهی متون تاریخی، در بیشتر ملت ها و آیین های جهان،

ص: ۵۷

حجاب و عفاف در بین زنان، معمول بوده است. هرچند کاربرد حجاب در طول تاریخ، فراز و نشیب‌های زیادی را پیموده و گاهی با اعمال سلیقه حاکمان، تشدید یا تخفیف یافت، ولی هیچ‌گاه به طور کامل از بین نرفته است.

استاد مرتضی مطهری در این زمینه می‌نویسد:

گرچه پوشش، در بین عرب مرسوم نبود و اسلام آن را به وجود آورد، ولی در ملل غیر عرب، به شدیدترین شکل، رواج داشت. در ایران و در بین یهود و مللی که از فکر یهود پیروی می‌کردند، حجاب به مراتب، شدیدتر از آنچه اسلام می‌خواست، وجود داشت. در بین این ملت‌ها وجه و کفین (صورت و کف دست‌ها) هم پوشیده می‌شد. حتی در بعضی از ملت‌ها سخن از پوشیدن زن و چهره زن نبود، بلکه سخن از قایم کردن زن بود و این فکر را به صورت یک عادتِ سفت و سخت درآورده بودند.<sup>(۱)</sup>

ویلیام جیمز، روان‌شناس معروف، حیا را امری اکتسابی می‌داند و می‌نویسد: «زنان دریافتند که دست و دل بازی مایه طعن و تحقیر است و این امر را به دختران خود یاد دادند...»<sup>(۲)</sup> شوپنهاور نیز حیای زن را رهاورد پیمان پنهانی زنان برای افزایش ارزش و جذابیت خود و وادار ساختن مرد به جست‌وجو می‌داند. بنابراین دیدگاه، حیا به نوعی در نهاد زنان ریشه دارد و از سرشت خاص آنان بر می‌خیزد. متداول بودن حجاب و عفاف در میان ملل مختلف که عقیده، مذهب و شرایط جغرافیایی متفاوت داشتند، نشان‌دهنده تمایل فطری زنان به حجاب

۱- مسئله حجاب، ص ۲۹.

۲- ویل دورانت، لذات فلسفه، ترجمه: عباس زریاب، ص ۲۹۱.

است. بسیاری از جامعه شناسان عفاف، زن را مقتضای طبیعی جامعه بشری معرفی کرده اند.

مونتسکیو می نویسد:

قوانین طبیعت حکم می کند زن، خوددار باشد؛ زیرا مرد با تهور آفریده شده است و زن، نیروی خودداری بیشتری دارد. بنابراین، تضاد بین آنها را می توان با حجاب از بین برد و بر اساس همین اصل، تمام ملل جهان معتقدند که زنان باید حیا و حجاب داشته باشند. (۱)

از دست رفتن عفت زنان به قدری نواقص و معایب پدید می آورد و روح مردم را فاسد می کند که اگر کشوری بدان دچار گردد، در بدبختی های فراوان فرو می رود. به خصوص در حکومت دموکراسی، از دست رفتن عفت سبب بزرگ ترین بدبختی ها و مفسد می شود و اساس حکومت را از بین می برد. با عنایت به تمایل فطری زن و نقش حیاتی پوشش زنان در کنترل و هدایت غرایز شهوانی در مسیر صحیح و جلوگیری از فساد و تباهی جامعه، پیامبران الهی، هماهنگ با فطرت انسانی زنان، آنان را به حجاب فرا خواندند و بدین وسیله اشتیاق درونی شان را با قوانین تشریحی استحکام بخشیدند. (۲)

اسلام که آخرین آیین الهی و کامل ترین دین است و از طرف خداوند عالم، برای همیشه و همه بشریت، نازل شده است، لباس را «هدیه الهی» معرفی کرده و وجوب پوشش زنان را با تعدیل و انتظام مناسبی به جامعه

۱- شارل مونتسکیو، روح القوانین، ترجمه و نگارش: علی اکبر مهتدی، ص ۳۲۵.

۲- شارل مونتسکیو، روح القوانین، ترجمه و نگارش: علی اکبر مهتدی، صص ۳۲۵ و ۳۲۶.

بشری ارزانی داشته است. اسلام با پرهیز از انحرافات یا افراط و تفریط‌ها درباره پوشش زنان، در تشریح قانون، حدّ و مرزی متناسب با غرایز انسانی را در نظر گرفته است.

در حجاب اسلامی، سهل‌انگاری‌های زیان‌بار و سخت‌گیری‌های بی‌مورد وجود ندارد. حجاب اسلامی آن‌گونه که غرب تبلیغ می‌کند، به معنای حبس زن در خانه یا پرده‌نشینی و دوری از شرکت در مسائل اجتماعی نیست، بلکه بدین معناست که زن در معاشرت خود با مردان بیگانه، موی سر و اندام خود را بپوشاند و به جلوه‌گری و خودنمایی نپردازد.

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، به زنان تفهیم کرده بودند که حجاب و عفاف مانع پیشرفت و رشد است و هر زنی برای پیشرفت اجتماعی، سیاسی و علمی باید بدون حجاب ظاهر شود. امام خمینی رحمه الله در این باره می‌فرماید:

بانوان ما را منحط کردند، خیانت کردند بر ملت ما. بانوان ما را ملعبه کردند. بانوان ما را مثل عروسک‌ها کردند. بانوان ما جنگ‌جو بودند، اینها خواستند، ننگ‌جو باشند. (۱) امروز زنان در جمهوری اسلامی هم دوش مردان در تلاش و سازندگی خود و کشور هستند و این است معنای آزاد زنان و آزاد مردان. (۲)

اصل حکم حجاب از ضروریات است و منکر آن، حکم منکر ضروری را دارد و منکر ضروری، محکوم به کفر است، مگر اینکه معلوم باشد که منکر خدا یا رسول نیست. (۳)

۱- سید روح الله موسوی خمینی رحمه الله، تحریر الوسیله، ص ۲.

۲- سید روح الله موسوی خمینی رحمه الله، تحریر الوسیله، ص ۷۲.

۳- سید روح الله موسوی خمینی رحمه الله، تحریر الوسیله، ص ۳.

ص: ۶۰

مرتضی مطهری نیز در این باب معتقد است:

حجاب در اسلام از یک مسئله کلی تر و اساسی تر ریشه می گیرد و آن این است که اسلام می خواهد انواع التذاذهای جنسی چه بصری و چه نوع دیگر به محیط خانوادگی و در کادر ازدواج قانونی اختصاص یابد، اجتماع منحصررا برای کار و فعالیت باشد، بر خلاف سیستم کنونی غربی که کار و فعالیت را با لذت جویی های حسی به هم می آمیزد. (۱)

## ب) ابعاد عفاف

### اشاره

ب) ابعاد عفاف

در تعریف عفاف گفته شد که عفاف حالتی درونی و نفسانی است که مصادیق و نشانه هایی دارد. به طور کلی، عفاف جنبه های مختلفی دارد که به صورت گذرا به برخی از این محورها اشاره می کنیم:

### یک عفاف در نگاه

یک عفاف در نگاه

چنان که گفته شد، عفاف کنترل کننده تمایلات فطری انسان است. یکی از تمایلاتی که به طور فطری در انسان وجود دارد، گرایش به جنس مخالف است. از این رو، در اسلام در مورد کنترل نگاه (به ویژه به جنس مخالف) تأکید فراوانی شده است. از امام علی علیه السلام روایت داریم که «چشم، راهبر (پیام رسان) دل است.» (۲) خداوند در آیات حجاب قبل از اینکه دستور حجاب و پوشش بدهد، به عفت در نگاه توصیه می کند و به مردان و زنان مؤمن دستور می دهد که از نگاه حرام بپرهیزند: «قُلْ

۱- مسئله حجاب، ص ۳۲.

۲- عبدالواحد تمیمی آمدی، غررالحکم و درر الکلم، تصحیح: میرجلال الدین حسینی، ص ۶۰.



ص: ۶۱

لِّلْمُؤْمِنِينَ يُغُضُّوا مِنْ أَبْصَرِهِمْ... وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ». (نور: ۳۰ و ۳۱)

تفسیر علما درباره «غض بصر» در این دو آیه متفاوت است، اما در مجموع، با توجه به دستوری که بعد از «غض بصر» آمده؛ یعنی «يَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ»، منظور از «غض بصر» در اینجا پرهیز از نگاه به مواضعی است که پوشش آن واجب است؛ یعنی در زنان تمام بدن به جز صورت و دو دست و دو پا از مچ به پایین و در مرد از زیر ناف تا بالای زانو باید پوشیده شود. (۱)

روایات فراوانی هم از معصومان علیهم السلام در مورد نهی از نگاه خیره و چشم چرانی و تشویق عفت خواهان رسیده است. برای نمونه، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «آن کس که چشم را از حرام پر کند، خداوند در روز قیامت، چشم هایش را از میخ های آتشین پر خواهد کرد و آن گاه درونش را از آتش آکنده می کند تا مردم از گورها برآیند و سپس او را به آتش افکند.» (۲) در روایت دیگری از ایشان نقل شده است: «چشمان خود را (به حرام) ببندید تا عجایب را ببینید.» (۳)

در همین زمینه از امام صادق علیه السلام روایت شده است: «نگاه (حرام)، تیری است مسموم از جانب شیطان. هر کس آن را به دلیل خدا (نه غیر او) ترک کند، خداوند در پی آن، ایمانی به او می دهد که طعم آن را بچشد.» (۴) و نیز می فرماید: «نگاه بعد از نگاه (به حرام)، شهوت را در دل می رویاند و همین برای هلاک صاحب آن کافی است.» (۵) همچنین

۱- طوسی، الامالی، ج ۷، ص ۴۲۷.

۲- محدث نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۶۸.

۳- محدث نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۶۹.

۴- شیخ صدوق، من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۱۸.

۵- شیخ صدوق، من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۱۸.

ص: ۶۲

امیرمؤمنان علی علیه السلام در حدیثی، کوری چشم را از چشم چرانی بهتر دانسته است. (۱)

حاصل بحث آنکه چون «نگاه حرام» عامل اصلی و اولیه بسیاری از انحرافات است، اولین دستور خداوند در زمینه عفاف در سوره نور، (۲) حفظ نگاه و پرهیز از «چشم چرانی» است.

### دو عفاف در پوشش

دو عفاف در پوشش

«حجاب و پوشش» یکی از مهم ترین مصادیق «عفاف» است. نفس انسان به او امر می کند که زیبایی های جسمی خود را نمایان کند تا دیگران بیشتر به او توجه کنند. این مسئله در مورد زنان که مظهر زیبایی و جمال هستند و از طرفی ذاتاً دوست دارند زیبایی هایشان را نمایان کنند، بیشتر مطرح است. در حقیقت، عفاف در پوشش، کنترل نفس در این بعد است؛ یعنی عفاف باعث می شود انسان در نمایان کردن زیبایی های خود، پا را از حد فراتر نهد. در اسلام، پوشش یکی از نشانه های برجسته عفاف است.

اقتضای عفت در پوشش آن است که انسان از پوشیدن لباس های تنگ و چسبان یا نازک و بدن نما که موجب جلب انظار دیگران و خودنمایی می شود، اجتناب کند و در کیفیت پوشش خود جانب وقار و سنگینی را برگزیند. امام علی علیه السلام می فرماید: «شما را به پوشش لباس ضخیم توصیه می کنم؛ چرا که هر کس لباسش نازک باشد، دینش نازک است.» (۳) این گونه افراد در حقیقت، پوشیدگان برهنه هستند؛ یعنی کسانی که پوشش آنها با برهنگی چندان تفاوتی ندارد.

۱- غررالحکم و دررالکلم، ص ۲۶۰.

۲- نور: ۳۰ و ۳۱.

۳- وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۳۸۹.

ص: ۶۳

به همین دلیل، خداوند در قرآن دستور می دهد که زنان روسری خود را چنان روی سینه هایشان بیندازند که گردن و سینه هایشان پوشیده شود: «وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ» (نور: ۳۱) واژه شناسان در معنای «خمار» گفته اند: «خمار برای زن به کار می رود و به معنای مقنعه است و گفته می شود خمار چیزی است که زن سر خود را با آن می پوشاند»<sup>(۱)</sup>.

### سه عفاف در «زینت و آرایش»

سه عفاف در «زینت و آرایش»

آیین مقدس اسلام که برنامه جامع سعادت و کام یابی بشر است، به موضوع زیبایی، زیبا دوستی، آرایش و پیرایش توجه مخصوص دارد و پیروان خود را به زیبایی و آرایش و استفاده از نعمت ها توصیه می کند تا یکی از خواهش های طبیعی بشر یعنی جمال دوستی وی ارضا شود. امام باقر علیه السلام می فرماید: «شایسته نیست که زن، خود را با زیور آرایش ندهد. دست کم باید گردن بندی به گردن بیاویزد»<sup>(۲)</sup>. امام صادق علیه السلام نیز تأکید کرده است: «وقتی خداوند به بنده اش نعمتی عطا می کند، دوست دارد آن را ببیند؛ چراکه خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد»<sup>(۳)</sup>.

در اسلام، پوشیدن لباس زیبا، مسواک زدن، شانه و روغن زدن به مو، معطر بودن، انگشتر به دست کردن و آراستن خود هنگام عبادت و معاشرت با مردم در مسجد یا محیط خانواده و اجتماع از مستحبات مؤکد است. این مطلب از آیات قرآنی نیز برداشت می شود: «يَبْنَیْءَآدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ...» (اعراف: ۳۱) در این آیه به فرزندان آدم

۱- لسان العرب، ج ۴، ص ۲۵۵.

۲- کافی، ج ۵، ص ۵۰۹.

۳- کافی، ج ۶، ص ۴۳۹.

ص: ۶۴

خطاب شده است که زینت خود را هنگام رفتن به مسجد با خود بردارید. در آیه بعد با لحن تندى به آنها که گمان می برند تحریم زینت ها و پرهیز از غذاها و روزی های پاک و حلال، نشانه زهد و پارسایی است، پاسخ می دهد:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ. (اعراف: ۳۲)

بنابراین، اسلام از زینت و آراستگی و پیراستگی نهی نمی کند، اما در قرآن و اسلام، «تبرج» و آشکار کردن زینت در محافل اجتماعی و برای غیر محارم نکوهش شده است؛ چون باعث فساد و برانگیخته شدن شهوت و در نتیجه، گناه و آلودگی می شود: «وَلَا تَبْرَجْنَ تَبْرُجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى». (احزاب: ۳۳)

در معنای تبرج آمده است: «تبرج، آشکار کردن زینت و هر چیزی است که شهوت مرد را برانگیزاند».<sup>(۱)</sup>

بنابراین، منظور از عفاف در زینت این نیست که انسان از زینت بهره نبرد و آراستگی را کنار نهد، بلکه باید این امر به زیاده روی و افراط نگراید و از حد شایسته و اعتدال خود که اسلام مشخص کرده است، تجاوز نکند. اگر این گزینه از حد و مرز شرعی خود تجاوز کند، آتش شهوت را شعله ور می سازد و دام شیطان را برای انسان می گستراند.

علامه طباطبایی در این باره می فرماید:

کمتز فسادی در عالم ظاهر می شود و کمتز جنگ خونینی است

۱- لسان العرب، ج ۲، ص ۲۱۲.

ص: ۶۵

که نسل‌ها را قطع و آبادی‌ها را ویران سازد و نتیجه اسراف و افراط در استفاده از زینت‌ها و زرق و برق نبوده باشد؛ زیرا انسان طبعاً این‌طور است که وقتی از جاده اعتدال بیرون شد و پا از مرز خود بیرون گذاشت، مشکل می‌تواند خود را کنترل کند. (۱)

### چهار عفاف در خوردن

#### چهار عفاف در خوردن

یکی از اقسام عفاف، عفت در خوراک است؛ به این معنی که در خوردن علاوه بر اینکه باید به حلال و حرام بودن مقید بود، جانب اعتدال نیز رعایت شود. مراد از عفت در خوراک آن است که انسان از خوردنی‌ها به قدر نیازش اکتفا کند. در روایات اسلامی همواره به این امر در کنار پاک‌دامنی و حتی قبل از آن توصیه شده است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «دو چیز بیشتر از هر چیزی، اُمت مرا به آتش می‌افکند؛ شکم و عورت.» (۲) در روایت دیگری از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده: «بعد از خودم، نسبت به سه چیز از اتمم در هر اسم؛ گمراهی پس از معرفت، تاریکی فتنه‌ها و شهوت شکم و فرج.» (۳) از امام باقر علیه السلام نقل شده است: «برای بندگی و عبادت خداوند هیچ راهی بهتر از عفت شکم و فرج نیست.» (۴)

### پنج عفاف در فقر و غنا

#### پنج عفاف در فقر و غنا

عفاف در بعد مادی، نوعی دیگر از عفاف است که شامل عفاف در حالت فقر و عفاف در حالت غنا می‌شود که به آن اشاره می‌کنیم:

۱- محمدحسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۸، ص ۱۰۲.

۲- کافی، ج ۲، ص ۷۹.

۳- کافی، ج ۲، ص ۷۹.

۴- کافی، ج ۲، ص ۷۹.

ص: ۶۶

اول عفاف در حالت فقر

در قرآن می خوانیم:

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَعْيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْتُلُونَ  
النَّاسَ إِيحَاءًا... (بقره: ۲۷۳)

در این آیه، سخن از نیازمندان آبرومند است که با وجود نیاز مالی شدیدی که دارند، به خاطر عزت نفسشان از طلب و درخواست کمک از دیگران خودداری می ورزند، به گونه ای که اگر کسی از حال آنها باخبر نباشد، بی نیازشان می پندارد. بنابراین، عفاف در فقر آن است که انسان بر فقر خود صبر کند، خویشتن دار باشد و آن را پنهان دارد و نزد دیگران گدایی نکند. پس برای رسیدن به حاجت خود تلاش کند و به خداوند اعتماد و توکل داشته باشد. بیشتر از نیاز و حاجت نخواهد و قانع و شکرگزار خداوند باشد. به سبب فقر در عبادت خداوند کوتاهی و بداخلاقی نکند. نزد ثروتمندان چرب زبانی و چاپلوسی نکند، عزت و کرامت خود را حفظ کند و حق را زیر پا نگذارد. اگر چیزی بدون سؤال و تقاضا به او عطا کردند، پس از اطمینان از حلال بودن آن به قدر نیاز و حاجتش آن را بپذیرد و بیشتر از آن را نپذیرد.

البته حفظ عفاف هنگام فقر کار آسانی نیست و هر کسی از عهده آن بر نمی آید و به دلیل دشوار بودن آن، در قرآن، اصطلاح «تَعَفُّفٌ» به کار رفته که به نوعی، دشواری آن را می رساند؛ چرا که «تَعَفُّفٌ» یعنی با سختی و تکلف عفت ورزید. <sup>(۱)</sup> امیرمؤمنان علی علیه السلام نیز در این باره می فرماید: «عفاف، زینت فقر و شکر، زینت بی نیازی است». <sup>(۲)</sup>

۱- لسان العرب، ج ۹، ص ۲۵۳.

۲- نهج البلاغه، ص ۵۳۴.

ص: ۶۷

اگر فقر به زینت عفاف آراسته باشد، انسان را به خداوند نزدیک و بهشت را برای او تضمین می‌کند. فقر نکوهیده این است که انسان فقیر عفاف را زیر پا نهد، دست طمع پیش مردم دراز کند، عزت و کرامت خود را ارزانی حرص و طمع کند و آزمندی، او را به بداخلاقی و لغزش و گناه بکشاند. این گونه فقر از قبر بدتر است و انسان را خوار و ذلیل می‌کند و چه بسا که به کفر بینجامد و این همان فقری است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از آن به خداوند پناه می‌برد.

دوم عفاف در حالت غنا

خداوند در قرآن می‌فرماید:

«وَابْتَلُوا الْيَتِيمَ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَغْفِرْ...». (نساء: ۶)

در این آیه به کسانی که بی‌نیاز هستند، دستور داده شده است عفت پیشه کنند و از تصرف در مال یتیم خودداری ورزند. (۱) اساساً عفت هنگام بی‌نیازی و توان مندی از صفات مؤمن شمرده است: «الْمُؤْمِنُ غَفِيْفٌ فِي الْغِنَى». (۲)

پس تنها فقیر نیست که باید عفاف داشته باشد، بلکه توانگر و ثروتمند نیز باید با عفاف باشد تا ثروتش در دنیا و آخرت سودمند باشد. اگر انسان ثروتمند یا بی‌نیاز، به معنای واقعی کلمه، عفت پیشه کند، یعنی در کسب، نگه‌داری و هزینه‌کردن مال دچار فعل حرام و قبیح نشود، مال

۱- مجمع البیان، ج ۳، ص ۱۷.

۲- محسن غروی‌ان و عبدالجواد ابراهیمی، صحیفه سجادیه، ۱۳۷۶، ص ۲۳۵.

ص: ۶۸

و ثروتش مشروع است و این ثروت می تواند در پرهیزگاری شخص نیز اثر مثبت داشته باشد، چنان که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «بهترین یاور برای تقوای خدا، ثروت است.»<sup>(۱)</sup> اگر انسان ثروتمند جانب عفاف را رعایت نکند، ثروتش موجب فساد و تباهی دین و ایمان وی خواهد شد. از این رو، خداوند در قرآن، مال و ثروت را «فتنه» نامیده است؛ چون مایه امتحان انسان است و می تواند عامل سعادت یا شقاوت وی باشد.

### شش عفاف در گفتار (عفت کلام)

شش عفاف در گفتار (عفت کلام)

یکی دیگر از حوزه های عفاف، حوزه کلام و گفتار است. خداوند در قرآن، قالب های مختلفی را برای کلام بیان کرده است، مانند: «قول حسن» (بقره: ۸۳) یعنی گفتار نیکو؛ «قول معروف» (بقره: ۲۳؛ نساء: ۵؛ نساء: ۸؛ احزاب: ۳۲) یعنی گفتار شایسته؛ «قول لئین» (طه: ۴۴) یعنی کلام نرم و ملایم؛ «قول کریم» (اسراء: ۲۳) یعنی سخن ارجمند؛ «قول سدید» (نساء، ۹؛ احزاب، ۷۰) یعنی کلام محکم و استوار و «قول بلیغ» (نساء، ۶۳) یعنی کلام رسا و پیراسته. حال باید دید مراد از عفت کلام چیست؟

کلام عقیف، کلامی است که هم از نظر محتوا و هم از نظر شیوه بیان، قرین عفت باشد. آوا و آهنگ صدا هنگام سخن گفتن باید به گونه ای باشد که ادب و عفت رعایت شود. یکی از نمادهای بی عفتی در گفتار، سخن گفتن با ناز و عشوه با نامحرمان است. خداوند خطاب به زنان پیامبر می فرماید: «يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا

۱- کافی، ج ۵، ص ۷۱.



ص: ۶۹

مَعْرُوفًا؛ ای زنان پیامبر، شما اگر تقوا داشته باشید، مانند احدی از زنان دیگر نیستید. پس در سخن دلربایی نکنید که شخص بیمار دل به طمع می افتد و سخن نیکو بگوید». (احزاب: ۳۲)

در این آیه، فلسفه نهی از طنازانه سخن گفتن، طمع ورزی نامحرممان ذکر شده است. بنابراین، سخنی که شرع و عرف اسلامی آن را بیسندد، سخنی نیست که با لحن نیکو و کرشمه همراه باشد. در این آیه هم به کیفیت سخن گفتن با نامحرم اشاره شده و هم به محتوای کلام. محتوای کلام باید «قول معروف» باشد؛ یعنی سخنی که شرع و عرف اسلامی آن را بیسندد و آن سخنی است که تنها مدلول خود را برساند. (۱) خطاب این آیه به زنان پیامبر است، ولی دستوری است برای تمامی زنان.

بنابراین، از دیدگاه قرآن، هرگونه کلامی که با ناز و غمزه و تغییر صدا همراه باشد و زمینه گناه را فراهم کند، ممنوع و از حوزه تقوا (که عفت بخشی از آن محسوب می شود) خارج است.

توصیه دیگر اسلام در سخن گفتن این است که صدای خود را هنگام صحبت کردن بالا نبریم. یکی از توصیه های لقمان حکیم به پسرش این است که صدای خود را کوتاه کند. علاوه بر آهنگ کلام، محتوا و درون مایه سخن نیز باید قرین عفت باشد. خداوند به انسان ها توصیه می کند که در سخن گفتن با نامحرم به خوبی و شایستگی سخن بگویند: «قُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا». (احزاب: ۳۲) سید قطب در تفسیر «قول معروف» می گوید: «قول معروف یعنی اینکه سخن آنها در امور معروف و نیک باشد نه منکر و زشت مانند شوخی کردن و...» (۲) باید دانست که این

۱- سید محمدحسین طباطبایی، تفسیرالمیزان، ج ۱۶، ص ۳۰۹.

۲- سید قطب، الاسلام و مشکلات الحضاره، ج ۵، ص ۲۸۵۹.

ص: ۷۰

دستور تنها برای زنان نیست، بلکه به مردان نیز دستور داده شده است خواستگاری به صورت شایسته ای سخن بگویند:

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْتُمْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَيَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا. (بقره: ۲۳۵)

بنابراین، محتوای کلام نباید تحریک آمیز باشد. کلامی که شهوت را برانگیزد، دور از عفت است و در اسلام منع شده است. از امیرمؤمنان علی علیه السلام نقل شده است: «هر کس زبان خود را حفظ کند، خداوند، عورتش را حفظ می کند».<sup>(۱)</sup>

یک نوع از بی عفتی گفتار، سخن رکیک و زشت است که در منابع اسلامی و روایات بسیار نکوهش شده است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره می فرماید: «خداوند، بهشت را بر انسان بدزبان فحاشی که برایش مهم نیست چه می گوید و چه می شنود، حرام کرد».<sup>(۲)</sup>

### هفت عفاف در اندیشه (فکر)

هفت عفاف در اندیشه (فکر)

اعمال انسان نتیجه اندیشه اوست. انسان ابتدا به یک موضوع فکر می کند. سپس عمل می کند. بنابراین، انسان ها آن گونه که می اندیشند، زندگی می کنند و رفتار آنها انعکاس افکار و اندیشه هایی است که در سر می پروراند.

عفاف در اندیشه و فکر به معنی کنترل و مدیریت افکار به ویژه خیالات است تا وارد عرصه های آلوده و خلاف عفت نشود.

۱- ورام بن ابی فراس، مجموعه ورام، ج ۱، ص ۱۱۰.

۲- محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۴۶.

ص: ۷۱

تخیل شهوانی و تحریک کننده، عمل مشهود خلاف عفت نیست، اما نوعی زیاده خواهی است که تأثیر روانی عمیقی دارد. فکر کردن به گناه تا زمانی که عملی نشود، گناه محسوب نمی شود، اما افکار ناپاک که نتیجه افسار گسیختگی اندیشه و کنترل نداشتن انسان بر شیوه فکر کردن خود است، رفته رفته آینه دل را سیاه می کند و زمینه فساد را فراهم می سازد. اگر انسان همیشه به مسائل خلاف عفت فکر کند، حتی اگر به افکارش جامه عمل نیز نپوشاند، در درازمدت به این گونه افکار عادت می کند، عفت و حیای درونی خود را از دست می دهد و گناه را سبک می شمرد و در نتیجه به سوی آن کشیده می شود.

حر عاملی در این باره می نویسد:

حضرت امام صادق علیه السلام از حضرت عیسی مسیح روایت کرده است که به حواریون فرمود: حضرت موسی علیه السلام به شما امر کرد زنا نکنید، ولی من به شما امر می کنم فکر زنا را هم در خاطر نیاورید، تا چه رسد به عمل زنا؛ زیرا آن کسی که به زنا فکر کند، مانند کسی است که در عمارت زیبا آتش روشن کند. بدیهی است دودهای تیره آتش، زیبایی عمارت را خراب می کند، اگر چه عمارت آتش نگیرد. (۱)

ایشان در کلام دیگری فرمود: «کسی که زیاد درباره لذات مادی و شهوی فکر کند، روزی مغلوب چنین فکری خواهد شد». (۲)

پیش گیری بهتر از درمان است. عاقل برای پیش گیری از گناه باید از فکر کردن به آن پرهیزد؛ چه بسا فکر گناه مقدمه انجام آن شود.

۱- وسائل الشیعه، ص ۲۴۰.

۲- وسائل الشیعه، ص ۲۴۰.

ص: ۷۲

امام علی علیه السلام نیز در این مورد فرموده است: «فرو رفتن و تفکر مردم در مورد چیزی، مقدمه وجود آن است.»<sup>(۱)</sup> ایشان در جایی دیگر می فرماید: «کسی که زیاد به گناه فکر کند، سرانجام افکارش، او را به گناه وا می دارد.»<sup>(۲)</sup>

محافظت از فکر و کنترل آن از وسوسه های شیطانی، موجب عفاف روح و روان انسان می شود که نتیجه آن، در گفتار و رفتار انسان مشهود است. عفت درون و اندیشه پاک، رفتار و کردار پاک را در پی دارد و اندیشه ناپاک ثمره ای جز رفتار، کردار و گفتار ناپاک نخواهد داشت.

در اهمیت کنترل فکر در جایی دیگر از حضرت علی علیه السلام روایت شده است که: «دل انسان از فکر به گناه، روزه باشد، بهتر است از اینکه شکم او از طعام.»<sup>(۳)</sup> پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز درباره تأثیر اندیشه انسان بر ظاهر او می فرماید: «هرگاه دل انسان پاک باشد، جسم او نیز پاک است و اگر دل انسان، ناپاک و آلوده شود، جسمش نیز به آلودگی کشیده می شود.»<sup>(۴)</sup>

### ۳. حدود و ضوابط عفاف در آموزه های اسلامی و احکام و فتاوی مراجع عظام تقلید

#### اشاره

۳. حدود و ضوابط عفاف در آموزه های اسلامی و احکام و فتاوی مراجع عظام تقلید

در این بخش، مهم ترین آموزه های دینی مورد تأکید در زمینه عفاف را ابتدا از دیدگاه مبانی اسلامی بررسی می کنیم. سپس احکام و فتاوی مراجع عظام تقلید را در زمینه عفاف می آوریم.

۱- مصطفی درایتی و حسین درایتی، تصنیف غررالحکم و دررالکلم، ص ۴۸۰.

۲- غررالحکم و دررالکلم، ص ۱۸۵.

۳- غررالحکم و دررالکلم، ص ۱۷۶.

۴- بحارالانوار، ج ۶۷، ص ۵۰.

ص: ۷۳

**الف) احکام نگاه به نامحرم**

الف) احکام نگاه به نامحرم

خداوند متعال در آیه ۳۱ سوره نور احکامی را درباره حدود نگاه زن و مرد نامحرم و لزوم حفظ عفاف به روشنی بیان کرده است:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ.

به مردان مؤمن بگو که چشم‌های خود را فرو پوشند و نیز دامان خویش را حفظ کنند که برای ایشان پاکیزه تر است. همانا خداوند به آنچه انجام می‌دهند، آگاه است و به بانوان باایمان بگو چشم‌های خود را فرو پوشند و دامان خود را پاک نگاه دارند. (نور: ۳۰ و ۳۱)

برخی فتاوی مشهور مراجع عظام تقلید درباره جنبه‌های مختلف نگاه به نامحرم، به این شرح است:

امام خمینی رحمه الله در مورد مسئله حکم نگاه مرد به زن نامحرم معتقد است:

نگاه کردن مرد به بدن زن نامحرم، چه با قصد لذت و چه بدون آن حرام است. نگاه کردن به صورت و دست‌ها اگر به قصد لذت باشد، حرام است، ولی اگر بدون قصد لذت باشد، مانعی ندارد و نگاه کردن زن به بدن مرد نامحرم نیز حرام می‌باشد. (۱)

۱- احسان اصولی و محمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی سیزده نفر از مراجع معظم تقلید (حضرات آیات امام خمینی، بهجت، سیستانی، نوری همدانی، خامنه‌ای، مکارم شیرازی، صافی گلپایگانی، سبحانی، موسوی تبریزی، وحید خراسانی، جوادی آملی، فاضل لنکرانی، علوی گلپایگانی)، قم، صبر، ۱۳۸۷.

ص: ۷۴

مقام معظم رهبری نیز در این مورد معتقد است: «این مسئله جایز نیست» (۱).

دیگر مراجع عظام تقلید نیز نگاه کردن مرد به زن نامحرم را با قصد لذت، حرام می دانند و به اجتناب از آن توصیه می کنند (۲).

امام خمینی رحمه الله درباره حکم نگاه اتفاقی به بدن و موی زنانی که موهای خود یا بخشی از موهای خود را بیرون می گذارند، معتقد است: «نگاه اتفاقی به بدن و موی آنان حرام نیست، ولی باید از نگاه عمدی و پیوسته اجتناب کرد» (۳).

دیگر مراجع عظام تقلید نیز چنین نظری را تایید می کنند (۴).

امام خمینی رحمه الله در مورد حکم شرعی «نگاه به برجستگی های بدن زن نامحرم»، معتقد است:

«اگر با قصد لذت باشد و یا بترسد که به گناه بیفتد، نگاه به این مواضع جایز نیست» (۵).

مراجع عظام تقلید در این باره بر اجتناب از چنین امری تأکید دارند (۶).

امام خمینی رحمه الله درباره

در توضیح المسائل می نویسد:

۱- سید علی خامنه ای، اجوبه استفتائات، ص ۱۴۰.

۲- ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، صص ۶۹۷ و ۶۹۸، محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ص ۲۵۸. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، ص ۳۲۲.

۳- تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۴۰.

۴- تفسیر نمونه، صص ۶۹۷ و ۶۹۸، جامع المسائل، ص ۲۵۸، جامع الاحکام، ص ۳۲۲، توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی سیزده نفر از مراجع معظم تقلید، صص ۱۹۰ و ۱۹۵ (برای آگاهی به بخش ضمائم مراجعه شود).

۵- سید روح الله موسوی خمینی، رساله توضیح المسائل، ص ۱۴.

۶- تفسیر نمونه، صص ۶۹۷ و ۶۹۸، جامع المسائل، ص ۲۵۸، جامع الاحکام، ص ۳۲۲، توضیح المسائل مراجع، صص ۱۹۰ و ۱۹۵. (برای آگاهی به بخش ضمائم مراجعه شود).

ص: ۷۵

در حالت عادی، نگاه کردن به نامحرم چه در آئینه و چه در شیشه و آب و مانند آن حرام است، اما در مقام ناچاری و درمان که جزء با رؤیت ممکن نیست، دیدن نامحرم از داخل آئینه و شیشه اشکال ندارد. (۱)

امام خمینی رحمه الله در ادامه معتقد است:

البته این احکام مربوط به نگاه کردن به نامحرمی است که جایز نیست به او نگاه کنیم، یا عضو یا اعضای از او می باشد که نگاه کردنش حرام است، ولی اگر نامحرم از کسانی باشد که نگاه کردن بدون ریبه به او اشکال ندارد (مانند زنان اهل کتاب) یا اموری که از منع نگاه استثنا شده اند، مثل وجه و کفین ایرادی ندارد. (۲)

بیشتر مراجع تقلید، این موارد را به عنوان مصادیق نگاه های ممنوع و حرام از سوی مرد به زن نامحرم عنوان می کنند: «نگاه به چهره آرایش کرده زن، نگاه به زیور آلات زن، نگاه به عکس بی حجاب زن آشنا، نگاه با ریبه (ترس افتادن به حرام)، نگاه به تمام بدن زن نامحرم (به جز صورت و دست ها تا مچ)، نگاه هوس آلود (هر چند به صورت و دست ها و یا به بدن هم جنس)». (۳)

همچنین آیات عظام امام خمینی رحمه الله ، وحید خراسانی، نوری همدانی و خامنه ای درباره

معتقدند که: «نگاه زن به بدن مرد نامحرم (به جز سر، گردن و دست ها و جاهایی که معمولاً آن را

۱- تحریر الوسیله (ج ۲)، ص ۷۶۱.

۲- تحریر الوسیله (ج ۲)، ص ۲۰۳.

۳- توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی ۱۳ نفر از مراجع معظم تقلید، ص ۴۱۸.

ص: ۷۶

نمی پوشانند)، حرام است، هر چند بدون قصد لذت باشد. (۱) مراجع دیگر نیز دیدگاهی نزدیک به این نظر دارند و بر اجتناب از نگاه آلوده از سوی زن به مرد نامحرم تأکید ویژه ای کرده اند. (۲)

### ب) دیگر مقوله های عفاف در فتاوی مراجع عظام تقلید

#### اشاره

ب) دیگر مقوله های عفاف در فتاوی مراجع عظام تقلید

زیر فصل ها

یک حکم نمایش زینت، مو و اندام

دو حکم برخورد زن همراه با چهره خندان و متبسم با مردان نامحرم

سه حکم سلام کردن مرد به زن نامحرم

چهار حکم دست دادن زن و مرد نامحرم

پنج حکم چت کردن با جنس مخالف و رد و بدل کردن صحبت های معمولی

شش حکم شوخی کردن با نامحرم

هفت حکم ارتباط صمیمی بین دختر و پسر

هشت حکم ارتباط تحصیلی بین دختر و پسر

نه حکم نامه نگاری با نامحرم

ده حکم صحبت کردنی که سبب جلب توجه می شود

#### یک حکم نمایش زینت، مو و اندام

یک حکم نمایش زینت، مو و اندام

قرآن کریم در ادامه آیه ۳۱ سوره نور و پس از دعوت به پرهیز از نگاه آلوده به نامحرم نکات روشنی را درباره حفظ عفاف اسلامی و پرهیز از نمایش زینت ها و حفظ عفاف اسلامی به زنان بیان می کند:



وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَائِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْأَرْبَابِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَمَّا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.

و زینت های خود را جز آن مقداری که ظاهر است، نمایند و زینت های خود را آشکار ن سازند، مگر برای، شوهرانشان، پدرانشان، پدر شوهرانشان، پسران همسرانشان، برادرانشان، پسر برادرانشان، زنان هم کیششان، کنیزانشان، مردان سفیھی که تمایلی به زنان ندارند یا کودکانی که از امور جنسی بی خبرند (غیر ممیز)

۱- توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی ۱۳ نفر از مراجع معظم تقلید، صص ۱۹۹ و ۲۰۱، استفتائات، ص ۱۵۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۲۹۸.

ص: ۷۷

و پاهای خود را بر زمین نکوبند تا زینت های پنهانشان آشکار شود. همگی به سوی خداوند بازگردید، ای مؤمنان! باشد که رستگار شوید. (نور: ۳۰ و ۳۱)

امام خمینی رحمه الله، پوشاندن دست و صورت را بنا بر احتیاط لازم عنوان کرده است. (۱) مقام معظم رهبری نیز در زمینه حکم آرایش زنان در خیابان ها و بیرون گذاشتن مقداری از موها و پوشیدن جوراب بدن نما و لباس های محرک معتقد است: «بر زن واجب است تمام بدن و مو و زینت خود را از نامحرم بپوشاند.» (۲) همچنین ایشان درباره حکم پوشیدن جوراب نازک و بدن نما برای خانم ها در بیرون از منزل و انظار نامحرم می فرماید: «پوشانیدن بدن از نامحرم بر زن واجب است و چنین جوراب هایی برای حجاب شرعی واجب کفایت نمی کند و پوشیدن تمام موی سر در برابر نامحرم واجب است.» (۳)

مراجع عظام تقلید نیز بر حرام بودن این دو فعل تأکید دارند. (۴)

### دو حکم برخورد زن همراه با چهره خندان و متبسم با مردان نامحرم

دو حکم برخورد زن همراه با چهره خندان و متبسم با مردان نامحرم

مقام معظم رهبری در مورد حکم برخورد زن همراه با چهره خندان و متبسم با مردان نامحرم هنگام خرید از مغازه ها و دیگر برخوردها معتقد است: «صحبت کردن و خندیدن با نامحرم اگر موجب مفسده باشد، جایز نیست. از هر کاری که موجب جلب توجه نامحرم می شود، باید پرهیز نمود.» (۵)

۱- سید روح الله موسوی خمینی، صحیفه نور، ج ۶، ص ۲۵۴.

۲- توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی سیزده نفر از مراجع معظم تقلید، ص ۴۱۹.

۳- توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی سیزده نفر از مراجع معظم تقلید، ص ۴۳۱.

۴- توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی سیزده نفر از مراجع معظم تقلید، صص ۴۱۹ و ۴۲۰.

۵- توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی سیزده نفر از مراجع معظم تقلید، ص ۴۳۲.

ص: ۷۸

دیگر مراجع عظام تقلید نیز بر پرهیز از این امر و جایز نبودن آن تأکید دارند. (۱)

### سه حکم سلام کردن مرد به زن نامحرم

سه حکم سلام کردن مرد به زن نامحرم

برخی علما و مراجع عظام تقلید درباره حکم سلام کردن مرد به زن نامحرم معتقدند سلام کردن مرد به زن نامحرم، کراهت ندارد، ولی از بعضی اخبار استفاده می شود سلام کردن به زن جوان مکروه است. علما درباره سلام کردن زن به مرد نامحرم معتقدند: «اگر بدون قصد لذت و ترس افتادن به حرام باشد، اشکال ندارد». (۲)

### چهار حکم دست دادن زن و مرد نامحرم

چهار حکم دست دادن زن و مرد نامحرم

«دست دادن زن و مرد نامحرم به یکدیگر به اتفاق تمام علمای اسلام حرام است و از ضروریات دین شمرده می شود». (۳)

### پنج حکم چت کردن با جنس مخالف و رد و بدل کردن صحبت های معمولی

پنج حکم چت کردن با جنس مخالف و رد و بدل کردن صحبت های معمولی

علما درباره حکم چت کردن با جنس مخالف و رد و بدل کردن صحبت های معمولی معتقدند: «در صورتی که خوف فتنه و کشیده شدن به گناه وجود داشته باشد، جایز نیست». (۴)

۱- توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی سیزده نفر از مراجع معظم تقلید، صص ۴۳۲ و ۴۳۳.

۲- تحریر الوسیله (ج ۲)، ۷۳۴ ۷۳۶.

۳- وسائل الشیعه، ص ۱۵۱.

۴- وسائل الشیعه، ص ۵۰۹.

ص: ۷۹

**شش حکم شوخی کردن با نامحرم**

شش حکم شوخی کردن با نامحرم

بیشتر علمای عظام در موضوع حکم شرعی شوخی کردن با نامحرم می‌فرمایند: «اگر با قصد لذت (جنسی) باشد و یا بترسد به گناه بیفتد، جایز نیست».<sup>(۱)</sup>

**هفت حکم ارتباط صمیمی بین دختر و پسر**

هفت حکم ارتباط صمیمی بین دختر و پسر

شریعت مبارک اسلام، روابط دو جنس مخالف را با توجه به حد و حریمی تعریف می‌کند که در سنت و سیره حضرت رسول صلی الله علیه و آله به آن پرداخته شده است.

پیامبر گرامی اسلام در این باره می‌فرماید: «إياكم والدُّخُولِ عَلَيَّ النِّسَاءِ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا خَلَا رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا دَخَلَ الشَّيْطَانُ بَيْنَهُمْ؛ از اختلاط با زنان بپرهیزید. قسم به خدایی که نفسم به دست اوست، هیچ مردی با زنی خلوت نمی‌کند مگر آنکه شیطان، سومی آنها باشد».<sup>(۲)</sup>

قرآن کریم نیز در آیه ۲۵ سوره نسا و آیه ۵ سوره مائده زنان و مردان را از داشتن روابط دوستانه با جنس مخالف بر حذر داشته است:

وَمَنْ لَمْ يَشْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكَحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فِتْيَانِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أَحْصَنْتُمْ فَإِنْ أَتَيْنَ

۱- تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۱۲، محمد تقی بهجت، توضیح المسائل، ص ۶۵۸، تفسیر نمونه، ص ۲۵۰، توضیح المسائل مراجع، ص ۴۹۱، جامع المسائل، ص ۵۰۵، جامع الاحکام، ص ۴۱۹.

۲- علاء‌الدین متقی هندی، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، تحقیق و تصحیح: شیخ بکری حیانی و شیخ صفوه الصفا، ص ۲۴۳.

بِفَاحِشِهِ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفٌ مَّا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ.

و هر کس از شما، از نظر مالی نمی تواند زنان [آزاد] پاک دامن باایمان را به همسری [خود] درآورد، پس با دختران جوان سال باایمان شما که مالک آنان هستید [ازدواج کند] و خدا به ایمان شما داناتر است. [همه] از یکدیگر بگریزد. پس آنان را با اجازه خانواده شان به همسری [خود] درآورید و مهرشان را به طور پسندیده به آنان بدهید [به شرط آنکه] پاک دامن باشند، نه زناکار و دوست گیران پنهانی نباشند. پس چون به ازدواج [شما] درآمدند، اگر مرتکب فحشا شدند، پس بر آنان نیمی از عذاب [مجازات] زنان آزاد است. این [پیشنهاد زناشویی با کنیزان] برای کسی از شماست که از آرایش گناه بیم دارد و صبر کردن، برای شما بهتر است و خداوند، آمرزنده مهربان است... (نساء: ۲۵)

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصَنِينَ غَيْرِ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ.

امروز هر چه پاکیزه است، بر شما حلال شد و طعام اهل کتاب برای شما و طعام شما برای آنان حلال است. همچنین نکاح زنان پارسای مؤمن و زنان پارسای اهل کتاب حلال شد، در صورتی که مهر آنها را بدهید و آنها هم زناکار نباشند و رفیق نگیرند و

هرکس به دین اسلام کافر شود، عملش تباه شده است و در آخرت از زیان کاران خواهد بود. (مأئده: ۵)

در میان فتاوی‌ای مراجع عظام تقلید در مورد رابطه صمیمی میان دختر و پسر نامحرم، فتاوی‌ی مقام معظم رهبری بیانگر آن است که: «دوستی بین دختر و پسر جایز نیست؛ چون ترس افتادن به گناه در میان است. اما ارتباط شغلی، اگر باعث مفسده نشود و موازین شرع در آن رعایت شود، اشکال ندارد»<sup>(۱)</sup>.

### هشت حکم ارتباط تحصیلی بین دختر و پسر

هشت حکم ارتباط تحصیلی بین دختر و پسر

از نظر شرع مقدس اسلام، هر گونه ارتباط بین دختر و پسر، قبل از ازدواج، اعم از ارتباط مستقیم و غیر مستقیم، اگر با قصد لذت (جنسی) باشد یا خوف فتنه و ترس افتادن به گناه در آن ارتباط وجود داشته باشد، جایز نیست و اشکال دارد. این نیاز باید در چارچوب قوانین و دستورهای اسلام باشد تا به گوهر پاکی و عفت طرفین هیچ گونه خدشه‌ای وارد نشود.

مقام معظم رهبری و آیت الله سیستانی درباره حکم ارتباط تحصیلی بین دختر و پسر معتقدند: «ارتباط شغلی و حرفه‌ای و علمی و تحصیلی اگر باعث فتنه و مفسده نشود و موازین شرع در آن رعایت شود، اشکال ندارد»<sup>(۲)</sup>. امام خمینی رحمه الله نیز در این زمینه معتقد است:

«ارتباط شغلی، حرفه‌ای، علمی و تحصیلی دختر و پسر اگر باعث فتنه و مفسده نشود و موازین شرع در آن رعایت شود، اشکال ندارد»<sup>(۳)</sup>.

۱- سید علی خامنه‌ای، استفتائات، ترجمه: احمد رضا حسینی، صص ۲۲۹-۲۵۶.

۲- اجوبه الاستفتائات، ص ۴۰۱، توضیح المسائل مراجع، ص ۴۶۲.

۳- رساله توضیح المسائل، صص ۱۴ و ۱۵.

**نه حکم نامه نگاری با نامحرم**

نه حکم نامه نگاری با نامحرم

امام خمینی رحمه الله درباره حکم نامه نگاری با نامحرم معتقد است:

«طرح مسائلی که باعث ایجاد فتنه و فراهم آوردن زمینه فساد است، اشکال دارد».(۱)

**ده حکم صحبت کردنی که سبب جلب توجه می شود**

ده حکم صحبت کردنی که سبب جلب توجه می شود

خداوند متعال در بخشی از آیات ۳۲ و ۳۳ سوره احزاب، خطاب به زنان پیامبر، بر حفظ عفاف در سخن گفتن و پرهیز زنان از صحبت کردن به نرمی با نامحرمان تأکید ویژه ای دارد:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا.

ای زنان پیامبر، شما اگر تقوا داشته باشید، همانند دیگران نیستید. بنابراین، هرگز نرم و نازک با مردان، سخن مگویید تا آن که دلش بیمار است، به طمع افتد، بلکه متین و نیکو سخن بگویید و خانه را منزلگاه خویش قرار دهید و هرگز مانند دوره جاهلیت نخستین، (برای نامحرمان) آرایش و خودآرایی نکنید و نماز را برپا دارید و زکات را پردازید و از خدا و رسولش اطاعت کنید. (احزاب: ۳۲ و ۳۳)

۱- رساله توضیح المسائل، ص ۴۰.

ص: ۸۳

آیت الله مکارم شیرازی درباره خانمی که با ناز و عشوه صحبت می کند، به صورتی که جلب توجه می کند و شهوت برانگیز است، چنین می فرماید:

به طور کلی، بر خانم ها لازم است از هر کاری که موجب تهییج و جلب توجه نامحرمان می شود، خودداری نمایند و صحبت کردن هم اگر با ناز و کرشمه و طوری باشد که موجب تهییج نامحرمان بشود، حرام است. (۱)

### ج) حکم حجاب

#### ج) حکم حجاب

قرآن کریم، برهنگی و کنار گذاشتن لباس را دام شیطان معرفی می کند و انسان ها را از فرو افتادن در چنین دامی بر حذر می دارد:

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِمَّنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ.

ای فرزندان آدم، مبادا شیطان شما را بفریبد. آن چنان که پدر و مادر شما را از بهشت بیرون راند و لباسشان را از تنشان بیرون آورد تا عورتشان را به آنها بنمایاند. همانا شیطان و گروه وابسته به او، شما را از جایی [یا به گونه ای] می بینند که شما آنها را نمی بینید. ما شیاطین را اولیا و دوستان کسانی قرار دادیم که ایمان نمی آورند. (اعراف: ۲۷)

در سوره احزاب نیز خداوند به پیامبر سفارش می کند که بانوان باایمان را به حفظ حجاب و عفاف فرا بخواند:

۱- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۹.



ص: ۸۴

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا.

ای پیامبر، به همسران و دختران خویش و بانوان باایمان بگو که روپوش خود را برگیرند تا به عفاف و حریت شناخته شوند و گرفتار آزار هوس رانان نشوند و خداوند، آمرزنده و مهربان است. (احزاب: ۵۹)

از دیدگاه مراجع عظام تقلید نیز اصل حجاب برای زنان از ضروریات دین است و حکم کسانی که به آن بی‌اعتنایی کنند، حکم بی‌اعتنایی به دیگر تکالیف دینی است. (۱) به همین دلیل، امام خمینی رحمه الله درباره حجاب معتقد است: «جای شک نیست که حجاب یک امر ضروری از دیدگاه اسلام است و پوشش یک حکم اسلامی واجب برای زنان مسلمان است... آنها که زن‌ها را می‌خواهند ملعبه مردان و ملعبه جوانان فاسد قرار بدهند، جنایت کارند. زن‌ها نباید گول بخورند. زن گمان نکند این مقام زن است که بَزَك کرده بیرون برود، با سر باز و لخت، این مقام زن نیست. زن باید شجاع باشد، زن آدم ساز است، زن، مربی انسان است. (۲)

مقام معظم رهبری نیز در این باره می‌فرماید:

آیا جنایتی از این بزرگ‌تر نسبت به زن هست که زن را با آرایش، مد و جلوه‌گری زیورآلات سرگرم کنند و از او به عنوان یک ابزار و وسیله استفاده کنند؟ امروز سر و سینه را از زیورآلات پر کردن و آرایش و مد و لباس را بت قرار دادن، برای زن

۱- توضیح المسائل مراجع، صص ۴۱۷-۴۱۵.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۵.

انقلابی مسلمان ننگ است. چادر بهترین نوع حجاب و نشانه ملی ماست. اصل حجاب ضروری دین محسوب است، ولی بعضی فروع آن ممکن است ضروری نباشد و بی اعتنایی به اصل حجاب و عدم رعایت آن معصیت و گناه است. (۱)

همچنین ایشان درباره حکم شرعی موضوع کراهت چادر سیاه برای زنان معتقد است: «این صحبت صحیح نیست و بهترین حجاب، پوشش چادر است و چادر سیاه هم بی اشکال است و کراهت ندارد». (۲)

نظر مراجع دیگر نیز به این دیدگاه نزدیک است و معتقدند نه تنها موضوع کراهت داشتن چادر سیاه برای زنان، موضوعی باطل است، بلکه حجاب چادر را نیز برترین حجاب برای زن برشمرده اند. (۳)

#### ۴. بررسی فتاوی مراجع درباره عفاف در برنامه های نمایشی رسانه

۴. بررسی فتاوی مراجع درباره عفاف در برنامه های نمایشی رسانه

پس از تبیین اهمیت رعایت عفاف و حجاب از دیدگاه دین، لازم است اندکی درباره احکامی بیندیشیم که در جریان برنامه سازی در برنامه های نمایشی رسانه ملی باید به آنها توجه کرد.

بی شک، اجرای دستوره‌های الهی در تمام زوایای زندگی فردی و اجتماعی، آرزوی تمام معتقدان به ادیان الهی است و آنان که دین را عهده دار اداره بشر در همه امور زندگی حتی در شئون اجتماعی و سیاسی می دانند، باید در پی نشان دادن مجاری احکام در موضع عمل باشند. کشف احکام الهی از سویی، نیازمند آشنایی کامل با منابع احکام و

۱- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲.

۳- توضیح المسائل مراجع، صص ۴۲۷ و ۴۲۸.

توانایی استخراج احکام از آن منابع و از سوی دیگر، شناخت کامل موضوعات مورد ابتلاست. استخراج مسائل فقهی برای کاربرد در رسانه ها اهمیت خاصی دارد؛ زیرا بیانگر موضع اجتماعی فقاهت دینی است و سهل انگاری در آن موجب بی رنگ شدن شریعت در فضای اجتماعی و زمینه ساز ترویج تفکر جدایی دین از دیگر نهادهای جامعه می شود. وضعیت کنونی دخالت فقه در برنامه سازی رسانه ها بدین گونه است که یا استفتائاتی بر حسب نیاز رسانه به فقیه ارائه می شود یا فقیه برنامه های رسانه ها را به صورت جزئی مشخص و ارزیابی می کند و بر حسب مورد در قالب بیان حکم کلی مسئله یا همراه با تعیین مصداق، راهنمایی های لازم را انجام می دهد. برای مثال، می گوید: آهنگ پخش شده در این برنامه، طرب انگیز و حرام است یا در برنامه های طنز نباید بدون علت، به شخصیت افراد توهین شود. صحنه های این سریال مروج فرهنگ ابتدال است یا لازم است حساسیت عمومی را نسبت به مسائل اجتماعی و سیاسی در فیلم ها و سریال ها به گونه ای تحریک کرد. از میان پرسش هایی که در جریان ساخت برنامه ها به ویژه سریال ها پیش می آید و پاسخ آنها برای مخاطبان رسانه ها نیز قابل توجه است، به این موارد می توان اشاره کرد.

آیت الله صافی گلپایگانی در این باره فرموده است:

درباره نگاه مرد به زن نامحرم، فتوایی که از سوی مراجع اعلام شده، حاکی از آن است که اگر زنی مقید به حفظ حجاب و حدود شرعی باشد، نگاه عمدی به وی (به جز گردی صورت و دست ها) مطلقاً حرام است. اما درباره نگاه به گردی صورت و دست ها اگر به قصد حرام نباشد و مفسده ای هم در پی نداشته

ص: ۸۷

باشد، بیشتر فقها آن را جایز می دانند. اما اگر زنی مقید به حفظ حجاب و حدود شرعی نباشد (مانند زنان غیر مسلمان که پیرو سایر ادیان هستند یا زنان مسلمان بادیه نشین که قسمت هایی از موها و سایر اعضا را به طور متعارف نمی پوشانند)، نگاه عمدی به وی، اگر به قصد حرام نباشد و مفسده ای هم در پی نداشته باشد، جایز است. (۱)

آیت الله مکارم شیرازی نیز در این باره فرموده است:

نگاه به عکس و فیلم زن نامحرم نیز تا حدودی تابع فتوای بالاست. یعنی نگاه به عکس و فیلم زنی که حدود شرعی را رعایت کرده و محجب است، اگر به قصد حرام نباشد، جایز است. اما درباره زنی که ملزم به رعایت حجاب نیست، دو نوع حکم صادر شده است. گروهی از فقها که نگاه غیر گناه آلود به زن غیر محجبه را جایز دانسته اند، نگاه به عکس و فیلم این گونه زنان را نیز تابع همان حکم دیده و جایز می دانند. اما برخی دیگر از فقها نگاه به اعضای را که مطابق حدود شرعی باید پوشانده شود، جایز نمی دانند. درباره عکس و فیلم زن غیر محجبه آرای گوناگونی دارند. گروهی معتقدند چون عکس و فیلم، حکم خود انسان را ندارد، نگاه به عکس و فیلم زنان غیر مستور جایز است. اما گروهی دیگر از فقها بر این عقیده اند که حکم فیلم و عکس با خود انسان تفاوتی ندارد. اما اگر آن زن ناآشنا باشد، اشکالی ندارد. درباره فیلم نیز حکم فیلم زنده با فیلمی که قبلاً ضبط شده، متفاوت است. (۲)

۱- لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، صص ۲۳۰ و ۲۳۱.

۲- رساله توضیح المسائل، صص ۱۲۴ و ۱۲۵.

ص: ۸۸

درباره ابراز احساسات زنان و مردان نامحرم در فیلم ها و سریال هایی که نقش همسر یا مادر و فرزند را در مقابل یکدیگر ایفا می کنند، اگر قصد گناه در میان نباشد، میزان ابراز احساسات به تهییج و تحریک بازیگران و مخاطبان نینجامد و امر خلاف شرعی صورت نگیرد، نمی توان به حرام بودن این گونه ابراز احساسات حکم داد.

یکی دیگر از موارد و مسائل مهمی که در برنامه های رسانه ای نیازمند حکم مراجع عظام تقلید هستیم، حضور زنان خارجی در برخی برنامه های رسانه نظیر سریال ها یا مستندات تولید صدا و سیما یا افرادی است که به عنوان مجری، گوینده یا خبرنگار در برنامه های خبری شبکه های برون مرزی صدا و سیما فعالیت می کنند.

این موضوع شاید در سال های اخیر در فیلم های سینمایی، بیشتر از همیشه جلوه یافته است. به همین دلیل، پرسیده اند: «اگر برای تهیه فیلمی که برای صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور از زن اجنبی بدون حجاب اسلامی، یعنی بدون چادر و روسری و پوشش استفاده شود، چه حکمی دارد؟»

برخی مراجع تقلید، پاسخ هایی به این شرح داده اند:

نگاه کردن به سر و صورت و گردن و دست های زنان غیر مسلمان تا جایی که معمولاً نمی پوشانند، بدون قصد لذت و ریه اشکال ندارد. بنابراین، اگر مستلزم مفسده نبوده و ترویج باطل هم محسوب نشود، فی نفسه اشکال ندارد. (۱)

۱- آیت الله خامنه ای، فتاوی مراجع تقلید درباره بازیگران خارجی بدون حجاب در صدا و سیما،

<http://www.khabaronline.ir/detail/۸۵۸۴۸>

چنانچه تحریک کننده باشد، جایز نیست. (۱)

در صورتی که از غیر مسلمانان بوده و به صورت برهنه یا نیمه برهنه ظاهر نشود، مانعی ندارد. (۲)

اگر با حالت زننده و مهیج فیلم برداری نشود، حرام نیست، گر چه ترک آن در غیر حالت ضرورت بهتر است. (۳)

موضوع مهم دیگر در ساخت برنامه های نمایشی در رسانه ملی، ساخت فیلم ها و سریال هایی است که سوژه آنها رعایت نکردن حجاب است. در این مورد از برخی مراجع عظام تقلید سؤال شده است که اگر سوژه یا قالب موضوع حاکم بر فیلمی اقتضا کند کارگردان یا بازیگران مؤنث (مسلمان یا غیر مسلمان) حجاب کامل یا اصلاً حجاب را رعایت نکنند، ساخت، نمایش و تماشای چنین فیلمی از نظر شرعی چه حکمی دارد؟

هر گونه فیلمی که در ساخت آن ضوابط شرعی اهمال شود یا مفاسدی بر آن مترتب باشد، اشکال دارد، بلکه ساختن، نمایش و تماشای آن جایز نیست. (۴)

اگر ساختن فیلم مستلزم انجام کاری خلاف شرع باشد، جایز نیست. (۵)

اشکال دارد. (۶)

۱- آیت الله محمد حسین شاهرودی، فتوای مراجع تقلید درباره بازیگران خارجی بدون حجاب در صدا و سیما، <http://www.khabaronline.ir/detail/۸۵۸۴۸>.

۲- آیت الله تبریزی، فتوای مراجع تقلید درباره بازیگران خارجی بدون حجاب در صدا و سیما، <http://www.khabaronline.ir/detail/۸۵۸۴۸>.

۳- آیت الله علوی گرگانی، فتوای مراجع تقلید درباره بازیگران خارجی بدون حجاب در صدا و سیما، <http://www.khabaronline.ir/detail/۸۵۸۴۸>.

۴- آیت الله خامنه ای؛ نشریه نصیحت شماره ۱۵۶.

۵- آیت الله فاضل لنکرانی، نشریه نصیحت شماره ۱۵۶.

۶- آیت الله صافی گلپایگانی، نشریه نصیحت شماره ۱۵۶.

ص: ۹۰

بر زن واجب است بدن و زینت خود را از نامحرم بپوشاند و اختلاط زن و مرد جایز نیست و ساختن فیلم یا سوژه آن مجوز ارتکاب معصیت نمی شود و تماشای فیلم های مزبور نیز چنانچه موجب تهییج شهوت بر حرام یا مستلزم گوش دادن به موسیقی لہوی باشد، جایز نیست. (۱)

اگر ساخت آن مستلزم نگاه محرم است، جایز نیست، همچنین اگر مفسده بر آن مترتب باشد و نمایش آن دایر مدار مفسده و عدم آن است. (۲)

دیدن نامحرم از طریق تلویزیون و شنیدن صدای آنها که مقرون به فساد و ربه است، اشکال دارد و بعضی اقسام آن حرام یقینی است. (۳)

در مورد مسلمانان جایز نیست و در مورد غیر مسلمانان در صورتی جایز است که منشأ فساد نباشد. (۴)

همچنین آیت الله مکارم شیرازی در این باره فرموده است:

درباره همکاری و اختلاط بازیگران و دست اندرکاران زن و مرد در فعالیت رسانه ای همان حکمی جاری است که درباره اختلاط زن و مرد نامحرم در اماکن عمومی صادر می شود. بدین معنا که اگر این اختلاط با قصد گناه انجام نشود، عمل حرامی در حین این انجام نگیرد و عواقب گناه آلودی در پی نداشته باشد، اشکالی

۱- آیت الله تبریزی، نشریه نصیحت شماره ۱۵۶.

۲- آیت الله سیستانی، نشریه نصیحت شماره ۱۵۶.

۳- آیت الله بهجت، نشریه نصیحت شماره ۱۵۶.

۴- آیت الله مکارم شیرازی، نشریه نصیحت شماره ۱۵۶.

ندارد. اما بهتر است تا جایی که مقدور است و مانع انجام صحیح کارها نمی شود، از اختلاط زن و مرد نامحرم پرهیز شود. (۱)

موضوع دیگر از موردهای نیاز رسانه به فتاوی مراجع عظام تقلید، فعالیت های رسانه ای آموزش هنرپیشه ها و بازیگران زن به وسیله مردان است. در این مورد از برخی مراجع سؤال شده است: آیا دختران و زنان می توانند برای بازی در فیلم یا تئاتر آموزش بازیگری ببینند با توجه به آنکه مربی آنان معمولاً مردان هستند؟

اگر مربی، مرد است و آموزش ذکر شده فساد دارد، جایز نیست. در فرض سؤال چنانچه موجب فساد است یا مراعات حجاب شرعی نمی شود یا جلب نظر نامحرم می شود، جایز نیست. (۲)

اختلاط زن و مرد جایز نیست و همچنین اگر موجب مفسده یا ترک واجب یا فعل حرامی شود، جایز نیست. (۳)

جایز نیست. (۴)

اختلاط زن و مرد که معرض فساد و وقوع در حرام است، مثل شوخی کردن با همدیگر و مسخره بازی در آوردن به اسم نمایش، جایز نیست. (۵)

اگر مستلزم امر حرامی مثل نگاه مستقیم زن و مرد یا تماس بدنی باشد، جایز نیست. (۶)

۱- رساله توضیح المسائل، ۱۳۸۱؛ صص ۲۶۲، ۲۶۰.

۲- آیه است الله خـامنه ای، سـؤال و جـواب از مراجع عظام تقلید،  
<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/۶۵۵۹۶>

۳- آیت الله بهجت، سؤال و جواب از مراجع عظام تقلید،  
<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/۶۵۵۹۶>

۴- آیه است الله صـافی گلپایگـانی، سـؤال و جـواب از مراجع عظام تقلید،  
<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/۶۵۵۹۶>

۵- آیت الله تبریزی، سؤال و جواب از مراجع عظام تقلید،  
<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/۶۵۵۹۶>

۶- آیه است الله فاضـل لنکرانی، سـؤال و جـواب از مراجع عظام تقلید،  
<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/۶۵۵۹۶>



در صورتی که مربی آن، زن باشد و هدف صحیح فرهنگی برای این بازی ها وجود داشته باشد، مانعی ندارد. (۱)

درباره تشکیل گروه های مختلط سرود و موسیقی و اجرای برنامه این گروه ها در برنامه های مختلف رسانه ملی، پرسیده شده است: «آیا تشکیل چنین گروه ها و شرکت در محافلی که آنها برنامه اجرا می کنند، چاپ عکس و ترویج آن از سوی برخی مطبوعات یا پخش آن از تلویزیون چه صورت دارد؟»

در صورت بدآموزی و ترتب مفسده حرام است و هر عملی که سبب ترویج حرام باشد، حرام است. (۲)

امور مذکوره در سؤال، خلاف شرع و حرام است و مفساد آن بر کسی پوشیده نیست. (۳)

ترویج اموری که مبدأ فساد در جامعه شود، جایز نیست. (۴)

جایز نیست. (۵)

حرام است. (۶)

همچنین از برخی مراجع عظام تقلید پرسیده شده است: معمولاً مرسوم است در جشنواره های هنری کشوری و منطقه ای، از گروه های سرود آن هم با ادوات و ابزاری مانند دوتار، شش تار، پیانو، تمبک، دایره و رقص دسته جمعی و چوب بازی استفاده می شود. حکم الله را در این

۱- آیت الله مکارم شیرازی؛ سؤال و جواب از مراجع عظام تقلید،

<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/65596>

۲- آیت الله خامنه ای، سؤال و جواب از مراجع عظام تقلید،

<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/65596>

۳- حضرت آیت الله صافی، سؤال و جواب از مراجع عظام تقلید،

<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/65596>

۴- حضرت آیت الله تبریزی، سؤال و جواب از مراجع عظام تقلید،

<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/65596>

۵- آیت الله بهجت، سؤال و جواب از مراجع عظام تقلید،

۶- آیت الله مکارم شیرازی، سؤال و جواب از مراجع عظام تقلید،

<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/65596>

زمینه، بیان فرمایید. چنانچه اشکال شرعی دارد، مشاهده می شود که مسائل فوق الذکر در سیمای جمهوری اسلامی نیز پخش می گردد. استفاده از آن برای ما چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله خامنه ای در مورد حکم این سؤال فرموده است:

اگر در نظر شنونده از قسم خوانندگی و نوازندگی مطرب لہوی که غالباً در مجالس لہو و گناه از آن استفاده می شود، نباشد، گوش دادن به آن اشکال ندارد، و گر نه جایز نیست و مجرد پخش از صدا یا سیما، حجت شرعی بر اباحه و حلیت آن برای شنونده نیست. (۱)

## ۵. اهداف و سیاست های رسانه ملی در تولید برنامه در زمینه حجاب و عفاف

۵. اهداف و سیاست های رسانه ملی در تولید برنامه در زمینه حجاب و عفاف

اهداف و سیاست های کلی صدا و سیما در مورد موضوع حجاب و عفاف در سال ۱۳۸۵ در جزوه ای با عنوان «سیاست های اجرایی افق رسانه» تعیین شده است و تمام برنامه سازان در گروه های مختلف از جمله گروه سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، خانواده، کودک و نوجوان و جوان و... موظف به رعایت آن هستند.

پیشوایی و رضایی بر اساس سند چشم انداز افق رسانه ملی، مهم ترین اصول یادشده را چنین برشمرده اند:

۱. تبیین آثار زیان بار روابط ناسالم و غیر شرعی دختران و پسران و ارائه الگوی روابط سالم؛

---

۱ - ۲۶. سؤال و جواب از مراجع عظام تقلید، آیت الله خامنه ای،

<http://www.hawzah.net/fa/article/articleview/۶۵۵۹۶>

۲. ترویج حجاب و حیا در برخورد با نامحرم؛
۳. تبیین و تشریح ضرورت حفظ حریم های ارزشی در برخورد با نامحرم؛
۴. تبیین نقش حجاب و عفاف در حراست از سلامت و امنیت فرد، خانواده و اجتماع؛
۵. ترغیب به خویشتن داری و تهذیب نفس؛
۶. نمایش و ترویج نمادها و جلوه های دینی نظیر پوشش و آرایش مناسب، نمادهای اسلامی و...؛
۷. بیان زیان ها و تقبیح پوشش مغایر با هنجارهای اجتماعی؛
۸. ارائه و ترویج الگوهای مطلوب و جذاب حجاب و عفاف؛
۹. ایجاد تنفر نسبت به تقلید از پوشش و آرایش غربی از طریق تحقیر و تقبیح مدپرستی و تقلید ناروا از فرهنگ غرب؛
۱۰. تبیین آثار زیان بار آزادی های نامشروع در جوامع غربی؛
۱۱. ترسیم و افشای اشکال مدرن استفاده ابزاری از زنان در غرب؛
۱۲. ارتقا و تعمیق باورها و ارزش های دینی و گسترش آن در داخل و خارج از کشور؛
۱۳. ارتقای آگاهی عمومی به مبانی، معارف و ثمرات گران بار دین مبین اسلام؛
۱۴. تعمیق علائق و تشدید احساسات نسبت به مفاهیم، مکانها و شخصیت های مقدس دینی؛
۱۵. ترویج رفتارها، آداب، عادات و سنن اسلامی؛
۱۶. خنثی سازی و مقابله با تهاجم مادی گرایانه رسانه‌های استکباری؛

۱۷. بازگویی و تقویت آرامش، امنیت و احساس خوش بختی حاصل از پای بندی به دین و اعتصام به دستورات الهی؛

۱۸. ترویج، حفظ و گسترش ارزش های انسانی و فضایل اخلاقی در جامعه؛

۱۹. معرفی ابعاد زندگی بزرگانی از تاریخ امم، پیامبران و صالحانی که در خدمت به مردم موفق بوده‌اند؛

۲۰. ترغیب و تشویق مردم به ایثار، فداکاری، حماسه‌آفرینی و جان فشانی برای اعتلای کشور و جامعه؛

۲۱. القای حس امنیت، خودباوری، امید، اعتماد به نفس، عزت و غرور ملی در جامعه؛

۲۲. تبیین نقش عبادات به ویژه نماز و روزه در آرامش بخشی و ارتقای فرهنگ جوامع؛

۲۳. ارتقای آگاهی‌های جامعه نسبت به آثار زیان بار بیدینی و گسترش تنفر عمومی نسبت به آن؛

۲۴. تبیین، نقد و ارزیابی مبانی، مبادی و آثار عملی مکاتب و مسالک مادی؛

۲۵. طرح و تبیین ابعاد و زوایای ماتریالیستی لیبرال دموکراسی و مظالم ناشی از آن؛

۲۶. به نمایش کشیدن تعارضات فکری و کمبودهای روانی ناشی از اعتقاد به مکاتب و نظامهای الحادی خصوصاً برای اقشار جوان؛

۲۷. نمایش و ترسیم عمق مفسد اخلاقی و معضلات انسانی جوامع بی دین و روی گردان از معنویت به خصوص برای خانواده‌ها و

جوانان؛

۲۸. تبیین ناتوانی و نارسایی و دست آوردهای محدود مادی در ارضا و پاسخگویی به نیازهای کمالطلبانه انسان؛

۲۹. تصویر احساس ناامنی، بیپناهی و پوچی ناشی از بیاعتقادی به خداوند و جهان آخرت؛

۳۰. رعایت فرهنگ احترام نسبت به ارزش های اعتقادی دینی، هنجارهای فرهنگی، میراث بومی و مفاخر ملی در برنامه ها؛

۳۱. نمایش هرگونه تماس بدنی (عمدی یا غیرعمدی) زن و مرد ممنوع است؛

۳۲. نمایش هرگونه تماس بدنی غیر متعارف مرد با مرد و زن با زن ممنوع است؛

۳۳. نمایش هرگونه بدحجابی در برنامهها ممنوع است؛

۳۴. تظاهر زن و مرد به الگوی رفتاری جنس مخالف ممنوع است؛ مگر در مواردی که به منظور تحقیر یا تضعیف این رفتار صورت گیرد؛

۳۵. باید از اختلاط بیمورد زن و مرد در تولیدات تلویزیونی (در صحنه هایی نظیر: عروسی، میهمانی خانوادگی، فضاهای کاری و همچنین جشنها) خودداری شود؛

۳۶. به تصویر کشیدن الگوهای رفتاری برگرفته از فرهنگ مخرب بیگانه (مگر به منظور تقبیح آن) ممنوع است؛

۳۷. پخش برنامههایی که مروج عادی سازی روابط افراد نامحرم و شکستن حریمهای شرعی میان آنان می گردد، ممنوع است؛

۳۸. طرح ترکیبهای عشقی هوس آلود (مثلثهای عشقی یا بیشتر) مگر به منظور تقبیح آن، ممنوع میباشد؛

۳۹. روابط میان دختر و پسر در دوران قبل از ازدواج باید مطابق با

ص: ۹۷

موازین شرعی باشد و به صورت معقول و منطقی به تصویر کشیده شود؛

۴۰. در برنامه‌ها، به خصوص آثار نمایشی باید الگوی صحیح و مشروع مراودات و تعاملات اجتناب ناپذیر اشخاص نامحرم (در سطح جامعه، مثلاً در محیط کار یا فضاهای آموزشی) ارائه شود؛

۴۱. در برنامه‌ها، آسیبشناسی دوستیابی و نمایش فرجام دوستی های ناسالم و غیر متعارف بین زن و مرد تأکید شود؛

۴۲. در گفت و گوی زن و مرد از افعال مفرد که بیانگر نوعی نزدیکی و دوستی است، خودداری شود؛

۴۳. زن و مرد نامحرم، یکدیگر را با نام کوچک خطاب نکنند؛

۴۴. در مصاحبه‌ها و گفت و گوها، مجری و مصاحبه شونده از یک جنس باشند، مگر در مواردی که بر حسب ضرورت برنامه، غیر هم جنس باشند. (۱)

### ۶. جمع بندی شاخص های نهایی عفاف اسلامی در برنامه های نمایشی

۶. جمع بندی شاخص های نهایی عفاف اسلامی در برنامه های نمایشی

با توجه به بررسی فتاوی مراجع عظام تقلید درباره موضوع عفاف در برنامه های نمایشی رسانه و ضوابط، اهداف و سیاست های رسانه ملی در تولید برنامه (که شرح آن در بخش های قبلی گذشت)، شاخص های زیر را به عنوان شاخص های نهایی عفاف اسلامی بررسی می کنیم. به عبارت دیگر، محتوای سریال های «ستایش» و «فاصله ها» را از نظر این شاخص ها تحلیل می کنیم.

این شاخص ها عبارت است از: پرهیز از نگاه غیرمتعارف به نامحرم،

ص: ۹۸

پرهیز از حضور در مکان خلوت یا تنها بودن با یکدیگر، پرهیز از ارتباط خصوصی میان زن و مرد نامحرم، استفاده نکردن از لوازم آرایشی یا زینتی در حضور نامحرم، داشتن پوشش مناسب آن گونه که در شرع آمده است؛ داشتن لحن پسندیده با نامحرم (صحبت آرام با یکدیگر، پرهیز از به کارگیری واژه های زشت و زننده و پرهیز از صحبت با ناز و کرشمه با همدیگر، پرهیز از روابط عشقی قبل از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم، خودداری از نگاه از روی ریه یا نگاه آلوده)، پرهیز از رفتارهای جلف مانند بلند خندیدن، ادا و اطوارهای بچه گانه و رفتارهای لایت منشانه، پرهیز از شوخی میان زن و مرد نامحرم، پرهیز از آشکار کردن موی در مقابل نامحرم، پرهیز از پوشیدن لباس های تنگ، چسبان و بدن نما در مقابل نامحرم.

ص: ۹۹

## فصل سوم: یافته ها و پیشنهادها

### اشاره

فصل سوم: یافته ها و پیشنهادها

زیر فصل ها

۱. یافته های تحقیق

۲. پیشنهادها

۳. محدودیت های تحقیق





ص: ۱۰۱

## ۱. یافته های تحقیق

### ۱. یافته های تحقیق

در این بخش ابتدا به صورت گذرا به نتایج حاصل از تحلیل محتوای دو سریال مورد بررسی در این پژوهش (سریال های ستایش و فاصله ها) اشاره می کنیم. در بخش های بعدی با توجه به این نتایج، به بیان راهبردها و راهکارهای رسانه ای مورد نظر در بحث عفاف و برنامه های نمایشی رسانه خواهیم پرداخت. (۱)

مهم ترین نتایج حاصل از تحلیل محتوای دو سریال مورد بررسی در این پژوهش نشان می دهد:

بیشترین مکان ارتباط در روابط زن و مرد نامحرم در سریال «فاصله ها»، «دیگر فضاها» (۸/۲۰ درصد)، «محل کار» (۱۱ درصد) و سپس پارک و فضاهای تفریحی (۷/۱۰ درصد) بوده است. کمترین مکان ارتباط در روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» به مقوله های محل تحصیل (۰) و ارتباط اینترنتی (۲/۰ درصد)، مربوط است.

در سریال «ستایش»، بیشترین فراوانی روابط زن و مرد به تفکیک مکان ارتباط، به مقوله «خانه» (۳/۴۱ درصد)، محل کار (۵/۳۷ درصد)، «دیگر فضاها» (۸/۶ درصد) و «پارک و فضا های تفریحی» (۵/۶ درصد)

---

۱- لازم به ذکر است نتایج کامل و یافته های موردی هریک از متغیرها به همراه جداول مربوطه در بخش ضمیمه این پژوهش، گنجانده شده است.

ص: ۱۰۲

مربوط است. کمترین فراوانی مکان ارتباط در روابط زن و مرد در سریال «ستایش»، به مقوله های «محل تحصیل» (دانشگاه یا دبیرستان) (۰)، «ارتباط اینترنتی، سایبر یا چت» (۰)، کافی شاپ و رستوران (۴/۱ درصد) و «نا مشخص» (۹۱/۲ درصد) ربط دارد.

بیشترین مکان ارتباط منفی در روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها»، «محل کار» (۴/۳۸ درصد)، «خانه» (۸/۱۷ درصد) و سپس «دیگر فضاها» (۲/۱۶ درصد) است. کمترین مکان ارتباطات منفی در روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» به مقوله های محل تحصیل (۰) مربوط است.

در سریال «ستایش»، بیشترین فراوانی مکان روابط منفی میان زن و مرد به مقوله «خانه» (۷/۴۷ درصد)، محل کار (۱/۲۴ درصد)، «دیگر فضاها» (۴/۸ درصد) و «پارک و فضا های تفریحی» (۵/۶ درصد) مربوط است. کمترین فراوانی مکان ارتباط منفی در روابط زن و مرد در سریال «ستایش»، به مقوله های «محل تحصیل» (۰) و «ارتباط اینترنتی» (۰) مربوط است.

بیشترین فراوانی در سریال «فاصله ها» از نظر زمان ارتباط، به محدوده زمانی شب (۴۰ درصد)، محدوده زمانی ظهر (۲/۲۱ درصد) و سپس محدوده زمانی «نامشخص» (۹/۲۰ درصد) مربوط است. کمترین فراوانی در این زمینه به محدوده زمانی صبح (۵ درصد) و سپس عصر (۸/۱۲ درصد) مربوط است.

در سریال «ستایش»، بیشترین مقدار فراوانی از نظر زمان به زمان شب (۳۴ درصد)، زمان نامشخص (۶/۳۰ درصد) و زمان عصر (۳/۲۲ درصد) مربوط است. کمترین مقدار فراوانی در این زمینه نیز به محدوده زمانی صبح (۲/۵ درصد) و ظهر (۸ درصد) مربوط است.

ص: ۱۰۳

در ۷/۳ درصد از روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، ارتباط خصوصی زن و مرد نامحرم وجود دارد. همچنین در ۱ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، ارتباط خصوصی زن و مرد نامحرم وجود دارد.

در ۹/۱ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه با یکدیگر وجود دارد. همچنین در ۸/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه بین زن و مرد وجود دارد.

در ۲ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، رفتارهای جلف و سبک میان زن و مرد وجود دارد. همچنین در ۶/۱ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، رفتارهای جلف میان زن و مرد وجود دارد.

در ۶/۳ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، شوخی میان زن و مرد نامحرم وجود دارد. در ۴/۱ درصد از صحنه های سریال «ستایش» نیز شوخی میان زن و مرد نامحرم وجود دارد.

فراوانی موی آشکار زن در مقابل مرد در همه صحنه های هر دو سریال مورد بررسی، صفر است. به عبارت دیگر، موی آشکار دختر در مقابل پسر در دو سریال مورد بررسی وجود ندارد.

در ۱/۷ درصد از روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، گفت و گوی زن و مرد با افعال مفرد وجود دارد. همچنین در ۴/۷ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، گفت و گوی زن و مرد با افعال مفرد وجود دارد.

در ۹/۷ درصد از روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، زن و مرد نامحرم، یکدیگر را با نام کوچک خطاب کرده اند. در ۸ درصد از

ص: ۱۰۴

صحنه های سریال «ستایش» نیز زن و مرد نامحرم، یکدیگر را با نام کوچک خطاب کرده اند.

در ۴/۲۲ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها»، روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم وجود دارد و در ۶/۷۷ درصد از روابط زن و مرد در این سریال، روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم وجود ندارد. همچنین در ۴/۱۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم وجود دارد و در ۶/۸۹ درصد از روابط زن و مرد در این سریال، روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم وجود ندارد.

در ۷/۰ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها»، پوشش تنگ و چسبان زن در مقابل مرد نامحرم وجود دارد و در ۳/۹۹ درصد از روابط میان زن و مرد در این سریال، این نوع پوشش وجود ندارد. در ۳۵/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش» نیز این نوع پوشش زن در مقابل مرد وجود دارد و در ۶/۹۹ درصد از روابط میان زن و مرد در این سریال، این نوع پوشش وجود ندارد.

در ۹/۰ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها»، لوازم زینتی آشکار زن در برابر مرد وجود دارد و در ۱/۹۹ درصد از روابط زن و مرد در این سریال لوازم زینتی آشکار از سوی زن در مقابل نامحرم وجود ندارد. همچنین در ۷/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، لوازم زینتی آشکار زن در مقابل نامحرم وجود دارد و در ۳/۹۹ درصد از روابط زن و مرد در این سریال لوازم زینتی آشکار از سوی زن در مقابل نامحرم وجود ندارد.

ص: ۱۰۵

بیشترین فراوانی نوع حجاب زن در مقابل مرد در سریال «فاصله ها»، حجاب «مانتو، شلوار و روسری» (۶/۳۷ درصد)، «مانتو، شلوار و شال» (۳/۲۷ درصد) و «چادر، مانتو، شلوار و مقنعه» (۲۵ درصد) است. کمترین فراوانی نوع حجاب زن در مقابل مرد در این سریال، حجاب «سنتی» (۵/۰ درصد)، «چادر، مانتو، شلوار و شال» (۲ درصد)، «مانتو، شلوار، مقنعه» (۳ درصد) است.

در سریال «ستایش»، بیشترین نوع حجاب زن در مقابل مرد، نوع حجاب «چادر، مانتو، شلوار و مقنعه» (۱/۲۶ درصد)، «چادر، مانتو، شلوار و شال» (۳/۱۹ درصد)، «مانتو، شلوار و مقنعه» (۱۹ درصد) و «مانتو، شلوار و شال» (۴/۱۸ درصد) بوده است. همچنین کمترین نوع حجاب نقش زن در مقابل مرد در سریال «فاصله ها»، نوعی حجاب «سنتی» (۵/۰ درصد)، «چادر، مانتو، شلوار و شال» (۷/۴ درصد)، «مانتو، شلوار و روسری» (۷ درصد) و «دیگر پوشش ها» (۷/۴ درصد) است.

در روابط بین زن و مرد، در سریال «فاصله ها»، بیشترین فراوانی نوع پوشش زن در مقابل مرد، پوشش «مانتو بلند» (۶/۴۰ درصد)، پوشش «چادر» (۵/۳۰ درصد) و «مانتو کوتاه» (۳/۲۷ درصد) است. همچنین کمترین نوع پوشش زن در مقابل مرد، «پوشش سنتی» (۵۷/۰ درصد) است، اما در روابط بین زن و مرد در سریال «ستایش»، بیشترین نوع پوشش زن در مقابل مرد، پوشش «چادر» (۵/۵۲ درصد)، پوشش «مانتوی بلند» (۵/۳۷ درصد) و پوشش «مانتوی کوتاه» (۸/۴ درصد) است. همچنین کمترین نوع پوشش زن، «پوشش سنتی» (۴/۰ درصد) است.

در ۳/۲۷ درصد از روابط بین زن و مرد در سریال فاصله ها، حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل مرد رعایت نشده و در ۷/۷۲ درصد از

ص: ۱۰۶

روابط، حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل نامحرم رعایت شده است. همچنین در ۸/۴ درصد از روابط میان زن و مرد در سریال «ستایش»، حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل مرد رعایت نشده و در ۲/۹۵ درصد از روابط، حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل نامحرم رعایت شده است.

## ۲. پیشنهادها

### اشاره

#### ۲. پیشنهادها

با توجه به نتایج و یافته‌های حاصل از بررسی و تحلیل دو نمونه موردی از برنامه‌های نمایشی رسانه ملی، به مهم‌ترین پیشنهادها و بیان راهکارها در راستای یافته‌ها و نتایج این پژوهش درباره «عفاف» اشاره می‌کنیم.

### الف) تعریف و تعیین محدوده عفاف برای برنامه سازان

الف) تعریف و تعیین محدوده عفاف برای برنامه سازان

اولین و ضروری‌ترین گام برای ترویج عفاف از طریق تلویزیون این است که حجاب و عفاف به طور مشخص، تعریف و مرزهای آن به طور شفاف مشخص شود. تا زمانی که این امر صورت نگیرد، هر نوع تلاش برای ترویج و فرهنگ سازی در این زمینه بی نتیجه خواهد بود.

برنامه ساز باید بداند تعریف حجاب چیست؟ شالوده‌های عفاف کدامند؟ حد نگاه کردن به نامحرم تا کجاست؟ اختلاط و مراوده و مکالمه زن و مرد تا چه اندازه و در چه شرایطی جایز است؟ در واقع، منفک کردن بحث حجاب از عفاف، خطاست. حجاب، آموزه ای دینی است که جزئی از کلیت برنامه عفاف دین است. نمی‌توان فقط درباره حجاب صحبت کرد و از عفاف غافل شد. نباید نهایت اهتمام رسانه در زمینه حجاب، به پوشش ظاهری بازیگر زن یا گریم چهره وی خلاصه شود.

ص: ۱۰۷

از این رو، به نظر می‌رسد باید فهرستی از التزامات و ملاحظات فرهنگی در عرصه های مختلف فرهنگ دینی، اسلامی، زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی تهیه گردد و هر فیلم نامه نویس یا کارگردان در ساخت فیلم متعهد شود به تعدادی از آنها پردازد و ناظران فرهنگی بر اساس نوع و میزان توجه کارگردان به این التزامات، درجه فرهنگی (الف، ب، ج) به کارگردان یا فیلم نامه نویس اعطا کنند. برای این منظور، کارگروهی متشکل از اندیشمندان حوزه و رسانه باید معیارهای حجاب اسلامی را جمع آوری کنند. حتی اگر لازم باشد، برای طرح موضوع فقه رسانه با مراجع عظام، رایزنی کنند و در نهایت با تبیین شاخصه هایی برای فقه رسانه و حجاب و عفاف، سبکی را برای الگوهای رفتار و پوشش بازیگران تعریف کنند.

### ب) توجه به حجاب «چادر» به عنوان حجاب برتر و سفارش شده از جانب علما و بزرگان دین در ساخت مجموعه های تلویزیونی

ب) توجه به حجاب «چادر» به عنوان حجاب برتر و سفارش شده از جانب علما و بزرگان دین در ساخت مجموعه های تلویزیونی توجه به این امر به عنوان یکی از اصول و موازین دینی، افزون بر تشویق جوانان، می‌تواند بسترساز مقابله با فرهنگ مخرب غربی باشد که در قالب پوشش های زننده برای تخریب بنیان های فرهنگی جامعه می‌کوشد.

بررسی حاضر نشان می‌دهد دست اندرکاران این امر باید توجه بهتر و تلاش های بیشتری کنند؛ زیرا بنا بر آمار و ارقام مربوط به این موضوع، بیشترین فراوانی در گونه شناسی حجاب دختر در مقابل پسر در سریال فاصله ها، مربوط به حجاب «مانتوی بلند» (۶/۴۰ درصد)، پوشش «چادر» (۵/۳۰ درصد) و سپس «مانتو کوتاه» (۳/۲۷ درصد) است. البته این



ص: ۱۰۸

موضوع در سریال «ستایش» از وضعیت بهتر و مناسبی برخوردار است؛ به گونه ای که بیشترین نوع حجاب نقش زن در مقابل مرد، «چادر» (۵/۵۲ درصد)، «مانتوی بلند» (۵/۳۷ درصد) و پوشش «مانتوی کوتاه» (۸/۴ درصد) است. همچنین در ۳/۲۷ درصد از روابط بین زن و مرد در سریال «فاصله ها»، حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل مرد رعایت نشده و در ۸/۴ درصد از روابط میان زن و مرد در سریال «ستایش» نیز حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل مرد رعایت نشده است.

برای توجه دقیق تر و مفیدتر به حجاب چادر و پوشش اسلامی در روابط زن و مرد در برنامه های نمایشی سیما پیشنهادهایی به این شرح مطرح می شود:

رفتار و حرکات شخصیت هایی که دارای پوشش مناسب و شخصیت نمایشی مثبت هستند، جلف و زننده نباشد.

بازیگران محجبه داستان رفتار متعارض نداشته باشند، به این نوع که خارج از منزل، باحجاب و پوشش نشان داده شوند، ولی در منزل در برابر نامحرمان بدون حجاب لازم ظاهر شوند یا نشست و برخاست و گفت و گو کنند.

از نشان دادن مادران چادری در کنار دختران جوان غیر چادری اجتناب شود، مگر اینکه اقتضای خاص داستان و شخصیت پردازی چنین امری را ایجاب کند.

تأکید بر نقش حجاب به ویژه چادر و ارزش و اهمیت بانوان محجبه در دید دیگران با تعریف و تمجید از حجاب و نجابت آنان می تواند به طور ضمنی در فیلم ها طرح شود و اثرگذاری بیشتری از پیام های مستقیم داشته باشد.

ص: ۱۰۹

در تعیین نوع حجاب و رفتار شخصیت های داستانی باید جایگاه دراماتیک آنان در نظر گرفته شود، نه اینکه برای رعایت صوری مسائل شرعی، هر بازیگری با هر تیپ و شخصیتی با چادر یا حجاب اسلامی ظاهر شود. در واقع، این نوع رعایت حجاب به آن اثر داستانی، آسیب بیشتری می زند.

پوشش و نوع رفتار و سخن زنان هنگام روبه رو شدن با نامحرم تغییر کند. برای مثال، حجاب خود را کامل کند یا آن را مرتب سازد تا بدین وسیله، حساسیت زن مسلمان را نسبت به حجاب خویش یادآور شوند.

### ج) توجه دقیق و همه جانبه به رعایت عفاف اسلامی در روابط زن و مرد در مجموعه های تلویزیونی سیما

ج) توجه دقیق و همه جانبه به رعایت عفاف اسلامی در روابط زن و مرد در مجموعه های تلویزیونی سیما

برآیند مجموعه متغیرها و شاخص های مربوط به عفاف اسلامی در این پژوهش، شامل متغیرهای «خودداری از نگاه آلوده (از روی ریبه) به نامحرم، پرهیز از حضور در مکان خلوت و ارتباط خصوصی با نامحرم، استفاده نکردن از لوازم آرایشی یا زینتی در مقابل نامحرم، داشتن پوشش مناسب آن گونه که در شرع آمده است؛ داشتن لحن پسندیده با نامحرم، به کار نگرفتن افعال مفرد در گفت و گو با نامحرم، خطاب قرار ندادن یکدیگر با نام کوچک، پرهیز از رفتارهای جلف مانند بلند خندیدن، ادا و اطوارهای بچه گانه و رفتارهای لات منشانه، پرهیز از صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه با نامحرم، نداشتن موی آشکار در مقابل نامحرم، استفاده نکردن از لباس های تنگ، چسبان و بدن نما در مقابل نامحرم، نداشتن تماس های فیزیکی

(عمدی یا غیرعمدی) با یکدیگر، پرهیز از شوخی میان مرد و زن نامحرم؛ نداشتن روابط عشقی قبل از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم، نشان دهنده آن است که در شماری از این متغیرها، حدّ مناسبی از عفاف در روابط زن و مرد رعایت نشده است. بنابراین، تهیه کنندگان و برنامه سازان به رعایت مسئله عفاف اسلامی در روابط میان زن و مرد و رعایت متغیرهای ذکر شده در تهیه و ساخت مجموعه های تلویزیونی باید توجه مناسب تری داشته باشند. بررسی و تحلیل دو نمونه موردی از سریال های رسانه ملی نشان می دهد «نگاه آلوده (از روی ریه)» در ۳/۱ درصد از روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» و ۵/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش» وجود داشته است. همچنین «اختلاط زن و مرد نامحرم در مکان خلوت (ارتباط خصوصی)» در ۷/۳ درصد از روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» و ۱ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، وجود دارد. «استفاده زن از لوازم آرایشی در مقابل مرد» در ۹/۰ درصد از روابط در سریال «فاصله ها» و در ۴/۰ درصد از روابط میان زن و مرد در سریال «ستایش» وجود دارد. «صحبت کردن با ملاحظت و ناز و عشوه با یکدیگر» نیز در ۹/۱ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» و همچنین در ۸/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش» وجود داشته است. «رفتارهای جلف و سبک میان زن و مرد» در ۲ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» و در ۶/۱ درصد از صحنه های سریال «ستایش» وجود داشته است. «شوخی میان زن و مرد نامحرم» در ۶/۳ درصد از روابط میان زن و مرد نامحرم در سریال «فاصله ها» و در ۴/۱ درصد از روابط

ص: ۱۱۱

میان نامحرم در سریال «ستایش» وجود دارد. «گفت و گوی زن و مرد نامحرم با افعال مفرد»، در ۱/۷ درصد از روابط زن و مرد در سریال «ستایش» و در ۴/۷ درصد از صحنه های سریال «فاصله ها» به چشم می خورد. همچنین در ۹/۷ درصد از روابط زن و مرد در سریال «ستایش»، زن و مرد نامحرم یکدیگر را با نام کوچک خطاب کرده اند و در ۸ درصد از صحنه های سریال «فاصله ها» نیز، زن و مرد نامحرم، یکدیگر را با نام کوچک صدا زده اند. «پوشش تنگ و چسبان زن در مقابل مرد نامحرم» در ۷/۰ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» و در ۳۵/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش» دیده شده است. «لوازم زینتی آشکار زن در مقابل مرد» در ۹/۰ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» و در ۷/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش» وجود داشته است. البته خوش بختانه فراوانی دو متغیر «موی آشکار زن در مقابل مرد» و «تماس فیزیکی عمدی یا غیرعمدی میان زن و مرد با یکدیگر»، در همه صحنه های هر دو سریال مورد بررسی، صفر است. به عبارت دیگر، در دو سریال مورد بررسی، موی زن در مقابل مرد آشکار نشده است و تماس بدنی وجود ندارد. به هر حال، درصدهای یادشده از نظر عددی نشانه کم بودن این درصد هاست، اما در موارد بسیاری، دلیل بر کم اهمیت بودن آنها نیست؛ چراکه وجود ۱.۵ درصد یا ۱ درصد رعایت نکردن مقولات عفاف (مثلاً شوخی زن و مرد نامحرم)، در یک سریال ۳۰ دقیقه ای ۴۵ قسمتی، نشان می دهد در ۱۰ تا ۱۳ دقیقه از این سریال، این موضوع رعایت نشده است. بنابراین، کم بودن میزان رعایت نشدن مقوله های مربوط به عفاف در سریال ها،

ص: ۱۱۲

نشان دهنده کم بودن یا کم اهمیت بودن آنها نیست و نسبت به دقایق کل سریال، این موضوع اهمیت فراوانی خواهد داشت.

برای توجه دقیق تر و همه جانبه تر به رعایت عفاف اسلامی در روابط زن و مرد در برنامه های نمایشی سیما، پیشنهادهایی به این شرح مطرح می شود:

۱. وجود پوشش و روابط مناسب به عنوان یکی از مهم ترین ملاک های انتخاب برنامه های تأمینی باید رعایت شود.
۲. بهتر است برای ترویج بهتر فرهنگ عفاف، به جای استفاده از جذابیت های جنسی زنان، از جذابیت های عاطفی، شخصیتی یا تربیتی آنان استفاده شود؛
۳. رفتار، برخورد و حرکات زنان و مردان نامحرم در برخورد با یکدیگر، مروج عادی سازی این نوع ارتباط نباشد؛ چون با روح حیا و عفاف مغایرت دارد.
۴. الگوهای مناسب عفاف در سریال های مختلف و برنامه های نمایشی، تکراری و خسته کننده و کلیشه ای نباشد. همچنین از نظر زیباشناختی و گرایش های فرهنگی جامعه نباید نامناسب باشند.
۵. از نمایش آرایش غلیظ و پوشش نامناسب به عنوان نشانه های پیشرفت، تمدن و امروزی بودن پرهیز شود.
۶. از نمایش بازیگران زن و مرد با لباس های تنگ و چسبان که موجب نشان دادن برجستگی های بدن آنهاست، خودداری شود.
۷. در طراحی پوشش بازیگران نباید از لباس های منقوش به آرم، تصویر نامتعارف، نوشته ها و نمادهای فرهنگی بیگانه، نشانه های فرقه های ضاله، گروه های منحرف، نمادها و علائم بازرگانی بدون دلیل برنامه ای خاص مانند نقش های منفی استفاده شود.

ص: ۱۱۳

۸. شایسته است از نمایش چهره زنان جوان و جذاب در نمای بزرگ و نزدیک جز در موارد ضروری که استفاده از جذابیت های ظاهری وی تلقی نشود، خودداری شود.
۹. از برخی پوشش های محلی و ملی که علاوه بر زیبایی و جذابیت، توجه به جذابیت جنسی زنان را کم رنگ می کند؛ به جا و بنا بر ضرورت داستان استفاده شود.
۱۰. از طراحی پوشش هایی که دارای تبرج و خودنمایی هستند، خودداری شود.
۱۱. از تنوع طلبی و مدگرایی مفرط در پوشش زنان (تغییر پوشش در هر سکانس بدون ضرورت) خودداری شود.
۱۲. مجموعه های تلویزیونی سیما به سوژه هایی جدید در روابط میان دختر و پسر و آسیب شناسی این روابط به ویژه در موضوع ازدواج و مشکلات قبل و بعد از آن پردازند.
۱۳. دست اندرکاران و برنامه سازان سیما به تولید مجموعه هایی با مضامین کلیشه ای و سطحی در زمینه مجموعه های تلویزیونی مرتبط با موضوع روابط دختر و پسر توجه کنند.
۱۴. برنامه سازان سیما در تهیه سریال ها و برنامه های نمایشی سیما از نمایش رفتارهای سبک یا زننده برای جذب مخاطب یا طنز جلوه دادن برنامه ها پرهیز کنند.
۱۵. نقش های محوری زن در خانه و خانواده بیشتر نمایش داده شود؛ چراکه اگر محور توسعه را انسان بدانیم، قهرمان پرورش انسان در خانه، زن است. از این رو، توجه به نقش انسان سازی، آرامش بخشی و تربیتی زنان در خانواده که گویا در مجموعه های فیلم و سریال

ص: ۱۱۴

سیما کم رنگ تر شده است و بیشتر به نسل گذشته تعلق دارد، باید بیشتر شود.

۱۶. تعهد و مسئولیت پذیری اخلاقی زن و مرد در سریال های سیما به ویژه در نقش هایی که با ازدواج و شروع زندگی مشترک مرتبط است، نمایش داده شود.

۱۷. برای افزایش آگاهی از حقوق و مسئولیت های زن و شوهری در روابط پیش از ازدواج دختر و پسر در مجموعه های تلویزیونی سیما تدبیری اندیشیده شود.

#### د) تأکید بیشتر بر نمایش ارتباطات سالم در زندگی شهرستانی و روستایی و کاهش حجم نمایش روابط جوانان پایتخت نشین

د) تأکید بیشتر بر نمایش ارتباطات سالم در زندگی شهرستانی و روستایی و کاهش حجم نمایش روابط جوانان پایتخت نشین

تأکید بیش از حد مجموعه های تلویزیونی بر نمایش روابط دختر و پسرهای ساکن در تهران، یکی از مسائل مهمی است که در مبحث «عفاف» باید از زوایای گوناگونی نقد و بررسی شود. این مسئله به ویژه در مورد موضوع حجاب و پوشش در رسانه و آسیب شناسی آن بسیار اهمیت دارد. این سریال ها معمولاً محور برنامه سازی های خود را موضوعات و مسائل پایتخت نشینان قرار می دهند و طبیعی است کلان شهری چون تهران بسیار سریع در معرض پدیده بدحجابی غربی قرار می گیرد. این مسئله سبب می شود روند تغییر از هنجارها به ناهنجارها در حوزه پوشش کشور تسریع شود و نوع پوشش و مدل آرایش ها که به طور مفرط، محور اصلی نمایش ها قرار می گیرد، به کمک رسانه به تمام کشور منتقل شود. تمرکز مجموعه های تلویزیونی سیما بر روابط دختر و پسر از یک قشر خاص بدون نمایش روابط

ص: ۱۱۵

میان دختر و پسر در دیگر مکان‌ها و فرهنگ‌ها نظیر روستاها، شهرستان‌ها و اقوام مختلف، تلویزیون را از رسانه‌ای ملی که موضوع آن باید «از زندگی همه» و «برای همه مردم» باشد، خارج می‌سازد. زمانی که در بیشتر این سریال‌ها، سوژه اصلی به روابط دختر و پسرهای ساکن تهران و آن‌هم از طبقات بالای اجتماع مربوط است، آیا این گزینش نامعقول شرایط، دختران و پسران را به انتخاب‌هایی خاص و محدودیت در انتخاب نمی‌کشاند؟ به نظر می‌رسد گسترش شبکه‌های استانی و استفاده از تولیدات مراکز استانی در رسانه‌های سراسری که حامل فرهنگ اصیل‌تر و پررنگ‌تری هستند و استفاده از دیگر جذابیت‌های بصری به صورت نمادها و نشانه‌های متنوع که مخاطب را برای رمزگشایی، مجبور به تفکر در آنها می‌کند، سبب افزایش سطح سواد رسانه‌ای مخاطبان خواهد شد. همچنین، می‌تواند بر جنبه‌های نادرست حوزه زیبایی شناختی حضور زن در رسانه اثر بگذارد.

#### ه) پرهیز از پرداختن به ارتباطات دوستانه میان دختر و پسر در روابط پیش از ازدواج در مجموعه‌های تلویزیونی سیما

ه) پرهیز از پرداختن به ارتباطات دوستانه میان دختر و پسر در روابط پیش از ازدواج در مجموعه‌های تلویزیونی سیما

با توجه به کیفیت نمایش روابط دختر و پسر در سریال‌های سیما که معمولاً نشان‌دهنده روابط عاشقانه قبل از ازدواج یا دوستی‌های گذراست، باید دانست این مسئله ضمن تغییر دیدگاه جوانان در مورد ازدواج می‌تواند این برداشت را به مخاطب القا می‌کند که لذت بردن از روابط عاشقانه بین پسر و دختر بسیار راحت‌تر از ازدواج است. از سوی دیگر، با نمایش تصاویر عاشقانه و روابط آزاد بین دختر و پسر،



ص: ۱۱۶

پرسش های متعددی در ذهن دختر و پسر جوان ایجاد می شود. از جمله آنکه آیا با این تصاویر که بیانگر واقعیت جامعه است، می توان دختری یا پسری را یافت که قبلاً با جنس مخالف خود رابطه نداشته باشد.

بنابراین، بر اثر این وضعیت، اولین جرقه های بی اعتمادی نوجوان و جوان نسبت به جنس مخالف زده می شود. از سویی اعتقاد جوان نسبت به ازدواج سنتی سلب می شود، به گونه ای که دیگر حاضر نیست به سراغ پدر و مادر برود و با مشورت آنها ازدواج کند. از سوی دیگر، اعتماد او به فرد مقابل نیز از بین می رود. نمایش تصاویر ارتباطات بین دختر و پسر در بسیاری از برنامه های تلویزیونی از جمله برنامه های نمایشی و حتی برخی برنامه های کودکان موجب کم رنگ شدن حیا و عفت در آنان خواهد شد.

همان طور که در بخش نتایج نیز اشاره شد، در ۴/۲۲ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» و در ۴/۱۰ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «ستایش»، روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم وجود داشته است.

#### **و) کاهش حجم ارتباطات میان زن و مرد در مجموعه های تلویزیونی به ویژه در محدوده زمانی شب و دیدارهای خصوصی**

و) کاهش حجم ارتباطات میان زن و مرد در مجموعه های تلویزیونی به ویژه در محدوده زمانی شب و دیدارهای خصوصی

در تحقیق حاضر، بیشترین فراوانی در سریال «فاصله ها» از نظر زمان ارتباط، به محدوده زمانی شب (۴۰ درصد) و سپس محدوده زمانی ظهر (۲/۲۱ درصد) مربوط است. همچنین در سریال «ستایش»، بیشترین میزان

ص: ۱۱۷

فراوانی از نظر زمان ارتباط، به زمان شب (۳۴ درصد) و سپس زمان عصر (۳/۲۲ درصد) مربوط است.

### **ز) استفاده برنامه سازان و تهیه کنندگان سیما از کارشناسان دینی در تهیه و ساخت مجموعه های تلویزیونی مرتبط با موضوع روابط زن و مرد**

ز) استفاده برنامه سازان و تهیه کنندگان سیما از کارشناسان دینی در تهیه و ساخت مجموعه های تلویزیونی مرتبط با موضوع روابط زن و مرد

با توجه به اثرگذاری صدا و سیما در انتخاب موضوع و محتوای سریال ها و مجموعه های تلویزیونی مربوط به روابط میان زن و مرد باید دقت لازم انجام گیرد و در این زمینه از کارشناسان در زمینه های دینی، روان شناختی و جامعه شناختی استفاده شود. تهیه مجموعه های تلویزیونی در موضوع روابط زن و مرد به طور ویژه باید بر اساس موازین شرعی و اسلامی استوار باشد، بنابراین تهیه کنندگان و برنامه سازان این گونه مجموعه ها باید ضمن بهره گیری از متخصصان دینی در این رابطه، توجه مناسب تر و مطلوب تری به رعایت این موازین در ساخت این گونه سریال ها داشته باشند.

### **ح) برنامه ریزی اساسی و درازمدت برای پرورش عوامل برنامه ساز**

ح) برنامه ریزی اساسی و درازمدت برای پرورش عوامل برنامه ساز

عوامل تولید برنامه های تلویزیونی از جمله تهیه کننده، کارگردان و بازیگران در شکل گیری محصول و ارزش گذاری و القای پیام، اثرگذاری به سزایی دارند. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، رژیم طاغوت به پیروی از نظام سرمایه داری جهانی به رواج فساد و ابتذال در میان هنرمندان پرداخت و اکثریت جامعه هنرمندان کشور را به فرهنگ وارداتی غرب آلوده ساخت. پس از پیروزی انقلاب، تغییر و تحول های چشم گیری در جامعه هنری به وجود آمد و هنرمندان

متعهدی قدم به عرصه تولید گذاشتند. با این حال، با توجه به گسترش کمی شبکه‌ها و برنامه‌های تلویزیونی به جاست، با حمایت شایسته از هنرمندان متعهد موجود، برنامه ریزی و سرمایه‌گذاری جدی و گسترده‌ای برای تربیت هنرمندان متعهد و معتقد به اصول دینی انجام شود. بنابراین، در مسئله عفاف نباید از احراز تعهد برنامه‌سازان به این مسئله و نیز انتخاب برنامه‌سازان متعهد در گروه‌های برنامه‌سازی به ویژه در گروه فیلم و سریال غافل شد. مدیران برنامه‌ساز نیز باید به برگزاری نشست و گردهم‌آیی دست‌اندرکاران تولید برنامه‌های نمایشی برای چگونگی گسترش عفاف در برنامه‌های تولیدی سیما نظر توجه داشته باشند.

### ط) استمرار در فرهنگ سازی فرهنگ عفاف

ط) استمرار در فرهنگ سازی فرهنگ عفاف

با توجه به اینکه ایجاد تغییر و فرهنگ‌سازی، تدریجی است؛ باید اولاً برنامه‌سازی برای ایجاد تغییر یا القای ارزش‌های مثبت و فرهنگ‌سازی در آن زمینه به طور مستمر ادامه داشته باشد. ثانیاً برنامه‌ها باید دارای کیفیت هنری بالا باشند. این دو نکته در برنامه‌سازی برای ترویج فرهنگ حجاب و عفاف باید رعایت شود؛ چراکه پرداختن به حجاب که مسئله‌ای فرهنگی است، باید در طول زمان و به صورت مداوم و به تدریج صورت گیرد تا نتیجه مطلوب حاصل شود. نباید با ساخت چند برنامه و پرداختن مقطعی به مسئله حجاب و عفاف گمان شود این مسئله جایگاه و شأن خود را در سیما یافته و نسبت به آن ادای دین و وظیفه شده است. از این آفت باید پرهیز شود. لازمه کارآمدی برنامه‌سازی در این زمینه، استمرار پویایی

و توجه به ارتقای کیفی برنامه هاست. همچنین رسانه نباید در این زمینه شتاب زده عمل کند و بخواهد در زمانی کوتاه، برنامه های متعددی را در این زمینه تولید کند که صرف نظر از کیفیت بالا یا پایین تولید آن، به دلیل بمباران خبری و اطلاعاتی در بینندگان، حساسیت منفی ایجاد کند.

### ی (گفتمان سازی در زمینه فرهنگ عفاف و حجاب

ی) گفتمان سازی در زمینه فرهنگ عفاف و حجاب

فرهنگ و تمدن مغرب زمین در دهه های اخیر، با بهره گیری از رسانه های فراگیر و اثرگذار خود، دیدگاه غربی درباره زن و خانواده را به گفتمان حاکم بر جهان، تبدیل و نظام معنایی به هم پیوسته ای را در زمینه شخصیت انسانی، حقوق فردی و جایگاه اجتماعی زن و همچنین نقش و کارکرد خانواده ایجاد کرده است. در این گفتمان، زن از انسانی با ویژگی های متعالی به «کالا»ی جنسی و موضوع سودآورترین تجارت جهانی (تجارت سکس)؛ «مشتری» تولیدات رنگارنگ صنایع بهداشتی، آرایشی، پوشاک جهان سرمایه داری و «ابزار»ی برای عرضه و فروش هرچه بیشتر کالاهای تولیدی شرکت های بزرگ ملی و فراملی بدل شده است.

امروز در بیشتر محافل دانشگاهی، مجامع و سازمان های بین المللی، گروه ها و سازمان های مدافع حقوق زنان و رسانه های نوشتاری، دیداری و شنیداری، دیدگاه غالب در مورد زن و خانواده همان دیدگاهی است که فرهنگ و تمدن غربی بر جهان تحمیل کرده است.

در چنین فضایی، رهبر معظم انقلاب اسلامی از ضرورت گفتمان سازی در حوزه زن و خانواده بر اساس دیدگاه اسلامی سخن

ص: ۱۲۰

می گوید. ایشان در سومین نشست اندیشه های راهبردی که با موضوع زن و خانواده برگزار شد، با اشاره به ضرورت گفتمان سازی در این حوزه فرمود:

گفتمان یک جامعه، مثل هواست، همه تنفسش می کنند؛ چه بدانند؛ چه ندانند؛ چه بخواهند؛ چه نخواهند. باید این گفتمان سازی انجام بگیرد که البته نقش رسانه ها و بالخصوص نقش روحانیون و نقش بزرگان و اساتید دانشگاهی حتماً نقش بارز و مهمی است. (۱)

با توجه به مطالب یادشده، رسانه ملی باید در حوزه گسترش و نهادینه سازی فرهنگ عفاف و حجاب، بر اساس راهبرد تغییر گفتمان غربی در نگاه به زن و خانواده و گفتمان سازی در زمینه دیدگاه اسلام درباره زن و خانواده سیاست گذاری و برنامه ریزی کند. آن گاه بر اساس همین گفتمان، فرهنگ عفاف و حجاب را به عنوان بخشی از دیدگاه اسلام درباره حقوق و شخصیت زن تبیین کند. (۲)

### ک (توجه رسانه ملی به تقویت پایه های اعتقادی مخاطب

ک) توجه رسانه ملی به تقویت پایه های اعتقادی مخاطب

بررسی اجمالی فراز و فرودهای وضعیت حجاب در جامعه ایران از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون، دو واقعیت مهم را برای ما روشن میسازد:

نخست اینکه اگر زمینهای فرهنگی و اجتماعی فراهم باشد، همه

۱- سخنان مقام معظم رهبری در سومین نشست اندیشه های راهبردی، ۱۴/۴/۱۳۹۱؛ در پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار

حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه‌ای: <http://farsi.khamenei.ir/speech content?id=۱۸۴۵۳>

۲- برای مطالعه بیشتر در این زمینه نک: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، گفتمان خانواده: بیانیه تحلیلی دفتر مطالعات و تحقیقات

زنان به مناسبت روز زن

ص: ۱۲۱

زنان مسلمان بر اساس فطرت پاک خود، فرهنگ عفاف و حجاب را بر فرهنگ برهنگی و بیندوباری ترجیح می‌دهند، چنان که در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی و سالهای نخستین استقرار نظام اسلامی، شاهد گرایش گسترده و خودجوش بسیاری از زنان و دختران بیحجاب به فرهنگ عفاف و حجاب بودیم.

دوم اینکه گسترش فرهنگ حجاب، بدون توجه به انگیزه‌های درونی و پایه‌های اعتقادی افراد و تنها با بهره‌گیری از اهرم زور و اجبار، امکان پذیر نیست. حتی اگر افراد به اقتضای شرایط و با اثرپذیری از عوامل اجبارکننده، به حجاب تن دهند، این امر بقا و دوامی نخواهد داشت و با تغییر شرایط و برطرف شدن عوامل اجبارکننده، حجاب را کنار خواهند گذاشت.

ازاین رو، رسانه ملی باید اساس برنامه‌های آموزشی، تبلیغی و ترویجی خود در زمینه حجاب و عفاف را بر تقویت پایه‌های اعتقادی و انگیزه‌های درونی مخاطبان خود بگذارد. (۱)

### ل) نهادینه سازی عفاف و حجاب با فعالیت های فرهنگی هنری

ل) نهادینه سازی عفاف و حجاب با فعالیت های فرهنگی هنری

در سالهای اخیر و با گسترش پدیده بدحجابی در جامعه، این فکر اشتباه در برخی افراد شکل گرفته است که تنها راهحل اصلاح وضع موجود، گسترش فعالیت های انتظامی و امنیتی و حضور پررنگتر نیروی انتظامی در جامعه برای مقابله با این پدیده ناهنجار اجتماعی است. تجربه سالها برخورد انتظامی و قضایی با پدیده بدحجابی نشان میدهد

۱- «ملاحظات روان شناختی در موضوع حجاب»، گفت و گو با دکتر شکوه نوابی نژاد، در: ابراهیم شفیعی سروستانی (به کوشش)، حجاب؛ مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی، ج ۳، صص ۲۸۷-۳۰۲؛ محمدرضا زائری، حجاب بی حجاب، صص ۳۵-۵۱ و حسن بنیانیان، پوشش اسلامی: چالش ها و راه کارها با رویکردی به مهندسی فرهنگی، صص ۲۵۱-۲۶۰.

ص: ۱۲۲

این نوع برخورد ممکن است در کوتاهمدت، قدری وضعیت حجاب را اصلاح کند، ولی در بلندمدت اثر چندانی بر این پدیده ندارد.

با توجه به نکات یادشده، رسانه ملی باید ضمن دفاع از اقتدار نیروی انتظامی و تأیید برخورد این نیرو با عوامل اصلی گسترش فحشا و بی بندوباری در جامعه، این تفکر را در مسئولان کشور ایجاد و تقویت کند که گسترش و نهادینه‌سازی فرهنگ عفاف و حجاب در کشور، تنها با گسترش فعالیت های فرهنگی و نهادینه‌سازی باورها و ارزش های دینی در جامعه امکانپذیر است.

در برنامه های رسانه ملی به طور ویژه باید از ابزارهای هنری برای نمایش جلوه های زیبایی عفاف و حجاب بهره گرفته شود، (نماآهنگ ها، فیلم ها و سریال ها) در این زمینه به عنوان یک راهکار، جا دارد پژوهشی با عنوان «نمایش زیبایی های عفاف و حجاب در برنامه های رسانه ای»، تهیه شود.

همچنین رسانه ملی به عنوان مؤثرترین رسانه داخلی کشور باید با تهیه و ساخت برنامه هایی که ترویج کننده ازدواج های سنتی و متعادل هستند، درصدد مقابله با موج بی مبالاتی و آزادی ارتباطات نامشروع زن و مرد باشد و با سیاست گذاری های مناسب در این زمینه، شرایط را برای بازگشت به فرهنگ اصیل اسلامی ایرانی فراهم کند.

#### م) توجه دقیق به نقش ها و مرزهای زنانگی و مردانگی

م) توجه دقیق به نقش ها و مرزهای زنانگی و مردانگی

رواج اندیشه‌های فمینیستی و تفکرهای برابریطلبانه در چند دهه اخیر موجب از بین رفتن مرزهای زنانگی و مردانگی، تحول در هویت جنسی و تغییر گسترده نقشهای جنسیتی در مغرب زمین شد.

ص: ۱۲۳

«نیم قرن پیش، تعداد معدودی از زنان، زمینه ایجاد انقلابی فرهنگی و فلسفی را ایجاد کردند. آنها اعتقاد داشتند که زنان باید خود را از یوغ ستم مردان رها سازند و برای رسیدن به این هدف، کتاب‌ها نوشتند، مقالاتی منتشر کردند، در کالج‌ها تدریس کردند، در خیابان‌ها تظاهرات کردند، کنگره تشکیل دادند و بدین ترتیب، موفق شدند قلب و روح میلیون‌ها زن را تسخیر کنند.

آنها برای آنچه مفهوم زن را در برداشت، تعریفی جدید ارائه دادند و موجب تغییر دیدگاه‌های موجود درباره اولویت‌ها و مسئولیت‌های زنان در زندگی شدند. مفاهیمی چون زهد، پاک‌دامنی، اطاعت، خویش‌داری و نجابت از واژه‌نامه‌ها حذف شد و واژه‌هایی چون انتخاب، طلاق، خیانت و امتیازات یکسان برای هر دو جنس، جای آنها را گرفت. دختران و نوه‌های حاصل از آن نسل، هرگز شیوه تفکر دیگری را نشناخته‌اند. یکی از مخرب‌ترین اهداف و تأثیرات این دیدگاه «جدید» نسبت به زنان، سبک شمردن ازدواج و مادری و بیرون آوردن جسمی و روحی زنان از خانه‌ها به سوی بازار کار بود» (۱).

اندیشه‌های یادشده به تدریج در دیگر مناطق جهان از جمله کشورهای شرقی نفوذ کرد و با گسترش مدرنیته و توسعه صنعتی در این کشورها، مرزهای زنانگی و مردانگی نیز در بسیاری زمینه‌ها دگرگون شد. یکی از پی‌آمدهای این دگرگونی، کمرنگ شدن فرهنگ حیا، عفاف، حجاب و غیرت بود.

با توجه به مطالب یادشده، رسانه ملی برای ترویج و گسترش فرهنگ عفاف و حجاب باید توجه دقیق به مرزهای زنانگی و مردانگی را بر

۱- حجاب بیحجاب، صص ۱۳ ۱۹؛ پوشش اسلامی، چالش‌ها و راه‌کارها، صص ۹۹ ۱۶۶.



ص: ۱۲۴

اساس آموزه‌های اسلامی به عنوان یک راهبرد اساسی تلقی کند و در همه برنامه‌های صدا و سیما به نقشها و جایگاههایی توجه کند که دین مبین اسلام برای زن و مرد در نظر گرفته است.

### ن نشان دادن آثار منفی رعایت نکردن عفاف و حجاب در رسانه ملی

ن نشان دادن آثار منفی رعایت نکردن عفاف و حجاب در رسانه ملی

رسانه‌های وابسته به نظام سلطه و روشن فکران غربزده و منفعل، همواره برابری کامل حقوق زن و مرد؛ آزادی بیقید و بند زنان و دختران جوان و روابط آزادانه دو جنس مخالف در جوامع غربی را یکی از دست آوردهای مهم دموکراسی لیبرال معرفی و آن را به عنوان الگویی برای زنان و دختران دیگر سرزمینها مطرح می‌کنند. در این میان، آنها هرگز به بحران‌های گوناگون فرهنگی، اخلاقی و اجتماعی پدید آمده در این جوامع اشاره ای نداشته‌اند؛ بحران‌هایی که امروز فرهنگ و تمدن مغرب زمین را تهدید می‌کند.

با توجه به آنچه گفته شد، در تبلیغ و ترویج فرهنگ عفاف و حجاب باید به نشان دادن آثار و پی آمدهای بی بندوباری جنسی و رعایت نکردن عفاف و حجاب به ویژه در جوامع غربی، توجه و این موضوع به بهترین شکل ممکن برای جوانان تبیین شود.

بر همین اساس، مصوبه شورای فرهنگی عمومی درباره «راه کارهای گسترش فرهنگ عفاف و حجاب»، در بندهای ۱۱، ۱۲، ۲۳، ۲۴ و ۲۵، وظایف زیر را برای صدا و سیما جمهوری اسلامی بر شمرده است:

۱. نشان دادن وضعیت حقوقی، فرهنگی و اجتماعی زنان در غرب و مقایسه آن با وضعیت زنان در ایران، به منظور ایجاد احساس رضایت خاطر زنان ایرانی از فرهنگ دینی و پای بندی آگاهانه تر آنان به عفاف و حجاب؛

ص: ۱۲۵

۲. نشان دادن آثار منفی فرهنگ مبتذل و غیر اخلاقی غرب در زندگی اجتماعی و خانوادگی؛

۳. اطلاع رسانی مناسب و دقیق به خانواده ها درباره علل آسیب های اجتماعی و انحراف های زنان بیسرپرست، کودکان خیابانی، طلاق، اعتیاد، فرار دختران و نمایش نقش رعایت نکردن عفاف و حجاب در بروز این آسیب ها؛

۴. انعکاس پی آمدهای منفی استفاده از فیلم ها و نوارهای مبتذل و حضور در گروه های منحرف، بر زندگی فردی اجتماعی از طریق برنامه های مناسب به صورت طبیعی و غیر عمدی؛

۵. نشان دادن آثار منفی اثرگذاری فرهنگ مبتذل و غیر اخلاقی غرب در زندگی اجتماعی نوجوانان به صورت طبیعی.

### س) تقویت فرآیند ارزیابی و نظارت برنامه ها

س) تقویت فرآیند ارزیابی و نظارت برنامه ها

در حال حاضر، واحدهای متعددی از سازمان صدا و سیما، مسئولیت ارزیابی و نظارت برنامههای رسانه ملی را از مرحله تدوین طرح تا پخش بر عهده دارند و بیتربید، وجود آنها نقش مؤثری در رعایت سیاست ها و ضوابط مصوب سازمان در تولید، تأمین و پخش برنامهها داشته است. با وجود این، به نظر میرسد به دلیل برخی نقصها و اشکالهای ساختاری یا فرآیندی، سیاست ها و ضوابط مصوب، در مواردی، چنان که باید و شاید، در برنامهها رعایت نمیشود. ازاین رو، برای اطمینان از تحقق کامل وظایف و مسئولیت های رسانه ملی در زمینه گسترش فرهنگ عفاف و حجاب باید در گام نخست، نقصها و اشکالهای موجود در حوزه ارزیابی و نظارت برنامه ها شناسایی و برای رفع آنها اقدام شود.

ص: ۱۲۶

همچنین ناظران برنامه های نمایشی باید در آغاز، میان و پایان ساخت سریال ها و فیلم های تلویزیونی بر آنها کنترل کیفی داشته باشند و انگیزه نویسنده و تهیه کننده و محتوای هر فیلم را قبل از خریداری یا قبل از سفارش ساخت بررسی کنند.

### ع) توجه به نفوذ دشمن در فضای رسانه ای کشور

ع) توجه به نفوذ دشمن در فضای رسانه ای کشور

در سال های اخیر، فضای رسانه های کشور به شدت دست خوش تغییر و دگرگونی شده است. با نفوذ گسترده شبکه های ماهواره ای بیگانه در فضای رسانه ای جمهوری اسلامی ایران، رسانه ملی از حالت یگانه رسانه فرهنگ ساز که پیام هایش بی هیچ مانعی بر ذهن و دل مخاطبان می نشست، خارج شده و در رقابتی سخت با رسانه های بیگانه قرار گرفته است. در چنین شرایطی، روشن است که رسانه ملی نمی تواند در فرآیند مدیریت پیام از نفوذ دشمن در فضای رسانه ای کشور و اثرگذاری اش بر بخش قابل توجهی از مردم غافل باشد. متأسفانه به نظر می رسد در برخی برنامه ریزی های فرهنگی از جمله برنامه ریزی برای اصلاح وضعیت عفاف و حجاب در کشور از هجوم رسانه ای گسترده دشمن به فرهنگ عفاف و حجاب و برنامه ریزی دقیق و حساب شده شبکه های وابسته به جهان غرب برای تضعیف این فرهنگ غفلت میشود.

مقام معظم رهبری در یکی از سخنان خود در این باره میفرماید:

غفلت از روحیه جهادی و ایثار، غفلت از تهاجم فرهنگی دشمن، غفلت از در کمین بودن دشمن، غفلت از نفوذ دشمن در فضای رسانه ای کشور، ... اینها گناهان ماست. اینها نقاط ضعف ماست. (۱)

۱- سخنان رهبر معظم انقلاب در دیدار با مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۶/۵/۱۳۹۰؛ در: پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <http://farsi.Khamenei.ir/speech content?id=۱۶۸۸۹>.

ص: ۱۲۷

گفتنی است در حال حاضر، رسانه های وابسته به نظام سلطه، مقابله با فرهنگ عفاف و حجاب را از دو راه دنبال می کنند؛ یکی، ترویج فرهنگ برهنگی و ول انگاری در رابطه با جنس مخالف با پخش برنامه های نمایشی غیر اخلاقی و مبتذل و دیگری، القای شبهه و تردید درباره فرهنگ اسلامی حجاب و عفاف در قالب خبرها، تحلیلها و مستندهای جهتدار. شبکه های ویژه پخش فیلم و سریال مانند «فارسی وان» (۱) و «من و تو» (۲) راه نخست و شبکه های خبری تحلیلی مانند «بی. بی. سی فارسی» (۳) و «صدای امریکا فارسی» (۴) راه دوم را دنبال می کنند.

با توجه به مطالب یادشده، لازم است هرگونه سیاست گذاری و برنامه سازی در زمینه گسترش فرهنگ و عفاف در جامعه با توجه به برنامه ها و اهداف رسانه های بیگانه و در جهت خنثی سازی اقدامهای مخرب آنها انجام شود. در این زمینه، رصد برنامه های مخرب شبکه های وابسته به غرب در زمینه تضعیف فرهنگ عفاف و حجاب و برنامه ریزی برای مقابله با این شیوه ها ضرورت دارد.

#### ف) تجدید نظر در سیاست های برون سپاری تولیدات تلویزیونی و نظارت بر خط مشی های مربوط به عفاف در این فرایند

ف) تجدید نظر در سیاست های برون سپاری تولیدات تلویزیونی و نظارت بر خط مشی های مربوط به عفاف در این فرایند

در سال های اخیر به دلیل گسترش کمی شبکه های ملی و استانی و افزایش نیاز گروه های برنامه ساز به تولید برنامه های مختلف نمایشی از جمله فیلم و سریال، رفته رفته فرایند تولید برنامه های نمایشی که پیش از آن، با بهره گیری

۱- Farsi

۲- Manoto

۳- BBC Persian

۴- VOA Persian

از تهیه کنندگان رسمی سازمان و با نظارت بیشتر مدیران شبکهها و گروه های برنامه ساز انجام میشود، دستخوش تغییر گردیده و با اجرای سیاست برون سپاری تولید برنامه های سیما، از نقش نظارتی مدیران سازمان کاسته و بر نقش تهیهکنندگان در روند تولید برنامههای نمایشی افزوده شده است. بنابراین بتردید، تا زمانی که مدیران شبکهها و گروههای برنامهساز به دلیل آنچه از آن به عنوان «پر کردن آنتن» یاد میشود، به سرپیچی از برخی سیاست ها و ضوابط حاکم بر روند تولید، تأمین و پخش برنامهها و تن دادن به سلیقه ها و ارزشهای پذیرفته شده تهیهکنندگان و کارگردانان برنامه های نمایشی، مجبور می شوند، نمیتوان انتظار داشت که سازمان صدا و سیما وظایف و مسئولیتهای خود را در زمینه گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه و نهادینه کردن آن، به طور شایسته انجام دهد. لذا لازم است نظارت دقیق و همه جانبه ای از سوی سازمان بر روند فرآیند برون سپاری مجموعه های تلویزیونی به بخش های هنری جامعه صورت گیرد.

### ص (عزم جدی مدیران رسانه ملی برای تحقق عفاف در برنامه های رسانه ملی)

ص (عزم جدی مدیران رسانه ملی برای تحقق عفاف در برنامه های رسانه ملی)

وظایف و مسئولیتهایی که جهت تحقق و رعایت همه جانبه عفاف در تولیدات نمایشی رسانه ملی در نظر گرفته شده است، تنها در صورتی تحقق عینی و عملی مییابند که مدیران رسانه ملی آنها را باور داشته و به ضرورت انجام پذیرفتن آنها رسیده باشند، در غیر این صورت، دغدغهها، دلنگرانیها و وظایف گوناگون آنها هیچ گاه به آنها اجازه نمی دهد در مورد وظایف و مسئولیتهای گستردهای که نهادی بیرون از حوزه صدا و سیما برای آنها مشخص کرده است، بیندیشند تا چه رسد به اینکه برای عملی ساختن آنها چاره ای بیندیشند.

## ق) بهره‌گیری از نیروی انسانی متعهد و ارزشی در روند تولید برنامه‌های نمایشی به ویژه استفاده از ظرفیت دانشکده صدا و سیمای قم و مرکز پژوهش‌های اسلامی

ق) بهره‌گیری از نیروی انسانی متعهد و ارزشی در روند تولید برنامه‌های نمایشی به ویژه استفاده از ظرفیت دانشکده صدا و سیمای قم و مرکز پژوهش‌های اسلامی

رسانه ملی زمانی می‌تواند در سطح جامعه مروج و مبلغ آموزه‌های اعتقادی، اخلاقی و فقهی دین مبین اسلام باشد، که دست‌اندرکاران آن در همه سطوح، اعم از مدیران ارشد، مدیران میانی، مدیران گروه‌های برنامه‌ساز، تهیه‌کنندگان، کارگردانان، فیلم‌نامه‌نویسان، بازیگران و مجریان از جان و دل این آموزه‌ها را پذیرفته و با آنها آشنا باشند. در غیر این صورت، بسیاری از ارزش‌ها و هنجارهای دینی از جمله عفاف در برنامه‌های صدا و سیما در حد صورت و ظاهر خواهد ماند و به درون و ژرفای برنامه‌ها راهی نخواهد یافت. روشن است که در این شرایط، رسانه ملی نخواهد توانست اهداف کلان خود در زمینه «تعمیق و ارتقای معرفت و اخلاق و رفتار دینی آحاد جامعه و حفظ و اعتلای فرهنگ و هویت ایرانی اسلامی» را تحقق بخشد.

در موضوع گسترش و نهادینه‌سازی فرهنگ عفاف و حجاب نیز رسانه ملی زمانی می‌تواند به وظایف و مسئولیت‌های خود به خوبی عمل کند که همه عوامل انسانی مؤثر در تولید و پخش برنامه‌های رسانه، این فرهنگ را در زندگی فردی خود به عنوان یک حکم اسلامی پذیرفته و به آن پای بند باشند. در چنین شرایطی دین‌پروهان آشنا به زبان رسانه از جمله فارغ‌التحصیلان دانشکده صدا و سیمای قم و پژوهشگران حوزه‌های مختلف دین و رسانه که در قالب مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما به بررسی و تحقیق در حوزه‌های مختلف دین و رسانه به فعالیت مشغول هستند می‌توانند نقش مهمی در روند تولیدات نمایشی رسانه ملی ایفا کرده و با

ص: ۱۳۰

استفاده از تعهد و تخصص آنها به نحو مطلوبتری در مسیر تولید آثار متعهدانه و ارزشی به ویژه در تولیدات نمایشی حرکت نمود.

### ۳. محدودیت های تحقیق

#### ۳. محدودیت های تحقیق

اولین و مهم ترین محدودیت این تحقیق، دشواری تهیه و دسترسی به مجموعه های تلویزیونی مورد بررسی بود که محقق را با سختی های متعددی در راه دست یابی به این منابع روبه رو کرد.

محدودیت دوم، کمبود منابع جدید و بروز در زمینه موضوع روابط زن و مرد در سریال های تلویزیونی بود، به طوری که پژوهشگر برای به دست آوردن اطلاعات مورد نیاز مجبور شد وقت زیادی صرف کند. کمبود منابع فارسی و انگلیسی در حوزه پژوهش، از مهم ترین مشکلات و موانع فراروی انجام این تحقیق بود.

سومین محدودیت در این تحقیق، دشواری در تهیه شاخص های تحلیل محتوا بود. محقق با توجه به مباحث نظری تحقیق و جمع آوری اطلاعات مرتبط با موضوع تحقیق، به مسائل و شاخص های متعددی برای گردآوری شاخص های موضوعی مربوط به موضوع روابط زن و مرد از منظر عفاف اسلامی و همچنین روابط زن و مرد از منظر افق رسانه ملی دست یافته بود. با این حال، پژوهشگر در انتخاب شاخص هایی جامع و مانع از میان این مسائل متعدد، با دشواری هایی روبه رو بود.

ص: ۱۳۱

**پیوست ها**

**اشاره**

پیوست ها

زیر فصل ها

جدول

احکام و فتاوی مراجع عظام تقلید درباره عفاف





ص: ۱۳۳

**جدول****اشاره**

جدول

زیر فصل ها

جدول کدنامه متغیرهای تحقیق

جدول های مقایسه ای سریال های مورد بررسی به تفکیک مقوله های عفاف

**جدول کدنامه متغیرهای تحقیق**

جدول کدنامه متغیرهای تحقیق

ر

متغیر

مقوله ها

واحد تحلیل

X<sub>1</sub>

نام سریال

۱. فاصله ها، ۲. ستایش

X<sub>2</sub>

نگاه آلوده به نامحرم (از روی ریه)

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

X<sub>3</sub>

ارتباط خصوصی زن و مرد نامحرم

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

X۴

استفاده از لوازم آرایشی

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

X۵

صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه با یکدیگر

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

X۶

رفتارهای جلف با یکدیگر

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

X۷

شوخی مرد و زن نامحرم

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

ص: ۱۳۴

X۸

موی آشکار زن در مقابل مرد

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

X۹

پوشش تنگ و چسبان زن در مقابل مرد نامحرم

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

X۱۰

لوازم زینتی زن در مقابل مرد

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

X۱۱

رعایت حجاب و پوشش اسلامی زن (دختر)

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

X۱۲

گفت و گوی زن و مرد با افعال مفرد

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

## X۱۳

روابط عاشقانه پیش از ازدواج دختر و پسر

۱. وجود دارد، ۲. وجود ندارد.

صحنه (سکانس)

## X۱۴

رعایت حجاب و پوشش اسلامی زن

۱. چادر، ۲. مانتوی بلند، ۳. مانتوی کوتاه، ۴. سنتی، ۵. دیگر.

صحنه (سکانس)

## X۱۵

نوع حجاب زن در مقابل مرد

چادر، مانتو، شلوار و مقنعه، ۲. چادر، مانتو، شلوار و روسری، ۳. چادر، مانتو، شلوار و شال، ۴. مانتو، شلوار و مقنعه، ۵. مانتو، شلوار و روسری، ۶. مانتو، شلوار

ص: ۱۳۵

و شال، ۷. سنتی (لباس های غیر رسمی)، ۸. دیگر.

صحنه (سکانس)

X۱۶

مکان ارتباط میان زن و مرد نامحرم

۱. خانه، ۲. محل تحصیل (دانشگاه دبیرستان)، ۳. محل کار (اداره، شرکت، سازمان)، ۴. کافی شاپ و رستوران، ۵. پارک و فضاهای تفریحی، ۶. ارتباط تلفنی، ۷. ارتباط اینترنتی (سایبر)، ۸. دیگر فضاها، ۹. نامشخص.

صحنه (سکانس)

X۱۷

مکان ارتباط منفی میان زن و مرد نامحرم

۱. خانه، ۲. محل تحصیل (دانشگاه دبیرستان)، ۳. محل کار (اداره، شرکت، سازمان)، ۴. کافی شاپ و رستوران، ۵. پارک و فضاهای تفریحی، ۶. ارتباط تلفنی، ۷. ارتباط اینترنتی (سایبر)، ۸. دیگر فضاها، ۹. نامشخص.

صحنه (سکانس)

X۱۸

مکان ارتباط مثبت و بدون اشکال میان زن و مرد نامحرم

۱. خانه، ۲. محل تحصیل (دانشگاه دبیرستان)، ۳. محل کار (اداره، شرکت، سازمان)، ۴. کافی شاپ و رستوران، ۵.

ص: ۱۳۶

پارک و فضاهای تفریحی، ۶. ارتباط تلفنی، ۷. ارتباط اینترنتی (سایبر)، ۸. دیگر فضاها، ۹. نامشخص.

صحنه (سکانس)

X۱۹

زمان ارتباط میان زن و مرد نامحرم

۱. صبح، ۲. ظهر، ۳. عصر، ۴. شب، ۵. نامشخص.

صحنه (سکانس)

### جدول های مقایسه ای سریال های مورد بررسی به تفکیک مقوله های عفاف

#### اشاره

جدول های مقایسه ای سریال های مورد بررسی به تفکیک مقوله های عفاف

زیر فصل ها

جدول شماره ۱. مکان ارتباط زن و مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۲. مکان ارتباط منفی بین زن و مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۳. زمان ارتباط زن و مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۴. نگاه آلوده به نامحرم به تفکیک سریال

جدول شماره ۵. ارتباط خصوصی زن و مرد نامحرم به تفکیک سریال

جدول شماره ۶. استفاده زن از لوازم آرایشی به تفکیک سریال

جدول شماره ۷. صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه با یکدیگر به تفکیک سریال

جدول شماره ۸. رفتارهای جلف و سبک به تفکیک سریال

جدول شماره ۹. شوخی میان مرد و زن نامحرم به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۰. موی آشکار زن به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۱. تماس بدنی (عمدی یا غیر عمدی) به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۲. گفت و گوی زن و مرد با افعال مفرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۳. خطاب قرار دادن زن و مرد با نام کوچک به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۴. اندام آشکار زن به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۵. لوازم زینتی آشکار زن در مقابل مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۶. روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۷. نوع حجاب زن در مقابل مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۸. پوشش زن در مقابل مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۹. رعایت حجاب و پوشش اسلامی زن (دختر) در مقابل مرد به تفکیک سریال

### **جدول شماره ۱. مکان ارتباط زن و مرد به تفکیک سریال**

جدول شماره ۱. مکان ارتباط زن و مرد به تفکیک سریال

نام سریال

مکان ارتباط

فاصله ها

ستایش

خانه

فراوانی

۴۰۸

۳۵۴

درصد

۳/۳۹



۳/۴۱

محل تحصیل (دانشگاه)

فراوانی

.

.

درصد

.

.

محل کار

فراوانی

۱۱۴

۳۲۲

درصد

۱۱

۵/۳۷

کافی شاپ و رستوران

فراوانی

۴۸

۱۲

درصد

۶/۴

۴/۱

پارک و فضاهای تفریحی

فراوانی

۱۱۱

۵۶

درصد

۷/۱۰

۵/۶

ص: ۱۳۷

ارتباط تلفنی

فراوانی

۹۰

۲۹

درصد

۶/۸

۴/۳

ارتباط اینترنتی

فراوانی

۲

۰

درصد

۲/۰

۰

دیگر فضاها

فراوانی

۲۱۶

۵۹

درصد

۸/۲۰

۸/۶

نامشخص

فراوانی

۴۸

۲۵

درصد

۶/۴

۹/۲

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

اطلاعات جدول بالا نشان می دهد بیشترین مکان ارتباط در روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها»، «دیگر فضاها» (۸/۲۰ درصد)، «محل کار» (۱۱ درصد) و سپس پارک و فضاها تفریحی (۷/۱۰ درصد) است. کمترین مکان ارتباط در روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها» به مقوله های محل تحصیل (۰) و ارتباط اینترنتی (۲/۰ درصد) مربوط است.

در سریال «ستایش»، بیشترین فراوانی روابط زن و مرد به تفکیک مکان ارتباط به مقوله «خانه» (۳/۴۱ درصد)، محل کار (۵/۳۷ درصد)، «دیگر فضاها» (۸/۶ درصد) و «پارک و فضا های تفریحی» (۵/۶ درصد) مربوط است. کمترین فراوانی مکان ارتباط در روابط زن و مرد در سریال «ستایش»، به مقوله های «محل تحصیل» (دانشگاه یا دبیرستان) (۰)، «ارتباط اینترنتی، سایبر یا چت» (۰)، کافی شاپ و رستوران (۴/۱ درصد) و «نامشخص» (۹۱/۲ درصد) مربوط است.

ص: ۱۳۸

**جدول شماره ۲. مکان ارتباط منفی بین زن و مرد به تفکیک سریال**

جدول شماره ۲. مکان ارتباط منفی بین زن و مرد به تفکیک سریال

نام سریال

مکان ارتباط

فاصله ها

ستایش

خانه

فراوانی

۴۴

۷۳

درصد

۸/۱۷

۷/۴۷

محل تحصیل (دانشگاه)

فراوانی

.

.

درصد

.

.

محل کار

فراوانی

۹۵

۳۷

درصد

۴/۳۸

۱/۲۴

کافی شاپ و رستوران

فراوانی

۱۱

۳

درصد

۵/۴

۹/۱

پارک و فضاهای تفریحی

فراوانی

۲۸

۱۰

درصد

۳/۱۱

۵/۶

ارتباط تلفنی

فراوانی

۲۲

۱۲

درصد

۹/۸

۸/۷

ارتباط اینترنتی

فراوانی

۲

۰

درصد

۸/۰

۰

دیگر فضاها

فراوانی

۴۰

۱۳

درصد

۲/۱۶

۴/۸

نامشخص

فراوانی

۵

۵

درصد

۲

۲/۳



ص: ۱۳۹

جمع

فراوانی

۲۴۷

۱۵۳

درصد

۱۰۰

۱۰۰

در زمینه بیشترین مکان ارتباط منفی در روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، «محل کار» (۴/۳۸ درصد)، «خانه» (۸/۱۷ درصد) و سپس «دیگر فضاها» (۲/۱۶ درصد) دارای بیشترین فراوانی بوده است. کمترین مکان ارتباطات منفی در روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها» به مقوله‌های محل تحصیل (۰)، مربوط است.

در سریال «ستایش»، بیشترین فراوانی مکان روابط منفی میان زن و مرد به مقوله «خانه» (۷/۴۷ درصد)، «محل کار» (۱/۲۴ درصد)، «دیگر فضاها» (۴/۸ درصد) و «پارک و فضا‌های تفریحی» (۵/۶ درصد) مربوط است. کمترین فراوانی مکان ارتباط منفی در روابط زن و مرد در سریال «ستایش»، به مقوله‌های «محل تحصیل» (۰) و «ارتباط اینترنتی» (۰)، مربوط می‌شود.

### جدول شماره ۳. زمان ارتباط زن و مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۳. زمان ارتباط زن و مرد به تفکیک سریال

نام سریال

زمان ارتباط

فاصله‌ها

ستایش

صبح

فراوانی

۵۲

۴۵

درصد

۵

۲/۵

ظهر

فراوانی

۲۲۰

۶۸

درصد

۲/۲۱

۸

عصر

فراوانی

۱۳۳

۱۹۱

درصد

۸/۱۲

۳/۲۲

ص: ۱۴۰

شب

فراوانی

۴۱۵

۲۹۲

درصد

۴۰

۳۴

نامشخص

فراوانی

۲۱۷

۲۶۲

درصد

۹/۲۰

۶/۳۰

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

بر اساس اطلاعات این جدول، بیشترین فراوانی در سریال «فاصله‌ها» از نظر زمان ارتباط، به محدوده زمانی «شب» (۴۰ درصد)، محدوده زمانی «ظهر» (۲/۲۱ درصد) و محدوده زمانی «نامشخص» (۹/۲۰ درصد) مربوط است. کمترین فراوانی در این زمینه به محدوده زمانی «صبح» (۵ درصد) و سپس «عصر» (۸/۱۲ درصد) مربوط می‌شود.

در سریال «ستایش»، بیشترین میزان فراوانی از نظر زمان ارتباط به زمان «شب» (۳۴ درصد)، زمان «نامشخص» (۶/۳۰ درصد) و «زمان عصر» (۳/۲۲ درصد) مربوط می‌شود. کمترین میزان فراوانی در این زمینه نیز به محدوده زمانی صبح (۲/۵ درصد) و ظهر (۸ درصد) مربوط است.

#### جدول شماره ۴. نگاه آلوده به نامحرم به تفکیک سریال

جدول شماره ۴. نگاه آلوده به نامحرم به تفکیک سریال

نام سریال

نگاه آلوده به نامحرم (از روی ریه)

فاصله‌ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۱۴

۵

درصد

۳/۱

۵/۰

ص: ۱۴۱

وجود ندارد

فراوانی

۱۰۲۳

۸۵۲

درصد

۶۶/۹۸

۵/۹۹

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

همان طور که اطلاعات جدول بالا نشان می دهد؛ در ۳/۱ درصد از روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها»، نگاه آلوده به نامحرم (از روی ریه) وجود دارد. همچنین در ۵/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، نگاه آلوده به نامحرم از سوی مرد به زن و یا بالعکس به چشم می خورد.

### جدول شماره ۵. ارتباط خصوصی زن و مرد نامحرم به تفکیک سریال

جدول شماره ۵. ارتباط خصوصی زن و مرد نامحرم به تفکیک سریال

نام سریال

## ارتباط خصوصی زن و مرد نامحرم

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۳۸

۱۰

درصد

۷/۳

۱

وجود ندارد

فراوانی

۹۹۹

۸۴۷

درصد

۳/۹۶

۹۹

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

در ۷/۳ درصد از روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، ارتباط خصوصی بین زن و مرد نامحرم وجود دارد. در ۱ درصد از صحنه‌های سریال «ستایش» نیز ارتباط خصوصی زن و مرد نامحرم وجود دارد.

ص: ۱۴۲

**جدول شماره ۶. استفاده زن از لوازم آرایشی به تفکیک سریال**

جدول شماره ۶. استفاده زن از لوازم آرایشی به تفکیک سریال

نام سریال

استفاده از لوازم آرایشی

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۹

۴

درصد

۹/۰

۴/۰

وجود ندارد

فراوانی

۱۰۲۸

۸۵۳

درصد

۱/۹۹

۶/۹۹



جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

اطلاعات این جدول نشان می‌دهد در ۹/۰ درصد از روابط زن و مرد، در سریال «فاصله‌ها»، زن از لوازم آرایشی استفاده کرده و همچنین در ۴/۰ درصد از صحنه‌های سریال «ستایش» نیز زن از لوازم آرایشی، بهره گرفته است.

### جدول شماره ۷. صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه با یکدیگر به تفکیک سریال

جدول شماره ۷. صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه با یکدیگر به تفکیک سریال

نام سریال

صحبت با ملاطفت و ناز و عشوه

فاصله‌ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۲۰

۷

درصد

۹/۱

۸/۰

وجود ندارد

فراواني

۱۰۱۷

۸۵۰

درصد

۱/۹۸

۲/۹۹

جمع

فراواني

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

ص: ۱۴۳

در ۹/۱ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال فاصله ها، صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه با یکدیگر وجود دارد. همچنین در ۸/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، صحبت کردن با ملاطفت و ناز و عشوه بین زن و مرد وجود دارد.

### جدول شماره ۸. رفتارهای جلف و سبک به تفکیک سریال

جدول شماره ۸. رفتارهای جلف و سبک به تفکیک سریال

نام سریال

رفتارهای جلف و سبک

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۲۱

۱۴

درصد

۲

۶/۱

وجود ندارد

فراوانی

۱۰۱۶

۸۴۳

درصد

۹۸

۴/۹۸

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

در ۲ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها»، رفتارهای جلف و سبک میان زن و مرد وجود دارد. در ۶/۱ درصد از صحنه های سریال «ستایش» نیز رفتارهای جلف میان زن و مرد وجود دارد.

### جدول شماره ۹. شوخی میان مرد و زن نامحرم به تفکیک سریال

جدول شماره ۹. شوخی میان مرد و زن نامحرم به تفکیک سریال

نام سریال

شوخی میان مرد و زن نامحرم

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۳۶

۱۲

درصد

۵/۳

۴/۱

ص: ۱۴۴

وجود ندارد

فراوانی

۱۰۰۱

۸۴۵

درصد

۵/۹۴

۶/۹۸

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

در ۶/۳ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها»، شوخی میان زن و مرد نامحرم وجود دارد. همچنین در ۴/۱ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، شوخی میان زن و مرد نامحرم وجود دارد.

### جدول شماره ۱۰. موی آشکار زن به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۰. موی آشکار زن به تفکیک سریال

نام سریال

موی آشکار دختر

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

.

.

درصد

.

.

وجود ندارد

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

همان طور که اطلاعات جدول نشان می دهد، فراوانی موی آشکار زن در مقابل مرد در همه صحنه های هر دو سریال مورد بررسی، صفر است. به عبارت دیگر، موی آشکار دختر در مقابل پسر در دو سریال مورد بررسی، وجود ندارد.



ص: ۱۴۵

**جدول شماره ۱۱. تماس بدنی (عمدی یا غیر عمدی) به تفکیک سریال**

جدول شماره ۱۱. تماس بدنی (عمدی یا غیر عمدی) به تفکیک سریال

نام سریال

تماس بدنی با یکدیگر

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

.

.

درصد

.

.

وجود ندارد

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

همان طور که اطلاعات جدول نشان می دهد؛ فراوانی تماس بدنی زن و مرد با یکدیگر در همه صحنه های هر دو سریال مورد بررسی، صفر است.

### جدول شماره ۱۲. گفت وگویی زن و مرد با افعال مفرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۲. گفت وگویی زن و مرد با افعال مفرد به تفکیک سریال

نام سریال

گفت وگو با افعال مفرد

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۷۴

۶۴

درصد

۱/۷

۴/۷

وجود ندارد

فراوانی

۹۶۳

۷۹۳

درصد

۹/۹۲

۶/۹۲

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

ص: ۱۴۶

اطلاعات جدول بالا نشان می دهد که در ۱/۷ درصد از روابط زن و مرد در سریال فاصله ها، گفت و گوی زن و مرد با افعال مفرد وجود دارد. همچنین در ۴/۷ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، گفت و گوی زن و مرد با افعال مفرد دیده می شود.

### جدول شماره ۱۳. خطاب قرار دادن زن و مرد با نام کوچک به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۳. خطاب قرار دادن زن و مرد با نام کوچک به تفکیک سریال

نام سریال

خطاب قراردادن زن و مرد با نام کوچک

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۸۲

۶۹

درصد

۹/۷

۸

وجود ندارد

فراوانی

۹۵۵

۷۸۸

درصد

۱/۸۲

۹۲

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

اطلاعات جدول نشان می‌دهد که در ۹/۷ درصد از روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها» زن و مرد نامحرم، یکدیگر را با نام کوچک خطاب کرده‌اند. همچنین در ۸ درصد از صحنه‌های سریال «ستایش»، زن و مرد نامحرم، یکدیگر را با نام کوچک صدا زده‌اند.

### جدول شماره ۱۴. اندام آشکار زن به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۴. اندام آشکار زن به تفکیک سریال

نام سریال

پوشش تنگ و چسبان زن در مقابل مرد نامحرم

فاصله‌ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۷

۳

درصد

۷/۰

۳۵/۰

ص: ۱۴۷

وجود ندارد

فراوانی

۱۰۳۰

۸۵۴

درصد

۳/۹۹

۶/۹۹

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

اطلاعات جدول نشان می‌دهد که در ۷/۰ درصد از صحنه‌های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، پوشش تنگ و چسبان زن در مقابل مرد نامحرم وجود دارد و در ۳/۹۹ درصد از روابط میان زن و مرد در این سریال، این نوع پوشش وجود ندارد. همچنین در ۳۵/۰ درصد از صحنه‌های سریال «ستایش»، این نوع پوشش زن در مقابل مرد وجود دارد و در ۶/۹۹ درصد از روابط میان زن و مرد در این سریال نیز این نوع پوشش وجود ندارد.

### جدول شماره ۱۵. لوازم زینتی آشکار زن در مقابل مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۵. لوازم زینتی آشکار زن در مقابل مرد به تفکیک سریال

نام سریال

## لوازم زینتی آشکار زن

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۹

۶

درصد

۹/۰

۷/۰

وجود ندارد

فراوانی

۱۰۲۸

۸۵۱

درصد

۱/۹۹

۳/۹۹

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷



درصد

۱۰۰

۱۰۰

ص: ۱۴۸

در ۹/۰ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال فاصله ها، لوازم زینتی آشکار زن در برابر مرد وجود دارد و در ۱/۹۹ درصد از روابط زن و مرد در این سریال، لوازم زینتی آشکار از سوی زن در مقابل نامحرم وجود ندارد. همچنین در ۷/۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش»، لوازم زینتی آشکار زن در مقابل نامحرم وجود دارد و در ۳/۹۹ درصد از روابط زن و مرد در این سریال، لوازم زینتی آشکار از سوی زن در مقابل نامحرم وجود ندارد.

### جدول شماره ۱۶. روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۶. روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم به تفکیک سریال

نام سریال

روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر

فاصله ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۲۳۳

۸۹

درصد

۴/۲۲

۴/۱۰

وجود ندارد

فراوانی

۸۰۴

۸۵۱

درصد

۶/۷۷

۶/۸۹

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۷۶۸

درصد

۱۰۰

۱۰۰

در ۴/۲۲ درصد از صحنه های مربوط به روابط زن و مرد در سریال «فاصله ها»، روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم وجود دارد و در ۶/۷۷ درصد از روابط زن و مرد در این سریال، روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم وجود ندارد. در ۴/۱۰ درصد از صحنه های سریال «ستایش» نیز روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و

ص: ۱۴۹

پسر نامحرم وجود دارد و در ۶/۸۹ درصد از روابط زن و مرد در این سریال، روابط عاشقانه پیش از ازدواج میان دختر و پسر نامحرم وجود ندارد.

### جدول شماره ۱۷. نوع حجاب زن در مقابل مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۷. نوع حجاب زن در مقابل مرد به تفکیک سریال

نام سریال

نوع حجاب زن

فاصله ها

ستایش

چادر، مانتو، شلوار و مقنعه

فراوانی

۲۶۰

۲۲۴

درصد

۲۵

۱/۲۶

چادر، مانتو، شلوار و روسری

فراوانی

۳۵

۶۰

درصد

۶/۲

۷

چادر، مانتو، شلوار و شال

فراوانی

۲۱

۱۶۶

درصد

۲

۳/۱۹

مانتو، شلوار و مقنعه

فراوانی

۳۱

۱۶۳

درصد

۳

۱۹

مانتو، شلوار و روسری

فراوانی

۳۹۰

۴۱

درصد

۶/۳۷

۷/۴

مانتو، شلوار و شال

فراوانی

۲۸۴

۱۵۸

درصد

۳/۲۷

۴/۱۸

ستی

فراوانی

۶

۴

درصد

۵/۰

۵/۰

دیگر پوشش ها

فراوانی

۱۰

۴۱

درصد

۱

۷/۴

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

ص: ۱۵۰

بیشترین فراوانی نوع حجاب زن در مقابل مرد در سریال «فاصله‌ها»، حجاب «مانتو، شلوار و روسری» (۶/۳۷ درصد)، «مانتو، شلوار و شال» (۳/۲۷ درصد) و سپس «چادر، مانتو، شلوار و مقنعه» (۲۵ درصد) است. کمترین فراوانی نوع حجاب زن در مقابل مرد در این سریال، حجاب «سنتی» (۵/۰ درصد)، «چادر، مانتو، شلوار و شال» (۲ درصد) و «مانتو، شلوار، مقنعه» (۳ درصد) است.

در سریال «ستایش»، بیشترین نوع حجاب زن در مقابل مرد، «چادر، مانتو، شلوار و مقنعه» (۱/۲۶ درصد)، «چادر، مانتو، شلوار و شال» (۳/۱۹ درصد)، «مانتو، شلوار و مقنعه» (۱۹ درصد) و «مانتو، شلوار و شال» (۴/۱۸ درصد) است. همچنین کمترین نوع حجاب نقش زن در مقابل مرد در سریال «فاصله‌ها»، حجاب «سنتی» (۵/۰ درصد)، «چادر، مانتو، شلوار و شال» (۷/۴ درصد)، «مانتو، شلوار و روسری» (۷ درصد) و سپس «دیگر پوشش‌ها» (۷/۴ درصد) است.

### جدول شماره ۱۸. پوشش زن در مقابل مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۸. پوشش زن در مقابل مرد به تفکیک سریال

نام سریال

پوشش زن در مقابل مرد

فاصله‌ها

ستایش

چادر

فراوانی

۳۱۶

۴۵۰

درصد

۵/۳۰

۵/۵۲

مانتوی بلند



فراوانی

۴۲۱

۳۲۱

درصد

۶/۴۰

۵/۳۷

مانتوی کوتاه

فراوانی

۲۸۴

۴۱

درصد

۳/۲۷

۸/۴

ص: ۱۵۱

سنتی

فراوانی

۶

۴

درصد

۵۷/۰

۴/۰

دیگر پوشش ها

فراوانی

۱۰

۴۱

درصد

۹۶/۰

۸/۴

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

اطلاعات جدول بالا نشان می‌دهد که در روابط بین زن و مرد در سریال «فاصله‌ها»، بیشترین فراوانی نوع پوشش زن در مقابل مرد، پوشش «مانتو بلند» (۶/۴۰ درصد)، «چادر» (۵/۳۰ درصد) و «مانتو کوتاه» (۳/۲۷ درصد) است. همچنین کمترین نوع پوشش زن در مقابل مرد، پوشش سنتی (۵۷/۰ درصد) است.

در روابط بین زن و مرد در سریال «ستایش»، بیشترین نوع پوشش زن در مقابل مرد، پوشش «چادر» (۵/۵۲ درصد)، «مانتوی بلند» (۵/۳۷ درصد) و «مانتوی کوتاه» (۸/۴ درصد) است. کمترین نوع پوشش دختر نیز «پوشش سنتی» (لباس‌های سنتی ایرانی) (۴/۰ درصد) است.

### جدول شماره ۱۹. رعایت حجاب و پوشش اسلامی زن (دختر) در مقابل مرد به تفکیک سریال

جدول شماره ۱۹. رعایت حجاب و پوشش اسلامی زن (دختر) در مقابل مرد به تفکیک سریال

نام سریال

رعایت حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل نامحرم

فاصله‌ها

ستایش

وجود دارد

فراوانی

۲۸۴

۴۱

درصد

۳/۲۷

۸/۴

ص: ۱۵۲

وجود ندارد

فراوانی

۷۵۳

۸۱۶

درصد

۷/۷۲

۲/۹۵

جمع

فراوانی

۱۰۳۷

۸۵۷

درصد

۱۰۰

۱۰۰

اطلاعات جدول بالا نشان می دهد که در روابط بین زن و مرد در سریال «فاصله ها»، در ۳/۲۷ درصد از روابط، حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل مرد رعایت نشده و در ۸/۴ درصد از روابط، حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل نامحرم رعایت شده است. همچنین در ۸/۴ درصد از روابط میان زن و مرد در سریال «ستایش»، حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل مرد رعایت نشده و در ۲/۹۵ درصد از روابط، حجاب و پوشش اسلامی زن در مقابل نامحرم رعایت شده است.

### احکام و فتاوی مراجع عظام تقلید درباره عفاف

#### اشاره

احکام و فتاوی مراجع عظام تقلید درباره عفاف

## زیر فصل ها

۱. حکم نگاه به نامحرم
۲. حکم نمایش زینت، مو و اندام
۳. حکم برخورد زن با چهره خندان و ریه با نامحرم
۴. حکم برخورد زنی که میداند مرد نامحرم به قصد لذت نگاه می کند
۵. حکم شرعی حجاب
۶. حکم کراهت داشتن یا نداشتن چادر مشکی

**۱. حکم نگاه به نامحرم**

## ۱. حکم نگاه به نامحرم

آیت الله مکارم شیرازی در مورد حکم نگاه مرد به زن نامحرم معتقد است: «نگاه کردن مرد به زن نامحرم چه با قصد لذت و چه بدون آن حرام است. با توجه به اینکه این گونه نگاه ها منتهی به نگاه های شهوت آلود می شود، باید از آن اجتناب کرد».<sup>(۱)</sup>

آیت الله فاضل لنکرانی در مورد حکم این مسئله اعتقاد دارد: «این مورد، حرام است».<sup>(۲)</sup>

آیت الله صافی گلپایگانی در این باره معتقد است: «نگاه به وجه و

۱- تفسیر نمونه، صص ۶۹۷ و ۶۹۸.

۲- محمد فاضل لنکرانی، جامع المسائل، ص ۲۵۸.

ص: ۱۵۳

کفین زن نامحرم با شهوت و ریه، حرام و بدون ریه و شهوت بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست»<sup>(۱)</sup>.

آیات عظام مکارم شیرازی، فاضل لنکرانی، صافی گلپایگانی درباره حکم نگاه اتفاقی به بدن و موی زنانی که موهای خود یا بخشی از موهای خود را بیرون می‌گذارند، معتقدند: «نگاه اتفاقی به بدن و موی آنان حرام نیست، ولی باید از نگاه عمدی و پیوسته اجتناب کرد»<sup>(۲)</sup>.

البته آیت الله نوری همدانی و آیت الله سیستانی در این مورد معتقدند: «رفت و آمد این دسته از زنان در کوچه و خیابان نمی‌تواند مانع رفت و آمد مردان مسلمان گردد، هرچند بدانند که بدون قصد و به طور اتفاقی نگاهشان به آنان می‌افتد»<sup>(۳)</sup>.

همچنین آیت الله بهجت رحمه الله و آیت الله سیستانی درباره

معتقدند: «نگاه زن به بدن مرد نامحرم با قصد لذت، حرام است و بنا بر احتیاط واجب، بدون قصد لذت و ترس افتادن به حرام هم نیز (به جز قسمتی از بدن که معمولاً آن را نمی‌پوشانند مانند سر و دست‌ها) جایز نیست»<sup>(۴)</sup>.

## ۲. حکم نمایش زینت، مو و اندام

۲. حکم نمایش زینت، مو و اندام

در زمینه حکم آرایش زنان در خیابان‌ها و بیرون گذاشتن مقداری از موها و پوشیدن جوراب بدن نما و لباس‌های محرک، دیدگاه هر یک از مراجع تقلید به این شرح است:

۱- جامع الاحکام، ص ۳۲۲.

۲- تفسیر نمونه، صص ۶۹۷ و ۶۹۸، جامع المسائل، ص ۲۵۸، جامع الاحکام، ص ۳۲۲.

۳- توضیح المسائل مراجع، صص ۱۹۰ و ۱۹۵.

۴- توضیح المسائل مراجع، ص ۲۹۸.

ص: ۱۵۴

آیت الله فاضل لنکرانی، آیت الله بهجت رحمه الله و آیت الله صافی گلپایگانی در این باره معتقدند: «این مورد، حرام است».<sup>(۱)</sup>

آیت الله مکارم شیرازی نیز درباره حکم آرایش زنان در خیابان ها و بیرون گذاشتن مقداری از موها و پوشیدن جوراب بدن نما و لباس های محرک، معتقد است: «این مورد، حرام است».<sup>(۲)</sup>

آیت الله تبریزی و آیت الله سیستانی نیز در این مورد معتقدند: «این موضوع، جایز نیست».<sup>(۳)</sup>

آیت الله مکارم شیرازی درباره حکم پوشیدن چادر عروس در مقابل نامحرم و چادری که زیباست و جلب توجه می کند (مانند چادرهای توری نازک و هر چادر جلب کننده نگاه) معتقد است: «این امر، جایز نیست».<sup>(۴)</sup>

همچنین آیت الله صافی گلپایگانی درباره جمع کردن موهای پشت سر، که موجب جلب توجه نامحرم شود، می فرماید:

این موضوع اگر باعث جلب توجه دیگران شود، حرام است. موی سر هر چه قدر زیاد باشد، می توان طوری قرار داد که جمع نشود. در روایتی وارد شده که در آخر الزمان، زن هایی می آیند که موهای خود را روی سرشان مثل کوهان شتر قرار می دهند و اینها اهل دوزخند.<sup>(۵)</sup>

آیت الله نوری همدانی درباره حکم پوشیدن لباس سفید که سبب جلب توجه نامحرم شود، می فرماید:

۱- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۰.

۳- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۰.

۴- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۹.

۵- جامع الاحکام، ص ۴۲۵.

ص: ۱۵۵

هر لباسی که عرفاً زننده باشد و از جهت زننده بودن انگشت نما باشد، یا مناسب زی و شأن شخص از حیث جنس یا رنگ یا دوخت و امثال آن نباشد و توجه مردان را به خود جلب کند، لباس شهرت محسوب شده و لذا پوشیدن آن جایز نیست. (۱)

آیت الله مکارم شیرازی درباره حکم زدن پوشیه برای بانوان در شهر یا محلی که مرسوم نیست، چنین می فرماید:

اگر کسی از لحاظ جمال خدادادی در وضعیتی است که ممکن است همین جمال و زیبایی و لطف الهی مورد سوء نظر و خدای ناکرده، مزاحمت افراد هرزه قرار گیرد و یا اینکه مسیر حرکت و یا محله ای که در آن زندگی می کند؛ گرفتار افراد لایبالی و چشم چرانی است که ناموس آن محل از نگاه آلوده این افراد در امان نیست و یا برخی مراکز دانشگاهی و غیره که امنیت روانی شخص در خطر است و یا اینکه هیچ کدام از مسائل فوق وجود ندارد، بلکه بانوانی که می خواهند برای مراسم عروسی شرکت کنند، مجبورند از آرایشگاه و یا با چهره آرایش کرده به مجلس بروند و شرع مقدس اسلام نیز امر می کند که زن هرگاه آرایش کرد، باید مواضع آرایش شده را هم بپوشاند، مانند صورت و دست ها؛ بنابراین، در این موارد، استفاده از پوشیه نه تنها مذموم نیست و لباس شهرت حساب نمی شود، بلکه در مواردی، واجب و سبب امنیت خاطر و حفظ دین و ایمان و سلامت افراد از شر افراد هرزه است. (۲)

۱- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۸.

۲- توضیح المسائل مراجع، صص ۴۱۹ و ۴۲۰.



ص: ۱۵۶

آیت الله سیستانی (۱۳۸۷) نیز درباره حکم پوشیدن لباس تنگ و همچنین عطر زدن برای بانوان (که جلب توجه می کند)، معتقد است:

پوشیدن لباس تنگ و مهیج برای زن حرام است. همین طور اگر خودش را برای نامحرم و رفتن در کوچه و بازار معطر نماید، آن هم حرام است. اما اینکه مفسده انگیز نباشد، مراد نگاه کردن به آن مقداری که شرعا جایز است (مثل صورت و دست ها)، این به حسب افراد فرق می کند؛ یعنی برخی از افراد آن قدر بر نفس خودشان مسلط هستند که با دیدن نامحرم تغییری در روح آنها حاصل نمی شود، اما برخی از افراد هم با یک نگاه حالشان عوض می شود. در هر صورت، اگر کسی بخواهد از این احکام سوء استفاده کند و به بهانه اینکه برای من مفسده ندارد، به نامحرم نگاه کند و یا زن خودش را برای نامحرم زینت نماید، جایز نیست. (۱)

همچنین ایشان در مورد حکم پوشیدن چادرهایی که جلب توجه می کند، می گوید: «این مسئله، در صورتی که موجب گناه و تحریک می شود، اشکال دارد». (۲)

### ۳. حکم برخورد زن با چهره خندان و ریبه با نامحرم

۳. حکم برخورد زن با چهره خندان و ریبه با نامحرم

آیت الله فاضل لنکرانی در مورد حکم برخورد زن با چهره خندان و متبسم با مردان نامحرم هنگام خرید از مغازه ها و دیگر برخوردها معتقد است:

۱- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۴.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۶.

ص: ۱۵۷

به طور کلی، دختران و زنان باید در مقابل مردان نامحرم به نحوی لباس بپوشند و راه بروند و صحبت کنند که موجب توجه و نگاه سوء و تهییج مردان نشوند و اگر کردند، گناه بزرگ است. (۱)

آیت الله بهجت رحمه الله نیز در این زمینه می فرماید: «هر کاری که معرضیت ریه و یا فتنه در آن است، جایز نیست». (۲)

آیت الله مکارم شیرازی در این باره معتقد است:

«اشکال دارد و هنگام ضرورت نباید از مکالمات عادی تجاوز کنند. بهتر است زنان و دختران مسلمان از این گونه کارها بپرهیزند و اگر منشأ فساد شود، جایز نیست». (۳)

آیت الله تبریزی نیز می فرماید: «اگر از روی التفات، کاری را که موجب جلب نظر اجانب شود، انجام دهند؛ اشکال دارد». (۴)

#### ۴. حکم برخورد زنی که میداند مرد نامحرم به قصد لذت نگاه می کند

۴. حکم برخورد زنی که میداند مرد نامحرم به قصد لذت نگاه می کند

آیت الله تبریزی درباره حکم زنی که میداند مرد نامحرم به قصد لذت به صورت و دستهای معمولی زینت نشده او نگاه میکند، معتقد است: «در این صورت، بنا بر احتیاط، پوشاندن لازم است». (۵)

آیت الله صافی گلپایگانی معتقد است: «دست و صورت بنا بر احتیاط

۱- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۳۲.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۳۲.

۳- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۳۲.

۴- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۳۳.

۵- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۳۴.

ص: ۱۵۸

واجب، باید پوشیده شود.» (۱) آیت الله فاضل لنکرانی نیز در زمینه همین موضوع می فرماید: «بلی، پوشاندن آن لازم است.» (۲)

### ۵. حکم شرعی حجاب

۵. حکم شرعی حجاب

آیت الله تبریزی درباره حکم شرعی حجاب معتقد است:

«اصل حجاب برای زنان از ضروریات دین است و حکم کسانی که به آن بی اعتنایی نمایند، حکم بی اعتنایی به سایر تکالیف دینی است.» (۳)

آیت الله صافی گلپایگانی نیز معتقد است:

حجاب بانوان در اسلام یکی از اموری است که از وقتی استعمارگران چشم طمع به کشورهای اسلامی و غضب معادن و منابع طبیعی آنها دوختند، مورد حمله آنها قرار گرفت؛ زیرا چادر و حجاب زنان مسلمان را یکی از عوامل بزرگ برای بقای استقلال شخصیت اسلامی کل جامعه مسلمانان و حفظ هویت اسلامی آن دیدند و آن را مانع سیاسی و اقتصادی و فرهنگی خود شناختند. اصل وجوب حجاب فی الجمله از ضروریات دین اسلام است و منکر آن، مرتد است، ولی بیاعتنایی به آن با عدم انکار وجوب آن باعث فسق است. (۴)

همچنین آیت الله سیستانی در این مورد معتقد است: «اصل حجاب از مسلمات شریعت است و در قرآن آمده است، ولی کسانی که توجه به

۱- جامع الاحکام، ص ۳۹.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۳۵.

۳- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۵.

۴- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۶.

ص: ۱۵۹

وضوح آن ندارند، انکار آنها مستلزم انکار نبوت نیست و بی‌اعتنایی عملی گناه است» (۱).

آیت الله مکارم شیرازی نیز درباره حکم شرعی حجاب بر این باور است که: «حجاب از ضروریات دین است، ولی انکار آن برای کسانی که از ضروری بودن آن آگاهی ندارند، موجب ارتداد نمی‌شود» (۲).

آیت الله بهجت رحمه الله در این زمینه می‌فرماید: «بی‌اعتنایی به حجاب، گناه است و داشتن حجاب، واجب است» (۳).

### ۶. حکم کراهت داشتن یا نداشتن چادر مشکی

۶. حکم کراهت داشتن یا نداشتن چادر مشکی

آیت الله تبریزی درباره کراهت داشتن حجاب چادر مشکی برای زنان معتقد است:

پوشیدن بدن بر زن، واجب و بهترین نوع پوشش واجب، همان چادر مشکی است که زن‌های مؤمنه، خود را با آن می‌پوشانند. زن باید بدن خود را در غیر وجه و کفین، از نامحرم بپوشاند و نیز باید زینت خود را بپوشاند و لباسی که زینت حساب می‌شود، باید آن را هم بپوشاند و با چادر بهتر می‌تواند بدن و زینت را بپوشاند و چادر سیاه، مثل عبای سیاه کراهت ندارد (۴).

آیت الله بهجت رحمه الله نیز در مورد حکم شرعی این موضوع معتقد است: «این اقدام (موضوع کراهت داشتن چادر سیاه برای زنان) باطل است» (۵).

۱- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۶.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۶.

۳- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۱۷.

۴- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۷.

۵- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۷.

ص: ۱۶۰

آیت الله صافی گلپایگانی درباره موضوع کراهت چادر سیاه برای زنان معتقد است:

نظریه مذکور صحیح نیست و مفسد بسیار دارد. متأسفانه در این زمان، عده‌ای اصرار بر آشکار شدن مفاتن زن و خروج او از ستر و عفاف که حافظ شخصیت و ارزش و متانت اوست دارند و مع الاسف می‌خواهند این امر را اسلامی جلوه دهند؛ در حالی که برخلاف اسلام است. (۱)

آیت الله فاضل لنکرانی نیز در این باره چنین اعتقاد دارد:

سزاوار است خانم‌ها از چادر استفاده کنند؛ چون چادر در کشور اسلامی ایران از مظاهر و شعائر اسلام می‌باشد و با حفظ این شعار سعی کنند بانوان محترم، حرکت مورد سؤال را خنثی کنند. چادر مشکی بهترین نوع حجاب است و پوشیدن لباس‌هایی که جلب توجه کند، حرام است. (۲)

همچنین آیت الله مکارم شیرازی در زمینه این موضوع معتقد است:

با توجه به اینکه در حال حاضر، رنگ مشکی برای حفظ پوشش زنان بهتر است، کراهت آن ثابت نیست. حجاب یکی از قوانین مسلم اسلام است و اساس آن، پوشاندن بدن و موها، غیر از صورت و دست‌ها تا مچ است، ولی بی‌شک، چادر، حجاب برتر است. (۳)

صافی گلپایگانی درباره موضوع کراهت داشتن چادر سیاه برای زنان معتقد است:

۱- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۷.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۸.

۳- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۸.

ص: ۱۶۱

چادر، بهترین پوشش برای خانم هاست؛ چون تمامی مفاتن بدن را می پوشاند. خانم های مسلمان باید آداب و سنن اسلامی را در لباس پوشیدن مراعات کنند و از تجددگرایی مضر پرهیز کنند. (۱)

آیت الله بهجت رحمه الله بر این اعتقاد است که: «چادر حجاب پسندیده است». (۲)

آیت الله سیستانی نیز در این باره معتقد است: «چادر، حجاب بهتر است و سزاوار نیست زن های مؤمن بدون چادر خارج شوند». (۳)

---

۱- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۸.

۲- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۸.

۳- توضیح المسائل مراجع، ص ۴۲۸.



ص: ۱۶۳

**منابع****اشاره**

منابع

زیر فصل ها

کتاب

پایان نامه

مجلات

**کتاب**

کتاب

ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دار صادر، ۱۴۱۴ ه. ق.

ابی فراس، ورام بن، مجموعه ورام. قم، مکتبه الفقیه، ۱۳۷۶ ه. ق.

اصولی، احسان و محمدحسن بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع: مطابق با فتاوی سیزده نفر از مراجع معظم تقلید (حضرات آیات امام خمینی رحمه الله، بهجت، خامنه ای، نوری همدانی، مکارم شیرازی، سیستانی، صافی گلپایگانی، سبحانی، موسوی تبریزی، وحید خراسانی، جوادی آملی، فاضل لنکرانی، علوی گرگانی). قم، صبرا، ۱۳۸۷.

الیاسی، محمدحسین و همکاران، بررسی نمایش خانواده در سریال های ایرانی، تهران، مرکز تحقیقات صدا و سیما، ۱۳۸۳.

بدیعی، نعیم، تحلیل محتوای رسانه های جمعی، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۵.

بنیانیان، حسن، پوشش اسلامی: چالش ها و راه کارها با رویکردی به مهندسی فرهنگی، تهران، سوره مهر، چاپ دوم، ۱۳۹۰.

بهجت، محمدتقی، توضیح المسائل، چاپ هفتم، قم، دفتر نشر آثار آیت الله بهجت، ۱۳۸۷.



ص: ۱۶۴

پیشوایی، فریده و مریم رضایی، حجاب و عفاف در سیما، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۶.

تامپسون، جان، رسانه‌ها و مدرنیته، ترجمه: مسعود اوحدی، تهران، سروش، ۱۳۷۹.

تجلیل، جلیل، معانی و بیان، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ چهارم، ۱۳۶۶.

تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم، تصحیح: میر جلال الدین حسینی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶.

حاجی لری، عبدالرضا، شناخت نگرش دانشجویان پیرامون وضعیت روابط دختر و پسر در دانشگاه‌ها و آگاهی آنها از حدود شرعی روابط بین دو جنس، تهران، معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی واحد دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۴.

حر عاملی، وسایل الشیعه، قم، مؤسسه آل‌البیت علیهم السلام، ۱۴۰۹ ه. ق.

حسینی بروجردی، جعفر، از ایده تا فیلم نامه، ناشر: پارس بوک، بی تا، (برگرفته از: <http://www.Parsbook.org/filmnameh.html>) ۱۳۸۹/۰۳

حسینی سیستانی، سید علی، منهاج الصالحین (جلد ۲)، نجف اشرف، سعید بن جبیر، ۱۴۱۷ ه. ق.

خامنه‌ای، سید علی، اجوبه الاستفتائات، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل امیرکبیر، ۱۳۸۸.

، استفتائات، ترجمه: احمدرضا حسینی، تهران، بین المللی المهدی، ۱۳۸۲.

درایتی، مصطفی و حسین درایتی، تصنیف غررالحکم و دررالکلم. تهران، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۸.

دورانت، ویل، لذات فلسفه، ترجمه: عباس زریاب، چاپ هفدهم، تهران، شرکت علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴.

دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸.

ص: ۱۶۵

راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن (جلد ۱)، چاپ اول، دمشق و بیروت، دارالعلم الدار الشامیه، ۱۴۱۲ هـ. ق.

زائری، محمدرضا، حجاب بی حجاب، تهران، آرما، ۱۳۹۱.

سید قطب، الاسلام و مشکلات الحضاره، قم، دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۱۲ هـ. ق.

شفیعی سروستانی، ابراهیم، آیین برنامه سازی درباره عفاف و حجاب، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱.

شفیعی سروستانی، ابراهیم، مسئولیت ها و اختیارات دولت اسلامی، تهران، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۴.

شیخ صدوق، من لا یحضره الفقیه، بیروت، دار الاضواء، ۱۴۱۳ هـ. ق.

صافی گلپایگانی، لطف الله، جامع الاحکام، قم، حضرت معصومه علیها السلام، ۱۳۸۰.

طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۷ هـ. ق.

طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، تهران، کتاب فروشی اسلامیة، ۱۳۹۵ هـ. ق.

طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تحقیق: سید احمد حسینی، تهران، مرتضوی، ۱۳۷۵.

طوسی، الأمالی، بنیاد بعثت، قم، چاپ اول، ۱۴۰۹ هـ. ق.

عمید، حسن، فرهنگ عمید، تهران، چاپ خانه سپهر، چاپ سوم، ۱۳۶۹.

غرویانی، محسن و عبدالجواد ابراهیمی، صحیفه سجادیه، قم، الهادی، ۱۳۷۶.

غزالی، احمد، رساله عینیة، تصحیح: احمد مجاهد، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۶.

فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل، قم، مطبوعاتی امیر، ۱۳۷۷.

فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، تحقیق: مهدی المنزومی و ابراهیم السامرائی، قم، مؤسسه دارالهجره، چاپ دوم، ۱۴۰۵ هـ. ق.

ص: ۱۶۶

فیض الاسلام، احمد، نهج البلاغه، قم، چاپ احمدی، مرکز نشر آثار فیض الاسلام، ۱۳۷۲.

قاسمی، فاطمه، چگونگی روابط میان فردی زن و مرد و بررسی عوامل مؤثر بر آن در سریال های ایرانی، تهران، مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه ای صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۳.

قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران، فرهنگ و وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۸۳.

قریشی، علی اکبر، قاموس قرآن (جلد ۵)، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱.

کرلینجر، فرد، ان، مبانی پژوهش در علوم رفتاری، ترجمه: حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، تهران، آوای نور، چاپ اول، جلد اول، ۱۳۷۶.

کلینی رازی، محمد بن یعقوب، کافی، دارالکتب الاسلامیه، تهران، چاپ سوم، ۱۳۸۸ ه. ق.

گلپایگانی، سید محمدرضا، مجمع المسائل، قم، مؤسسه دارالقرآن الکریم، ۱۴۰۶ ه. ق.

متقی هندی، علاء الدین علی، کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال، تحقیق و تصحیح: شیخ بکری حیانی و شیخ صفوه الصفا، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۴۰۹ ه. ق.

مجتبوی، مجتبی، شیعه، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۶۴.

مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ ه. ق.

محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل (جلد ۱۰)، قم، مؤسسه آل البيت، ۱۴۰۸ ه. ق.

مطهری، مرتضی، انسان در قرآن، تهران، صدرا، ۱۳۷۳.

حجاب در اسلام، تهران، صدرا، ۱۳۶۵.

ص: ۱۶۷

، مسئله حجاب، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۶۲.

معمدنژاد، کاظم، وسایل ارتباطات جمعی، تهران، دانشکده علوم ارتباطات، اجتماعی، ۱۳۷۴.

مک کوایل، دنیس، درآمدی بر نظریه ارتباطات جمعی، ترجمه: پرویز اجلالی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه ها، ۱۳۸۴.

مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۹.

، رساله توضیح المسائل، قم، دفتر مطبوعاتی هدف، چاپ چهارم، ۱۳۷۱.

، استفتائات جدید، قم، مدرسه الامام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۳۷۴.

موسوی خمینی، سید روح الله، تحریر الوسیله (جلد ۲)، قم، مؤسسه مطبوعاتی، اسماعیلیان، ۱۳۵۸.

، صحیفه نور (جلد ۶). تهران، مرکز مدارک فرهنگی، انقلاب اسلامی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۱.

، رساله توضیح المسائل، قم، اعتماد، ۱۳۷۳.

مونتسکیو، شارل، روح القوانین، ترجمه و نگارش: علی اکبر مهتدی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۱.

## پایان نامه

پایان نامه

آذرشین، سید امیر، مطالعه نقش زن در نمایش های تلویزیونی بر اساس سه دیدگاه اسلامی، فمینیستی و سنتی. پایان نامه کارشناسی ارشد تحقیق در ارتباطات، دانشکده صدا و سیما، تهران، ۱۳۸۵.

ساعی، محمدحسین، تحلیل محتوای ارزش های اسلامی در سریال زیر تیغ، پایان نامه، کارشناسی ارشد تحقیق در ارتباطات، دانشکده صدا و سیما، تهران، ۱۳۸۶.

ص: ۱۶۸

شاگری نژاد، محسن، مؤلفه های حجاب و عفاف در پربیننده ترین فیلم های سینمایی ایران در سال ۱۳۸۶، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، تهران، ۱۳۸۶.

مجلات

مجلات

جعفری، علی، «خانم های چادری تلویزیون»، رواق هنر و اندیشه، ش ۱۱، ۱۳۸۶.

## درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری
۴. صرفاً ارائه محتوای علمی
۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: [www.ghaemiyeh.com](http://www.ghaemiyeh.com)
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: [www.ghbook.ir](http://www.ghbook.ir)

ایمیل: [Info@ghbook.ir](mailto:Info@ghbook.ir)

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹





مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

# گام‌ها

WWW



برای داشتن کتابخانه های تخصصی  
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

[www.Ghaemiyeh.com](http://www.Ghaemiyeh.com)

[www.Ghaemiyeh.net](http://www.Ghaemiyeh.net)

[www.Ghaemiyeh.org](http://www.Ghaemiyeh.org)

[www.Ghaemiyeh.ir](http://www.Ghaemiyeh.ir)

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

